

Univerzity Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Bc. Matěj Votroubek

Neprezident JUDr. Emil Hácha

Život a literární činnost JUDr. Emila Háchy před zvolením prezidentem
Česko-Slovenska

Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce: **Doc. JUDr. Jiří Bílý, Ph.D.**

Olomouc 2008

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto magisterskou diplomovou práci vypracoval samostatně a uvedl v ní veškerou literaturu i ostatní zdroje, které jsem použil.

V Olomouci, 17. listopadu 2008

.....
Matěj Votroubek

O B S A H

Úvod.....	3
Původ rodu.....	5
Dětství.....	7
Studium	
Na Jirsíkově gymnáziu.....	10
Na vysoké škole.....	13
Zemský výbor Království českého.....	18
Největší životní štěstí.....	21
Soudce Nejvyššího správního soudu ve Vídni.....	26
Soudce Nejvyššího správního soudu v Praze.....	28
Publikační činnost	
Kritika rakouské správy.....	41
Britské správní právo.....	41
Britská krásná literatura.....	42
Sborník Pocta k šedesátým narozeninám Dr. Jiřího Hoetzela...	44
Účast na tvorbě Slovníku veřejného práva československého...	45
Básnická sbírka Omyly a přeludy.....	49
Judikatura.....	49
Rok 1938	
Nešťastný rok.....	57
Hledání nového prezidenta.....	62
Volba prezidentem.....	66
Závěr.....	73
Seznam pramenů, literatury a příloh.....	75

Úvod

JUDr. Emil Hácha je jednou z nejrozporuplnějších postav českých, respektive československých dějin. Přesto, že šlo o osobnost, která se stala na sklonku svého života prezidentem státu, je jen málo publikací, které by se jím zabývaly. JUDr. Hácha byl člověk, kterého minulý režim jednoznačně a bez jakýchkoliv pochyb odsoudil za kolaboraci s hitlerovským Německem. Marxistická historiografie z něj vytvořila symbol a zároveň i důvod porobení československého národa v době druhé světové války. Pokud o něm vyšly před rokem 1989 nějaké články, byly veskrze hanlivé. Z toho důvodu je možná lepší, že se o něm v té době moc nemluvalo.

S pádem komunistického režimu v Československu došlo k rehabilitaci mnohých poškozených postav naší historie. U JUDr. Háchy se nedá mluvit přímo o rehabilitaci. Do dnešní doby totiž není jisté jakou vinu nesl na vývoji Československa po roce 1938, a do jaké míry bylo jeho jednání ovlivněno chorobou, kterou nepopíratelně trpěl. Faktem ale je, že současní historikové se jím vlastně konečně po padesáti letech od jeho úmrtí začali seriózně zabývat a že se jej snaží popsat jak nejobektivněji je to možné. Díky nim se názor na JUDr. Háchu mění poměrně „rychle“ z jednoznačného odmítnutí do pozice realistické kritiky. Tento posun probíhá v různých kruzích české společnosti samozřejmě různě rychle. Zatímco v Trhových Svinech, Háchově hrdém rodišti, se nezdráhali už v roce 1995 vyvěsit na rodný dům „svého“ prezidenta pamětní desku, Miloš Zeman to tehdy odsoudil slovy: „Pokládám za ostudné, jestliže je kdekoli v ČR odhalována pamětní deska muži, který se objektivně provinil kolaborací s okupačním režimem.“¹

To je však jen jedna část života Emila Háchy. Prezidentskou funkci vykonával od roku 1938 do konce války, v podstatě až do své smrti. Avšak málo se ví o tom, jaký byl Emil Hácha člověk. V čele státu stál sedm let, ale co dělal těch 66 let před tím?

Tato práce se zabývá právě životem JUDr. Háchy v období, než byl zvolen prezidentem republiky. Dalo by se říct, že stejně tak, jako je možné rozdělit období prezidentské funkce Edvarda Beneše na část vyzdvihovanou a na část přinejmenším rozporuplnou, tak je možné dívat se i na život Emila Háchy. Kdyby v roce 1938, po odchodu Beneše do exilu, nepodleh tlaku domácí politické reprezentace a nepřijal prezidentskou kandidaturu, nevěděl by o něm dnes určitě téměř nikdo. Do své volby

¹ Hácha dostal desku. *Rudé právo*, 26.6.1995, s. 2.

totiž vedl spořádaný život mimo politické kolbiště. Přes nenápadnost svého života se ale zásadním způsobem podílel na chodu Československé republiky. Byl vynikajícím soudcem, ale především úředníkem ještě rakouského ražení. Byrokrat naprosto loajální státu, který při své činnosti nijak neprojevoval svoji osobnost. V soukromí ale miloval umění, až požitkářsky si každodenně vychutnával oblíbené doutníky a nepohrdl ani „plzeňským“. Ve svém oboru neměl konkurenci. Nebyl však uzavřený jen ve svém správním právu, překládal i krásnou literaturu a působil na Karlově Univerzitě.

Ač se to mnohým při pohledu na starého shrbeného pána se svraštělým obočím a hůlkou nezdá, získalo Československo nástupem Emila Háchy do svého čela nejvšestrannějšího prezidenta ve své historii. Kromě svých výše zmíněných zálib a dovedností to byl totiž i nadšený sportovec. Spoluzakládal český alpinistický spolek, výborně tančil, bruslil a ještě dlouho po svých šedesátých narozeninách miloval plavání, což dokládají i fotografie z lánského rybníku.

Ve své práci jsem se snažil vykreslit osobnost Emila Háchy v jeho „nepolitickém“ období. Šlo o „renesančního“ člověka, z kterého se ale kvůli poslední fázi života stal onen s posměchem a pohrdáním po několik generací zmiňovaný „Hácha, Hitlerův brácha.“

Úryvky z jeho prací a v neposlední řadě i básní mají ukázat jaká osobnost stála v čele našeho správního soudnictví za „první republiky“. I při volbě prezidentem byl označován za muže práva a spravedlnosti. Jako právník byl zvyklý při řešení sporů hledat kompromisy a každý problém se snažit řešit dohodou. Stejně postupoval i v prezidentské funkci. To se však mnohým zdálo málo.

Původ rodu

Rod, který dal Československu v pořadí třetího prezidenta, pocházel z jižních Čech. Jde o kraj jak prostých sedláků, jakým byl například Jan Cimbura, tak ale i umělců formátu Alšova, myslitelů, reformátorů a bojovníků, kteří se nesmazatelnou stopou zapsali nejen do české historie. Vždyť sám František Palacký označil v jižních Čechách formující se husitství za vrchol našich dějin.

V době o mnoho mladší než husitské, žil v těchto místech výrazný selský rod, jehož muži byli známými kronikáři a písmáky. Za prvního doloženého předka Emila Háchy se považuje Jakub Holub, který se roku 1673 usadil na „Háchovském gruntě“ a stejně jako jeho dřívější vlastníci přijal podle něj i svoje přízvisko Hácha². Dá se tedy předpokládat, že pokud se Jakub Holub přistěhoval na tzv. „Háchovský grunt“, nešlo o prvního Háchu. O jeho předcích však nejsou žádné informace. Tento statek se nacházel v osadě Řenkov, která je mezi Milevskem a Sedlčany.

Odtud osud Háchy odvedl do Velké u Milevska a posléze do nedalekých Hrazánek. Sem se totiž přiženil prapravnuk Jakuba Holuba – Háchy, Josef. Stalo se tak roku 1799, kdy si vzal za ženu Annu Lesákovou, dceru místního sedláka. Josef byl člověk, který měl obrovské zkušenosti a hlavně „viděl svět“. Za napoleonských válek se totiž dostal až do Francie, což na malé jihočeské vesnici už něco znamenalo. Kromě rodné češtiny a v té době obligátní němčiny tak uměl i francouzsky. Není proto divem, že se v malých Hrazánkách, kde po své svatbě začal hospodařit, brzy stal rychtářem. Kvůli jeho povinnostem „ve věcech veřejných“ mu už nezbývalo tolik času na hospodaření, kolik by bylo potřeba, a tak předal svůj statek Janovi, svému teprve šestnáctiletému druhorozenému synovi. Ostatní jeho potomci totiž už nechtěli pokračovat s hospodařením.

Jediný, kdo na rodném gruntě tedy zůstal byl Jan Hácha. Jednalo se o dědečka budoucího soudce. Stejně jako jeho otec se i on stal brzy v Hrazánkách rychtářem. Se ženou měli devět dětí, z nichž nejdůležitější je pro nás jejich nejstarší syn Josef Emanuel. Ten se narodil roku 1832, vystudoval střední školu v Písku a díky tomu, že složil státní zkoušku z účetnictví, se z něho mohl stát berní úředník. Tento muž se při své práci ve Vlašimi seznámil s Dominikem Klausem, jehož dceru Marii si vzal za ženu.

² Posloupností Háchových předků se zabývá: HÁCHA, Theodor Josef. Náš rod. In HÁJEK, Karel. *Jihočech Emil Hácha : Obraz domova, rodu a života pana státního prezidenta, vydáný v roce jeho sedmdesátých narozenin*. České Budějovice : Jihočeské vydavatelské a nakladatelské družstvo, 1942, s. 34-40.

Klausovi byli rodem, který pocházel z Moravy a jehož mužští představitelé se většinou živili jako lesníci nebo sládky. Stejně tak byl sládkem i Dominik Klaus, který své řemeslo zdědil po otci a ten zas po svém otci. Do Čech se dostal, když ve dvaadvaceti letech získal mistrovský list sladovnického cechu v Pardubicích. Vystřídal ale mnoho působišť, a tak přišel až Vlašimi, kde se oženil s Annou Průchovou. Ta byla původem Češka, on pocházel z rodu německého. Přesto bylo jejich manželství šťastné až do Annina předčasného úmrtí. Celý život je totiž spojovala pravá katolická víra a křesťanské hodnoty vůbec. Jejich dcera Marie, která se později stala Emilovou matkou, se narodila dne 15. ledna 1837 jako jedno ze šesti dětí. Svou inteligencí a krásou naprosto omámila berního Josefa Háchu. Ten se s ní oženil a odvedl si ji do Trhových Svinů, jednoho z posledních českých měst v jinak německém jihočeském pohraničí. Díky spojení těchto dvou lidí na svět přišel dne 12. července 1872 o půl osmé večer budoucí prezident Česko-Slovenska Emil Hácha.

Obr. 1: Manželé Háchovi s malým Emilem

Dětství

Celá Háchova rodina byla vždy hluboce katolicky smýšlející a stejné náboženské orientace byli na druhé straně i Klausovi. Oba rody své děti vychovávaly ve stejném duchu, a proto jejich první kroky po narození dítěte směřovaly do kostela. Prvorozený syn Josefa a Marie Háchových byl pokřtěn v místním kostele Nanebevzetí Panny Marie jmény Emil Dominik Josef již 13. července 1872, tedy necelý jeden den po narození. Do tohoto kostela chodili Háchovi pravidelně, a tím vtiskli svým dětem způsob, kterým ony pak nahlížely na svět. Šlo o křesťanství založené na osobní víře v boha a lásku k bližnímu svému v tom nejlepším smyslu slova. Stejnou „životní filozofii“ vyznával Emil Hácha celý život. Nebyl příznivcem radikálního křesťanství a nikdy svoji vnitřní víru nedával na odiv veřejnosti. Proto ani své přátele neškatulkoval podle jejich náboženského, nebo snad politického smýšlení. Byl to člověk liberální a nesmírně tolerantní, respektoval všechny lidi dobré vůle. Kromě katolického založení předali Háchovi svým dětem pragmatický přístup k životu, tolik typický životu na venkově. K tomu ještě touhu po vzdělání, vyrovnanost, cílevědomost a v neposlední řadě i smysl pro humor.

Mnoho z těchto vlastností bylo charakterizovalo Háchova otce Josefa. Byl to člověk vesnického původu, na což nikdy nezapomínal. V Trhových Svinech byl znám jako „pan berní“, který měřil všem stejně. Toto jeho povolání z něj však neučinilo osobu, které by se ostatní lidé vyhýbali zdaleka velkým obloukem. Svou práci vykonával s nejlepším vědomím a svědomím. Sousedům, kteří měli problémy s placením daní, radil, jak žádat o úlevy a často jim i tyto žádosti sám sepisoval. Lidé tak za ním chodili s prosbami o pomoc v úředních záležitostech, stejně tak jako v osobních. To, že byl loajální rakousko-uherský úředník dokládají i ocenění a pochvalné dekrety od jeho nadřízených. Jako člověk spravedlivý, vzdělaný a přímočarý byl v jihočeském městečku populární, k čemuž přispívalo i to, že ovládal mnoho řemesel a mohl tak kdekoliv pomoci při řešení různých problémů. Že byl člověkem čínorodým a aktivně participujícím na kulturním životě města, dokládá i to, že přispěl k založení prvního sadařského spolku v oblasti. Byl členem místního pěveckého sboru a působil v osvětových spolcích. Už ve své době se snažil předcházet povodním regulací místního potoka a přispěl ke „zvýšení počtu pracovních míst ve městě“, když přesvědčil místního výrobce knoflíků, aby přešel z rukodělné výroby na strojní a zvýšil tak svůj

obrat. Stejně kladný vztah ke svému rodišti měli i mladí Háchové. „Ve stopách otcových snah o všestranné povznesení kraje šli později i jeho synové Theodor a Emil, když ve Svinech společně založili státní odbornou školu pro jemnou mechaniku.“³

Zálibami, které pěstoval Josef Hácha ve volném čase byla příroda, zahrádka, četba (tolik typická pro celou Háchovu rodinu) a hlavně právní studium mnohem širší, než by bylo nutné pro jeho zaměstnání. V těchto oblastech se Emil Hácha plně „potatil“. Také miloval květiny, stromy a chození do lesa. Mladší Theodor po otci zdědil spíš než právní, dovednosti praktické, manuální a technické. Brzy se tedy začínalo ukazovat, jakými směry se budou ubírat další kroky obou chlapců.

Žádná z těchto vlastností by se ale nemohla plně rozvíjet bez poklidu rodinného života, jaký vytvářela v Háchově domácnosti Emilova maminka Marie. Ona měla největší podíl na formování vnitřního života svých dětí. Byla to jemná žena s taktním společenským vystupováním, stejně tak ale i výborná hospodyně a kuchařka. Po své volbě prezidentem na ni Emil Hácha vzpomínal: „Maminka? To bylo obětavé, dobré stvoření, zlatá maminka.“⁴ Její otec Dominik Klaus velice dbal o dobré vzdělání svých dětí, a tak jim vydržoval domácího učitele a dokonce měl doma jednu místnost zařízenou speciálně jako školní třídu. Háchovi se proto také snažili, aby vzdělání a výchova jejich dětí byly na té nejvyšší úrovni. K tomu pomáhala také tetička Anna, Emilova kmotra. Šlo o sestru Josefa Háchy, která i po jeho svatbě ještě nějaký čas zůstávala ve společné domácnosti. Nutno však podotknout, že to nebylo na škodu věci, protože se svou švagrovou Marií si rozuměla a pomáhala jí při obstarávání chodu domácnosti stejně tak jako s péčí o malé děti. Sama se vdala, když byly malému Emilovi tři roky. Za muže si vzala sedláře Josefa Danka, s nímž se odstěhovala do domku hned naproti Háchovým. Emil tak měl ke své oblíbené tetičce stále blízko.

Již v dětství se ukázaly rozdílné povahy obou chlapců. Mladší Theodor byl družný, veselý a hned se s každým skamarádil. Naopak Emil byl vždy velmi vážný a na svůj věk neobyčejně zodpovědný. Často odcházel do lomu, kde hledal klid a samotu. Utíkal do svého vnitřního světa fantazie. Nebyl ale úplně odtažitý, samozřejmě že také trávil čas se svými kamarády běžnými chlapeckými hrami. Lezl s nimi po stromech a schovával se v prostorách místního kostela. Zkrátka Háchovi hoši stejně tak jako ostatní malí kluci dělali všechno, co jim rodiče dovolili, nebo o čem nevěděli. Emil se naučil poměrně brzy bruslit, plavat a hlavně číst, což byla jeho velká záliba zděděná po otci.

³ MACHÁLEK, Vít. *Prezident v zajetí : Život, činy a kříž Emila Háchy*. Praha : Regulus, 1998, s. 15.

⁴ Dr. Emil Hácha o svém životě. *Venkov*, 1.12.1938, s. 3.

V době kdy byl již prvním prezidentem Nejvyššího správního soudu a jako takový byl oficiálně pozván starostou Trhových Svinů k účasti na slavnosti k pětistému výročí založení města, odmítl svou účast z důvodu nemoci. V této své omluvě vzpomínal na svoje dětství: „Považoval jsem za příkaz povinnosti, abych se zúčastnil slavných dnů svého rodiště, a bylo by mi bývalo velkou radostí příkaz tento splnit, neboť třebaže jsem ztrávil v Trhových Svinech jen svá šťastná léta, utkvělo mi mé rodné město hluboko v paměti, nejen z příčin ryze osobních, nýbrž i pro zvláštní půvab vážného, téměř přísného podhorského kraje a neméně pro tajívaný svéráz mých zdatných krajanů.“⁵

Oba bratři byli zvyklí se doma odmalička učit a vzdělávat, a proto nad svými vrstevníky vynikali. Z toho důvodu byla dokonce Emilovi odpuštěna první třída, takže

Obr. 2: Rodinná fotografie, kde Emil je mezi rodiči

nastupoval hned do druhé. I tak patřil mezi svými spolužáky mezi nejlepší. Jeho bezstarostné dětství však netrvalo dlouho. Již v jeho třech letech zemřela babička Anna Háchová, v devíti dědeček Dominik Klaus, v jedenácti strýc František a v pouhých dvanácti letech otec, velevážený „pan berní“ Josef Hácha. Odešel ze světa v jedenapadesáti letech na následky zápalu plic. To ale už Emil nebydlel doma, protože nastoupil na Jirsíkovo gymnázium v Českých Budějovicích.

Na svého otce později vzpomínal: „Ba,

moje dětství do 11 let bylo krásné. To byl ještě otec živ. Otec byl u berního úřadu v Trhových Svinech. Zdržovali jsme se většinou doma, na zahradě. Sice my chlapi, bratr a já, bychom byli rádi s druhými kluky se šli podívat na chasníky, jak se v neděli u muziky servou, ale tam jsme nesměli. Zato otcova zahrada mnoho vynahradila. Otec pěstoval nádherné karafiáty. Ráno časně vstával a rád se procházel. To byly krásné doby.“⁶

⁵ Omluva z účasti na slavnosti k výročí založení města zaslaná starostovi Ladislavovi Stránskému ocitovaná v: Ze života presidenta republiky Dr. Háchy. *Lidové noviny*, 1.12.1938, s. 6.

⁶ Dr. Emil Hácha o svém životě. *Venkov*, 1.12.1938, s. 3.

Studium

Na Jirsíkově gymnáziu

Jirsíkovo gymnázium v Českých Budějovicích založil jak už název napovídá Jan Valerián Jirsík, český biskup a vlastenec roku 1868. Šlo tehdy o jedinou českou střední školu v Budějovicích a to ještě vybudovanou biskupem Jirsíkem na vlastní náklady. Jen díky ní, mohli vystudovat mnozí talentovaní chlapci z chudých jihočeských poměrů, neboť hned u školy se nacházel i biskupský internát, kde byli někteří z nich ubytovaní. Václav Čácha, pozdější rada Nejvyššího soudu v Brně, vzpomínal na první dojmy, které měl při pohledu na budoucí spolužáky: „Byli jsme z různých krajů jižních Čech, většinou ještě mezi sebou neznámí, pozorovali a odhadovali jsme se zrakem navzájem. Mou pozornost upoutal zvláště hoch menší postavy, zřejmě mladší než většina ostatních, snědého obličeje, vážného vzezření, tmavých vlasů a očí, s výrazným obočím a s důlkem v bradě; úpravný jeho šat se lišil od výrobků venkovských krejčí, jež převládaly. Byl to studentík Emil Hácha.“⁷

Mladý Hácha od přijetí na gymnázium bydlel v rodině Václava Novotného. Ten byl profesorem krasopisu a zpěvu a jako takový byl autorem například zlidovělé písně „Krásný vzhled je na ten boží svět“. Tento profesor byl ale především otcem známého českého historika Václava Novotného. Hácha se tak dostal do prostředí velmi kulturního, kde se mohla plně rozvíjet jeho záliba k hudbě a literatuře. Rozšířil se i jeho rozhled ve věcech veřejných a národních. Seznámil se s Václavem Novotným mladším, už tehdy milovníkem historie, který za ním a Theodorem jezdil naopak na prázdniny do Trhových Svinů.

Háchovi spolužáci na budoucího prezidenta později vzpomínali jako na studenta velmi zodpovědného, klidného a vždy dobře připraveného, který patřil mezi ty nejlepší. Jeho vystupování bylo příjemné, a proto byl v kolektivu oblíbený. Choval se dospěleji než jeho vrstevníci a měl i svérázný smysl pro humor a sebeironii. Budoucí historik Josef Šusta, který se s ním seznámil na gymnáziu, o něm napsal: „Český mne seznámil s některými druhy z vyššího ročníku, jako byl třeba pozdější rada nejvyššího soudu Koželužek a zejména Emil Hácha. Toho jsem znal již proto, že bydlil blízko nás

⁷ ČÁCHA, Václav. Budějovický student Emil Hácha. In HÁJEK, Karel. *Jihočech Emil Hácha : Obraz domova, rodu a života pana státního presidenta, vydáný v roce jeho sedmdesátých narozenin*. České Budějovice : Jihočeské vydavatelské a nakladatelské družstvo, 1942, s. 50.

se svou ovdovělou matkou a bratrem. Hácha byl v mnohém opakem Čenského. Trochu přimračený, nevysoký vzrůstem, neměl jeho polodívčí sličnosti a ani hravě milostných nálad; ztráta otce mu dala záhy život ochutnatí po trpké stránce a sklon k ironii ho činil v debatách obávaným odpůrcem. Také jeho rozhled byl širší a působil na mne nemálo, třebaže naše schůzky nebyly tak časté. Věvodila v nich vždy vážnější nota...⁸ Samozřejmě si ho vážili i profesori, protože mezi spolužáky svými výkony vynikal. Měl bystrý úsudek, díky četbě i bohatou slovní zásobu a snahu vzdělávat se. Už jako chlapec vyhledával klasickou literaturu, kde si brzo oblíbil Shakespeara, měl ale rád i divadlo a rétoriku. Mnohé zajímavé pasáže z knih se naučil nazpaměť a pak jimi udivoval své okolí.

Kromě četby se Emil Hácha ve škole i doma intenzivně věnoval studiu cizích jazyků. Učil se rusky, slovincky a polsky, výborně ovládal italštinu, francouzštinu a později i angličtinu. Po vzniku Československa se naučil mluvit spisovně slovensky a to bez přidávání českých obrátů, jak to dělali mnozí pozdější českoslovenští prezidenti a politici. Samozřejmostí je, že jako občan Rakouska-Uherska uměl výborně německy. I tento jazyk se vlastně naučil jako samouk z četby. „Maminka začala číst zase německy, a to Marlittku. Já tak víc ze zvědavosti se do toho pustil. Když mne jednou profesor nechal při německé hodině číst, povídá: Vy čtete německy, že ano, Hácho? Ano, pane profesore! A co čtete? Prosím Marlittovou. Profesor měl pravdu, že to s literárního hlediska nebyla zvlášť cenná literatura, ale autorka měla styl a já si vypisoval různá rčení, protože se mi její obraty líbily. A to byl vlastně základ pozdější moje dobré znalosti německé řeči. Jinak jsem před tím německy ve škole moc dobře neuměl.“⁹ Němčinu si pak zdokonaloval při rodinných návštěvách matčiny přítelkyně paní Nádherné. Ta se totiž provdala za dr. Engelmayera, který se později stal důvěrníkem známého hraběte Chamarré. Do této rodiny občas Marie Háchová jezdila a brala s sebou i své dva syny. Zde se Emil naučil základům etikety ve vyšší společnosti, což mu později nejednou pomohlo při plnění jeho pracovních i státnických povinností.

Kulturní obzory mladého Emila Háchy se rozšiřovaly nejen díky ubytování v rodině Václava Novotného a občasným návštěvám u Englemayerových ve Stolzu u Vratislavi. Přispělo k tomu i to, že ho profesori Jirsíkova gymnázia doporučili jako učitele češtiny synu továrníka Hardtmutha. Tento průmyslník nebyl jen významným výrobcem tužek, který si nechal patentovat postup na výrobu tuhy, jak jej dnes skoro

⁸ ŠUSTA, Josef. *Léta dětství a jinošství*. Praha : Melantrich, 1947, s. 159.

⁹ Dr. Emil Hácha o svém životě. *Venkov*, 1.12.1938, s. 3.

všichni znají. Byl i významným architektem, který se podílel na stavbě mnoha lichtenštejnských budov Lednicko – Valtického areálu na jihu Moravy a severu Rakouska. Tato jeho činnost ho ve své době tolik proslavila, že získal i šlechtický titul. Do rodiny tohoto muže mladý Emil Hácha docházel po dobu dvou let.

Mezitím se mladý student přestěhoval od Novotných zpět do domácího prostředí. Ne však již do Trhových Svinů, ale do domu hned naproti Jirsíkova gymnázia. Tam se jeho matka přestěhovala po přijetí mladšího Theodora na tuto školu. Ten zde ale neslavil takové úspěchy jako Emil a dokonce odešel na kadetku. Ani zde se mu ale nelíbilo. Směřoval totiž spíš než k vědám humanitním k technice a strojírenství. Od tohoto přestěhování se Trhové Svině staly městem, na které Emil už jen vzpomínal jako na místo bezstarostného dětství a kam jezdil za již zmiňovanou tetičkou Annou. O prázdninách jezdil také za dědečkem Janem Háchou do Hrazánek. Zde se velmi spřátelil se svým bratrancem Eduardem Šittlerem, který měl v jeho životě ještě sehrát velmi důležitou úlohu.

Student Hácha byl známý ve společnosti jako duchaplný mladík se suchým humorem, politickým přehledem a jasným úsudkem. Stále měl velmi rád přírodu, podnikal dlouhé pěší túry, věnoval se plavání a vůbec sportu jako takovému. Důkazem toho, že už jako mladý byl vždy objektivní a kritický je i to, že v době Masarykovy kritiky Královédvorského a Zelenohorského rukopisu zůstával chladným a nedal propuknout svým emocím. Na rozdíl od svých vrstevníků Masaryka neodsoudil, ale čekal s jakými důkazy svých tvrzení přijde. To ale neznamená, že by nebyl vlastenec. Samozřejmě, že byl a jinak tomu ani u chlapce, jehož názory se utvářely v rodině Václava Novotného, nemohlo být. Sdílel životní názory s Václavem Novotným mladším, mezi něž pařil kritický realismus a odpor k radikalismu.

Háchova studia v Českých Budějovicích skončila v roce 1890 úspěšným složením zkoušky dospělosti. Jelikož do školy pro svoji výjimečnou inteligenci nastoupil hned do druhé třídy, končil

na gymnáziu již v sedmnácti letech. Ne, že by to znamenalo, že byl nějak nevyspělý. Spíše naopak, už v tomto věku měl Emil Hácha velice široký rozhled a obrovský potenciál. To ho předurčovalo pro další studia. Většina jeho spolužáků se vydala na církevní dráhu, což ale on nechtěl. Mohl studovat jakoukoli z humanitních věd, ale

Obr. 3. Maturitní fotografie

rozhodnutí to bylo těžké. Bylo zřejmé, že s jeho cílevědomostí a zarputilostí se bude snažit ve zvoleném oboru dosáhnout maximálního postavení a úspěchu a že svoji volbu v budoucnosti již nezmění. Emil Hácha se tak v sedmnácti letech zničehonic ocitl na životní křižovatce, která měla rozhodnout o zbytku jeho života.

Na vysoké škole

Po absolvování gymnázia se Emil Hácha rozhodl pro právnická studia. Předurčoval ho pro ně jeho smysl pro spravedlnost, objektivitu, bystré logické uvažování a stejně tak i zájem o věci veřejné, který zdědil už po svém otci. Z těchto důvodů nastoupil v roce 1890 na Právnickou fakultu Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze, tehdy již rozdělené na dvě samostatné části, na českou a německou. Spolu s ním se do Prahy odstěhovala i jeho matka. Bydleli spolu nejprve na Vinohradech, později na Malé Straně. V Praze se Hácha často setkával se svými kamarády a spolužáky z Českých Budějic, kterými byli Václav Čácha, Ferdinand Čenský a Josef Šusta.

I na vysoké škole pokračoval Hácha ve stylu studia nastoleném už na gymnáziu. K učivu přistupoval maximálně zodpovědně. Vždy byl pečlivě připravený a před každou přednáškou si nastudoval téma, které mělo být probíráno. Pak už si jen mohl opakovat, potvrzovat svoje postřehy a ujasňovat případné nesrovnalosti.

Od příchodu do Prahy začal mladý Emil Hácha docházet do rodiny svého strýce Františka Klause. Byl to matčin bratr, který na pražském Smíchově pracoval jako skladník. Ne, že by tento příbuzný mladému Háchovi nějak zvlášť přirostl k srdci. Bylo v tom něco jiného. Strýček měl totiž dceru Marii, která byla jen o rok mladší než Emil. Znali se spolu už od dětství, ne však nijak zvlášť dobře, spíš jen věděli, že ten druhý existuje.

„Do háje starého satyra
nymfa jak laňka se vhoupla,
Satyr víčka hned přivírá,
Satyr oči si protírá,
láska mu do srdce vstoupila.“¹⁰

¹⁰ Báseň Ironie v: HÁCHA, Emil. *Omyly a přeludy*. Praha : Primus, 2001, s. 7.

Jeho sestřenice ho velice zaujala, a tak se návštěvy u Klausových opakovaly čím dál častěji. Marie byla milá, hezká, vzdělaná a hudebně nadaná dívka. U Emila se moc o kráse mluvit nedalo. Zdědil háčovský, skoro až habsburský, dolní ret a husté svrašťelé přísné obočí. Marii však jeho vzhled na první pohled nemohl odradit, neboť Emil měl jiné a mnohem důležitější přednosti.

Mezi jeho klady však patřil především zájem o studium, poctivost a zodpovědnost, a proto návštěvám u Marie nemohl věnovat až tolik času, kolik by si možná oba přáli. Ferdinand Čenský o tom z Prahy psal budoucímu profesorovi Šustovi: „Já tu vedu život asi tak, jako jsem si jej v Budějovicích představoval. Obyčejně se sejdeme s Emilem Háchou k loudání se po ulicích a když nás to omrzí, jdeme na pivo, a když nás i to omrzí, jdeme každý svou cestou domů. Hácha obvykle ještě doprovodit svou sestřeničku, do které, jak se mi aspoň zdá, je nák celý pryč.“¹¹

Rok 1891 byl jedním z těch nešťastných v Háchově životě. Zřejmě na tuberkulózu totiž zemřel právě jeho dlouholetý přítel Ferdinand Čenský. Hácha o tom napsal do Budějovic jejich společnému příteli Josefu Šustovi: „Milý Šusto! Nebylo-li Vám již odjinud oznámeno, tedy nesu Vám já první Jobovu zvěst', že Váš i můj přítel – můj nejdražší a jediný – Ferd. Čenský 19. t.m. o 2 h. odp. zemřel na chrlení krve resp. asi ochrnutí plic. – Bylo mi to oznámeno jeho otcem, neboť Ferd. od několika dnů meškal doma. – Jsem zdrcen; byl jsem sice připraven na tento konec, nicméně nedovedu se vpravit v tvrdou pravdu. S koll. pozdravem Emil Hácha.“¹² V témže roce mu ale zemřel i čtyřiaosmdesátiletý dědeček Jan Hácha. Na jeho pohřbu byl už knězem Háchův bratranec Eduard Šittler. Tento velmi činorodý mladý kněz se už v roce 1892 stal farářem na pražském Žižkově. Tím se do Háchova okolí dostal další z jeho starých známých. Právě on přivedl budoucího prezidenta mezi alpinisty. Budoucí právník Hácha se tak stal jedním ze zakládajících členů České alpinistické společnosti. Po řadu let pak jezdil do Alp na tamější vrcholy pokryté horským ledovcem. Mimo to byl i členem českého odboru slovinského planinského družstva a také se podílel na stavbě České chaty v Jezersku pod Grintovcem, asi 40 kilometrů od slovinské Lublaně.

„V západním slunci ta stěna mi svítí,
růže v ní hoří jak žhavá tvá líc,

¹¹ České Budějovice v pamětech Josefa Šusty. Blühmovi Dagmar a Josef. Pelhřimov : Nová tiskárna Pelhřimov, 204, s. 84.

¹² České Budějovice v pamětech Josefa Šusty. Blühmovi Dagmar a Josef. Pelhřimov : Nová tiskárna Pelhřimov, 204, s. 88.

stezka jde sutkami, přitul se víc,
duše má touhou se nítí.¹³

Jeho novým domovem se pomalu, ale jistě stala Praha. Zde se účastnil bohatého kulturního života závěru devatenáctého století. Zaujala ho Zemská jubilejní výstava roku 1891, která byla manifestací všeho českého. Byla doslova pohlazením po duši každého Čecha. Původně tomu tak sice nemělo být, ale stalo se totiž, že se výstavy nezúčastnili žádní Němci a ani Vídeň na ni nepřispěla. Ještě lépe tak zde bylo vidět, na jak vysoké úrovni je kultura, průmysl a hospodářství Království českého. Daleko více než Emila ovlivnila tato výstava jeho mladšího bratra Theodora. Někdo mu tam totiž poradil, že jeho technické a konstruktérské schopnosti může naplno rozvinout jenom v Americe. Na tento popud Theodor skutečně odjel za oceán. Kvůli tomu se nemohl zúčastnit další Národopisné výstavy československé uskutečněné v roce 1895. Tu mu ale bratr Emil barvitě popsal ve svém dopise plném emocí: „Svéráznost, zvláštní tvar našeho života zevnějšího i vniterného, naší minulosti veřejné i minulosti chatek vesnických, z nichž vyšli jsme všichni, kdo dnes znamenáme náš národ, obraz naší minulosti slavné i našich časů trudných, a zejména vše to, co máme ještě dnes, ovšem ponuznu a pořádku, z našeho bytu národního, z naší existence samostatné, co nesetřela doba moderní, zobraziti, uchovati, jako památník a jako školu, posílení vědomí národnostní, souvislosti všeho československého živlu, a tím utužiti i vědomí politické a býti občerstvením a duševní posilou v bojích za naše práva veřejná, toť jest velkolepým, vznešeným úkolem výstavy národopisné, kde nevidíš než barvy české, kde není než historie české, než česká přítomnost, český venkov i české město, kde jsme v pravdě a cele doma, bez dojmu cizího, a kde učíme se znáti, kdo jsme a jací jsme, a kde nás poznati mohou a mají i jiní.“¹⁴ To jsou bezesporu slova člověka, který je hrdý na to, že je Čech.

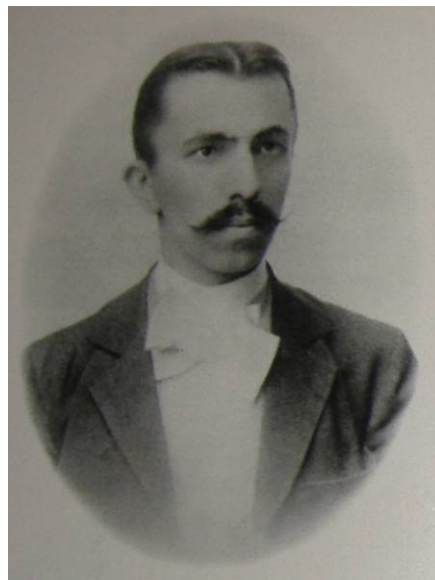
Své spolužáky na právnické fakultě Emil o rok předstihl, protože nebyl na vojně. Stejně tak je ale mohl předstihnout svou pracovitostí, pílí a výbornou pamětí. Brzy se u něho projevil zájem o právní teorii. Měl velké štěstí na kvalitní profesory, z nichž k nejvýznamnějším patřil Jiří Pražák. Tento profesor veřejného práva se asi nejvíce zasloužil o to, že Háchovým oborem par excellence se stalo správní právo. Další osobou, která významně ovlivnila budoucí Háchovy právnické kroky byl profesor

¹³ Báseň Horský výstup v: HÁCHA, Emil. *Omyly a přeludy*. Praha : Primus, 2001, s. 6.

¹⁴ MACHÁLEK, Vít. *Prezident v zajetí : Život, činy a kříž Emila Háchy*. Praha : Regulus, 1998, s. 26.

občanského práva Josef Stupecký. Až na jeho přednáškách si uvědomil, jaký význam má pochopení právních pojmů, jejich správné používání a jednoznačné vymezení. „Generace posluchačů práv z posledních let století nepřijaly pro své povolání jistě od nikoho více a snad od nikoho tolik jako od Stupeckého. Tehdy převládal ještě diktát stejně nebezpečný pro docenta i pro posluchače, ale diktát Stupeckého měl tu zvláštnost, že většinou nebyl čten, nýbrž přenášejícím bezprostředně tvořen. Stupecký před našima očima formuloval své přesné texty, někdy za pomoci svých užmolených papírků, které míval v kapse u vesty, a formuloval je tak, jako když sochař modeluje. Vycit'ovali jsme váhu každého slova a význam jeho umístění v definici a počínali jsme tušit, že podstata právnictví vězí v přesném ohraničení pojmů... ..Při zkouškách byl nepřítelem mechanického odříkávání a postrachem kandidátů, kteří nebyli duševně ještě dosti zralí, aby pochopili, na čem vlastně záleží. Ale kdo to dovedl, nemohl si přát lepšího zkušebního komisaře.“¹⁵ Ale jak už bylo napsáno výše, Emil Hácha byl student výjimečných kvalit, a tak právnickou fakultou prošel bez jediného zaváhání. Státní zkoušky složil dne 1. srpna 1894.

Tím však jeho studijní úspěchy zdaleka neskončily. V březnu roku 1895 složil rigorózní zkoušku z rakouského práva občanského, obchodního i směnečnického, trestního a řízení soudního. V květnu téhož roku z práva římského, církevního a německého. Poslední složil v lednu

Obr. 4: V době promoce

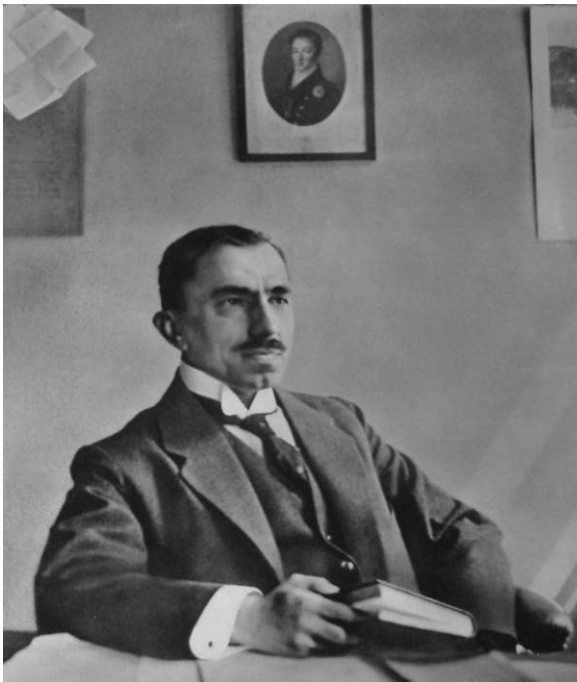
roku 1896 zkoušku ze státního práva všeobecného a rakouského, z práva mezinárodního a národohospodářského. Ze všech tří dostal výborně, a tak mohl být 2. června 1896 slavnostně promován na doktora práv. Už předtím se ho ale profesor Stupecký taktně optal, zda si už zajistil nějaké zaměstnání. Hácha odvětil, že ne, načež mu tento odborník na občanské právo nabídl místo advokátního koncipienta u JUDr. Sobičky. Tím se před mladým právníkem otevřela možnost, o které nikdy ani nepřemýšlel. Když ho ale profesor Stupecký ujistil, že v této advokátní kanceláři sám začínal jako koncipient, Hácha nabídku akceptoval. Na profesorovo doporučení přijal JUDr. Sobička Emila Háchu bez nejmenších výhrad. Nutno však podotknout, že v tomto případě žák

¹⁵ HÁCHA, Emil. Mé vzpomínky na Josefa Stupeckého. In SOMMER, Otakar. *Josef Stupecký : In memoriam*. Bratislava : Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1928, s. 9.

jasně přerostl učitele. Renomovaná advokátní kancelář, která se specializovala na zastupování církve ve věcech majetkových byla Háchovi malá. Hlavně mu nevyhovovala náplň práce. Vždyť on miloval právní teorii a veřejné právo a ne něco tak „povrchního“ jako jsou spory o majetek. Jeho vědecký potenciál zde nemohl být zcela využit. Získal však alespoň potřebné odborné zkušenosti. Po letech sice na tuto část svého života vzpomínal v dobrém, jak už to tak bývá, když člověk bilancuje, ale ve své době přemýšlel, jak se co nejdříve odsud dostat. Nutno však dodat na obhajobu JUDr. Sobičky, že jeho advokátní kancelář byla ve své době opravdu prestižní a praxe v ní otvírala mladému, ambicióznímu a sebevědomému právníkovi nejedna dvířka.

Zemský výbor Království českého

Hácha si brzo vytyčil nesnadný cíl. Jeho snem bylo získat místo v Zemském výboru Království českého. Pokud ale Sobičkova advokátní kancelář patřila mezi ty nejprestižnější, platilo to o této vrcholné instituci české zemské samosprávy dvojnásob. Šlo totiž o sbor elitních právníků, profesionálů na slovo vzatých, kteří mezi sebe nepustili jen tak někoho. V zájmu zachování nejlepšího jména této instituce, se jejími členy mohli stát jen uchazeči s nejlepší kvalifikací, všemi teoretickými zkouškami složenými s vyznamenáním a delší úspěšnou praxí. Přesto se Emil Hácha nevzdával a šel za svým snem. To dokládá i fakt, že již 27. února 1896 se přihlásil do konkurzu na tři místa koncipientů u českého zemského výboru, přestože jeho praxe byla velice krátká. Spoléhal se na své vynikající studijní výsledky, perfektní znalost obou zemských jazyků, slušný zevnějšek a příjemné vystupování. Hodnocení jeho osoby JUDr. Sobičkou bylo také velice kladné. I když mu zmiňovaná praxe chyběla, nedopadl při konkurzu až tak špatně. Mezi dvaatřiceti kandidáty se umístil na krásném pátém místě.

Obr. 5: V Zemském výboru Království českého

On to spíše než za prohru považoval za výzvu. Ještě na konci téhož roku si podal k českému zemskému výboru další žádost o přijetí na místo koncipienta. Na rozdíl od únorového konkurzu se totiž mohl prezentovat novou devizou, stal se z něj přece v červnu JUDr. Ale ani to ještě nestačilo a jeho žádost byla odložena ad acta. Emil Hácha šel ale zarputile za svým cílem. Po jednom a půl roce se konečně dočkal. Dne 1. března 1898 ho vzali členové Zemského výboru mezi sebe. Stal se z něj koncipient s nárokem na služné ve výši 1.000

zlatých a dvacetiprocentním přídatkem na byt. O této práci se snilo snad každému lepšímu právníkovi jeho doby.

Emil Hácha se tak dostal do instituce složené výhradně z českých právníků. Šlo o vlastence, kteří si uvědomovali důležitost existence tohoto úřadu v monarchii.

V tomto výboru, který představoval zbytek české zemské samosprávy, mohli lépe a účinněji prosazovat práva národa neochvějně sevřeného v područí Rakouska-Uherska. V době Háchova nástupu stál v jeho čele energický kníže Jiří z Lobkovic. Ten neohroženěrazil myšlenku, že jednou budou práva Království českého zase na takové úrovni jaká mu přirozeně přísluší. Zemský výbor vykonával alespoň v omezené míře činnost zákonodárnou, ale převážně administrativní. Jeho zaměstnanci tak museli být schopni pracovat samostatně, mít organizační a především vynikající odborné schopnosti. Zdejší pracovníci se tak svými kvalitami dali porovnat s rakouskou úřednickou elitou, avšak zde vykonávali svou práci v prostředí sobě vlastním, tedy českém. Ve vedení Zemského výboru Království českého stál sbor osmi přisedících, kteří byli voleni zemským sněmem, a z nichž každý měl na starosti jeden z osmi odborů.

JUDr. Emil Hácha při svém přijetí do výboru byl přiřazen ke III. odboru, v jehož čele stál sympatický hrabě Vojtěch Schönborn. V jeho kompetenci byly věci stavební, okresní, okresních hospodářských záložen, požární policie a hypoteční banky. Již od počátku se v této své nové funkci Hácha výborně zapsal a jeho kolegové si ho vážili pro jeho nesmírnou obětavost a svědomitost. Každý sebenicotnější případ řešil s nasazením sobě vlastním a tak, aby jeho rozhodnutí bylo konečné a nemuselo být už v budoucnosti nijak měněno.

V kolektivu III. odboru se brzo stal JUDr. Hácha známou a oblíbenou postavou. Byly známy jeho nadprůměrné odborné znalosti, ale i kulturní přehled a turistické výkony. Antonín Klášterský, který byl o šest let starší než Hácha a který si ho po jeho vstupu do úřadu vzal pod svá křídla, o něm později napsal: „Do naší agendy vpravil se velmi brzo a v krátké době bylo patrné, že v něm získal úřad náš sílu vynikající. O mnohých u zemského výboru platilo právem, že jsou dobrými, ano velmi dobrými juristy, ale dr. Hácha byl právník z boží milosti, překvapoval svou důkladnou znalostí práva, svou neobyčejnou bystrostí, pronikavostí a duchaplností. Často celé hodiny debatovali jsme spolu o sporných případech, a tu mohl jsem se přesvědčiti, jak domýšlí každý problém do posledních důsledků, nic si neodpouští, přes nic lehce se nepřenáší. Jeho některá rozhodnutí byla pravými kabinetními kousky právníckého důmyslu a železné logiky. Vyškolen četbou právnických spisů i beletrie, byl výborný

stylista a německý jazyk ovládal dokonaleji, než i sami naši kolegové německé národnosti.“¹⁶

Práce v zemském výboru byl prostě splněný sen, který dal rychle Háchovi zapomenout na roky strávené u JUDr. Sobičky. Zde se mohla konečně naplnit jeho touha po osobním intelektuálním růstu. Práce měl sice dost a dost, přesto si neodpustil nevyužít každé volné chvílky k samostudiu v bohatě vybavené knihovně zemského výboru. „V tomto prostředí Hácha nachází pravé pole, aby mohl uplatnit své vynikající duševní potence a spolu s Hoetzlem stává se brzy vedoucí silou všeho pracovního ruchu mezi konceptním úřednictvem. Stavební referát, v němž dlouhá léta byl činným, je mu podnětem, aby se oddal studiu teorie správního práva, k níž hloubavá jeho mysl tíhne.“¹⁷ Když pak byl JUDr. Hoetzel přijat mezi členy zkušební komise pro státní zkoušky státovědecké, prosadil si k sobě roku 1913¹⁸ i svého nerozlučného spolupracovníka Háchu.

¹⁶ KLÁŠTERSKÝ, Antonín. *Vzpomínky a portréty*. Praha : Fr. Borový, 1934, s. 170-171.

¹⁷ ZEIS, Egon. První prezident Nejvyššího správního soudu Dr. Emil Hácha šedesátníkem. *Právník*, roč. 71, 1932, s. 388.

¹⁸ KVAČEK, Robert, TOMÁŠEK, Dušan. *Causa Emil Hácha*. Praha : Themis, 1995, s. 11 a MACHÁLEK, Vít. *Prezident v zajetí: život, činy a kříž Emila Háchy*. Praha : Regulus, 1998, s. 36. Srov. PASÁK, Tomáš. *Emil Hácha : 1938-1945*. Praha : Rybka Publishers, 2007, s. 423 uvádí rok 1910.

Největší životní štěstí

Co se týče vztahu s Marií Klausovou, ten v době působení u Zemského výboru Království českého nabyl jasných kontur. Hácha sice stále do jisté míry upřednostňoval svoje zaměstnání a budování kariéry. Není se moc co divit, když si uvědomíme, jaké úsilí ho stálo dostat se na tuto pozici.

Na druhou stranu je ale pravdou, že si tento mladý pár už nedokázal představit svůj život bez toho druhého. Hácha si však nemohl dovolit svoje nové zaměstnání nijak zanedbávat, a proto se teď s Marií vídal mnohem méně, než během práce v advokátní kanceláři.

Na svou přítelkyni měl „vyhrazeno“ pouze pondělní a sobotní odpoledne a někdy kvůli častým pracovním cestám ani to ne. V létě to také nebylo o moc lepší, a tak je s podivem, že tento jejich „vztah na dálku“ přetrval tak dlouho. Sám Emil Hácha v té době určitě pociťoval jisté obavy, zda jejich souznění překoná i časté odloučení.

„Již měsíc uplynul,
milenko sladká má,
co jsem tě neviděl.
Zda zatím nezhylnul
květ lásky z duše tvojí,
já denně víc se chvěl.“¹⁹

Háchovi jeho výjimečná zodpovědnost však nedovolovala založit rodinu dříve, než bude dostatečně finančně zajištěn a než získá více volného času. Tomu se stalo až čtyři roky poté, co nastoupil k zemskému výboru, když se konečně stal jeho více sekretářem.

Říká se, že za každým velkým mužem stojí žena. V životě Emila Háchy tomu nebylo jinak. Asi by se jeho osobnost jen těžko intelektuálně a kulturně rozvinula na takovou úroveň, kdyby postrádal ono tak důležité „teplo domova“.

Se svou sestřenicí Marií, rozenou Klausovou, se oženil 8. února 1902 v kostele sv. Prokopa na Žižkově. Neoddával je nikdo jiný, než pater Eduard Šittler. Za svědky jim šli Josef Klaus, otec nevěsty a Theodor Hácha,²⁰ bratr ženicha.

¹⁹ Báseň Rozčarování v: HÁCHA, Emil. *Omyly a preludy*. Praha : Primus, 2001, s. 45.

Bez nadsázky se dá říct, že v případě Emila a Marie Háchových šlo o ideální manželství, které bylo založeno na lásce, obdivu k druhému a vzájemné toleranci. Marie zůstala po celý život Emilovou manželkou, přítelkyní i milenkou, což dokládají jeho básně.

„Věřím, že vysnil tebe Sandro Botticelli
a šel pak namalovat svoji Primaveru,
Snad mezi anděly tě tušil za večerů
Fra Angelico na stěnách mnišské cely.

Předraffaelské dívky tvoje tělo měly,
tvé velké oči, staré zlato vlasů.
Jsem zajat krásou tvou a hudbou tvého hlasu,
Akordy nejsladší v duši se rozechvěly.

Mé oči tělesné celou tvou krásu neuzřely,
Tvé tajné půvaby a sladké tvoje vděky,
Já nikdy nezlíbám tvůj na rtech úsměv měkký.
Zbudeš jen obraz mi, jež sen můj kreslí smělý.“²¹

Fotografie své ženy měl vždy na pracovním stole. Byla jeho poradkyní, s kterou řešil všechny problémy a které se mohl vždycky svěřit. Samozřejmě mu nepomáhala s rozhodováním případů z jeho soudcovské činnosti, ale byla mu pomocnicí při řešení problému běžného života. Měli spolu krásný vztah a ve vzájemné komunikaci používali specifický humor, kterému nikdo z nezasvěcených nemohl rozumět. Nikdy na ni nedokázal zapomenout: „Moje manželství bylo největším štěstím mého života. Moje žena byla vlastně moje blízká příbuzná. Znali jsme se od dětství. Byla z Prahy. Ale jednou jsem byl u nich návštěvou, a zazpívala mi. Připravovala se pro operní dráhu. A

²⁰ Theodor Hácha se na přání matky vrátil na svatbu bratra z New Yorku domů a zde už také na trvalo zůstal. Samozřejmě, že jako elektrotechnik byl úplně nadšený z toho, co viděl v Americe a všem svým známým na počkání líčil své zážitky. Co nikdy nezapomněl dodat bylo, že se v klubu průmyslníků a podnikatelů setkal se samotným Tomášem Alvou Edisonem. V USA studoval v Cooper Institutu a získal titul strojního inženýra. Co ale bylo jeho největší devizou, byla obrovská odborná praxe a přehled o nejnovějších trendech a vynálezech, o kterých v Evropě věděl zatím málokdo. Po svém příjezdu do Rakouska-Uherska na počátku bydlel u matky a bratra, zanedlouho si ale našel byt v smíchovského nádraží. Po osmi letech ve Spojených státech ovládal angličtinu na nejvyšší úrovni, a tak v ní mohl zdokonalovat i svého bratra Emila.

²¹ Báseň *Obraz* v: HÁCHA, Emil. *Omyly a přeludy*. Praha : Primus, 2001, s. 33.

zpěv mne tak uchvátil, že jsem již na ni nezapomněl. A když jsem přišel osmnáctiletý do Prahy, už jsme se neoddělili... ..Opravdu, neslyšel jsem krásněji zapěti modlitbu Alžběty z Tannhäusera. Každý večer jsme pěstovali hudbu.²²

Obr. 6: Háchova manželka Marie

Materiálně nejtěžší období v životě, si odbyli při Háchově působení u rakouského správního soudu. Ne, že by snad byli vídeňští soudci nějak hůře odměňováni než pozdější českoslovenští. Hmotná nouze nejen u Háchů byla samozřejmě způsobena právě probíhající první světovou válkou. V monarchii byl všeho nedostatek a dalo se předpokládat, že válka bude prohrána. U Marie Háchové se začínaly projevovat vleklé zdravotní problémy a nouze o potraviny samozřejmě jejímu stavu nijak neprospívala. Se stravou v době války je to ve městě vždycky horší než na venkově, a tak za manželem přijela až poté, co si vybudoval ve

Vídni určité zázemí. Emil byl navíc znova nesmírně zavalen prací, kde trávil celé dny, a tak sami pro sebe moc času neměli. Jediné, co každého Čecha v té době mohlo hřát u srdce byla naděje, že se sen o národní samostatnosti po dlouhých 400 letech vyplní.

Období po vzniku samostatného Československa bylo pro rodinu mnohem šťastnější. Z počátku sice vystřídali několik dočasných ubytování, ale to už k životu mladých párů patří. Největším štěstím ale bylo pro spokojené manžele narození první, a také jediné, dcery Milady. Na svět přišla dne 10. ledna 1903, téměř rok po svatbě. To už bylo Emilu Háchovi 31 let.

Háchovi s Emilovou matkou už nadále nebydleli na Malé Straně, ale na Smíchově. Malou Miladu nekřtil nikdo jiný než „rodinný“ kněz Eduard Šittler.²³

²² Dr. Emil Hácha o svém životě. *Venkov*, 1.12.1938, s. 3.

²³ Tento člen Háchovy rodiny byl neobyčejně aktivní člověk a to nejen na poli duchovním. Od roku 1910 se stal kanovníkem na Vyšehradě. Vedle svých kněžských povinností vykonával práci v Křesťanské akademii, v Památkovém sboru pražském a v Komisi pro výzkum Vyšehradu. Stal se také členem Archeologické komise při České akademii věd a umění. V roce 1905 provedl a publikoval archeologické výzkumy v chrámě sv. Jiří na Hradčanech, o čtyři roky později na klášteršti v Podlažicích a roku 1911 na staveništi kostela sv. Linharta v Praze. Nejvýznamnější výsledky mělo jeho prozkoumání Vyšehradu mezi lety 1924 a 1932, a také vědecké využití kapitolního archivu a vyšehradských sbírek. Mimo jiné spolu s biskupem dr. Antonínem Podlahou publikoval desetisvazkový Soupis uměleckých a historických památek, kde se Šittler věnoval především památkám kraje, kde vyrůstal. Několik svazků tohoto soupisu později Emil Hácha výborně ovládající odbornou němčinu do tohoto jazyka přeložil.

S rodinou Šittlerovou své budoucí kroky ještě pevněji svázal i Theodor. Stejně tak jako jeho bratr, oženil se i on se svou sestřenicí. Tentokrát šlo o příbuznou ze strany otce, sestru Eduarda Šittlera. Stejně jako Emilova manželka, jmenovala se i Theodorova, Marie. Háchové si zkrátka pro nevěsty nechodili daleko a své příbuzenstvo upevnili nejtěsnějšími vazbami jaké jen byly možné. Aby se Theodor s Marií dne 12. února 1912 na Vyšehradě mohl oženit, byl jim dokonce udělen církevní dispens. Kdo je oddával je nad pochyby jasné, byl to bratr nevěsty. Inženýr Theodor Hácha si nejprve našel zaměstnání ve firmě Františka Křížika, ale už v roce 1904 nastoupil do podniku Josefa a Jana Fričových, zabývajících se jemnou mechanikou. Zde pracoval až do roku 1934 jako konstruktér a díky vynikající znalosti jazyků také jako obchodní zástupce. Najít toto místo, s kterým byl jak je vidět nad míru spokojen, mu ochotně pomohl velký přítel jeho bratra architekt Josef Fanta.²⁴

Ten byl jedním z mála lidí, kteří Háchovi navštěvovali pravidelně doma. Tento velikán české architektury přelomu 19. a 20. století navrhoval Háchovým vybavení bytu. Hácha mu na oplátku uděloval právní rady. Z jeho hlavy pocházely například krásné z mědi tepané stojací hodiny, které Emilovi zhotovil bratr Theodor. Dá se tak říct, že Josef Fanta byl asi jediný přítel, který nepocházel přímo z rodiny a kterého si Háchovi takřkajíc „pustili k tělu“. Emil Hácha to později komentoval slovy: „My byli vlastně samotáři, stačili jsme si. Kromě několika málo kamarádů a své právnické práce neznal jsem jiného štěstí.“²⁵

Spokojené manželství Háchových bylo brzy zakaleno nešťastnými událostmi. Ukázalo se totiž, že zdravotní stav Marie není v pořádku. Už několik roků po svatbě u ní propuklo na dovolené „chrlení krve“, které bylo způsobenou jakousi chorobou dýchacího ústrojí. V důsledku toho se nikdy na plno nemohla věnovat svojí vášni, kterou byla opera. A proto, když jí osud neumožnil zabývat se hudbou na profesionální úrovni, dopřávali si ji Háchovi alespoň doma plnými doušky. Emil sice sám nezpíval, ale měl rád, když tak činila každý večer jeho žena. Obdivovali písně národní i vážnou hudbu.

Hácha byl milovníkem nejen hudby, ale umění vůbec. Byl náruživým sběratel krásných předmětů, bibliofilí, grafiky, obrazů, soch a děl lidového umění, mezi něž patřily slovenské výšivky a keramika. Na stěnách měl obrazy od Karla Svobinského,

²⁴ Josef Fanta byl asistentem Josefa Zítka při stavbě Národního divadla. Sám byl autorem haly Hlavního nádraží v Praze a prvního mírového památníku ve střední Evropě Mohyly míru u Slavkova. Je považován za tvůrce secesní architektury u nás.

²⁵ Dr. Emil Hácha o svém životě. *Venkov*, 1.12.1938, s. 3.

který například v letech 1949 - 1954 vytvořil novou výzdobu Olomouckého orloje ve stylu socialistického realismu.

Přesto, že si do svého soukromí Háchovi mnoho lidí nepustili, znali se jako lidé velice kulturně založení s mnoha významnými umělci své doby. Jedním z nich byl i známý portrétista Vratislav Nechleba, který roku 1915 vytvořil Háchovu první podobiznu. Po vzniku republiky zvěčnil tento autor například i nového prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka. Hácha tomuto malíři za nacistické okupace velice pomohl, když jej skrýval před gestapem na Pražském hradě. Budoucí prezident se znal ale i s dalšími významnými malíři své doby. Byli jimi například Vojtěch Hynais, Jan Preisler, Antonín Slavíček nebo Max Švabinský. Občas navštěvoval i sochařský ateliér Josefa Václava Myslbeka nebo Jana Štursy a byl ve spojení se spolkem Mánes.

Své místo si Emil Hácha jako milovník umění našel i v Moderní galerii Království českého, která náležela do kompetence zemského výboru. Jednalo se o muzeum výtvarného umění 20. století. Byla založena císařem Františkem Josefem I. vlastnoručním listem ze 13. dubna roku 1901 a nadační listinou ze 6. srpna 1902. Jejím úkolem bylo podporovat domácí umělce obou národů v jejich tvorbě. Za tím účelem zakupovala a objednávala jejich díla. Od roku 1904 vykonával Hácha funkci tajemníka kuratoria a českého odboru, díky čemuž se seznámil s dalšími velikány umění té doby.

Soudce Nejvyššího správního soudu ve Vídni

Přestože novomanželé Háchovi prožívali na přelomu 19. a 20. století šťastné chvíle, o českém národu se to říct nedá. Jak víme, našim předkům se nepodařilo nic podobného jako Maďarům, a tak jsme se nedočkali žádného „Rakousko-Uhersko-Česka“ nebo „Rakousko-Uhersko-Slovanska“. Tlaky, které monarchie na začátku 20. století činila na zemskou samosprávu, se nemohly neprojevit v Zemském výboru Království českého, který stál na jejím vrcholu. V roce 1913 se zemský výbor potýkal s finančními obtížemi. Vláda Karla Stürgghka vydala tzv. anenské patenty, kterými jej rozpustila a místo něj jmenovala poloabsolutistickou správní komisi. Do jejího čela byl sice jmenován Háchův přímý nadřízený hrabě Schönborn, ale to bylo také jediné pozitivum. Na ostatní vedoucí pozice byli dosazeni němečtí pracovníci zemského výboru. Jejich čeští nadřízení, kapacity ve svých oborech na slovo vzaté, se stali podřízenými. Je jasné jak to muselo vypadat v instituci, kterou řídily osoby, jež neměly skoro žádné ponětí o jejím fungování a jimž chyběly i tolik potřebné odborné i organizační dovednosti. Ani tito Němci však z tohoto kroku neměli valnou radost. Když zjistili, co jejich nově nabytá práce obnáší, tak nechali svým „podřízeným“ volnou ruku při výkonu práce. I na tomto příkladu je dobře vidět, jak byla opatření podunajské monarchie přelomu století kontraproduktivní. Přesto, že měla směřovat k posílení centralizace, rozklad habsburské říše na pozdější nástupnické státy se stal v podstatě nevyhnutelným. S trochou nadsázky se dá říct, že celá Evropa v první čtvrtině dvacátého století čekala, kdy vypukne válečný konflikt, který by napravil všechny staré křivdy.

Ačkoliv zaměstnanci zemského výboru měli být osvobozeni od vojenských povinností jako úředníci nepostradatelní pro chod státu, byli někteří Háchovi kolegové po atentátu na arcivévodu Ferdinanda d'Este povoláni do služby. Stejně tak byli odvedeni i jeho dva švagrové. Ani on sám nevěděl, zda mu jeho veřejná funkce zaručí, že zůstane civilistou. Největší rána však pro něj v průběhu první světové války přišla 17. října 1914, kdy mu na následky dlouhodobé nemoci zemřela matka.

Po dvou letech zemřel i symbol celé monarchie císař František Josef I., který ztělesňoval stálost a neměnnost říše. Po šedesáti osmi letech jeho vlády se mohly věci konečně pohnout dopředu. Na to, aby se však zabránilo totální porážce Rakouska-Uherska a jeho naprostému zdecimování už bylo příliš pozdě. V této strastiplné době se

Háchovi dostalo pocty, jako málo komu. Byl totiž 2. prosince 1916 jmenován ve věku čtyřiačtyřiceti let na jedno z míst vyhrazených Čechům u vídeňského správního soudu.

Nejvyšší správní soud ve Vídni byl zřízen již v roce 1875 a jeho úkolem bylo chránit práva jednotlivce proti jejich omezování ze strany správních úřadů. Čeští vlastenci zklamaní centralistickými snahami monarchie v něm viděli jen další nástroj k upevnění pozice Vídně. Naopak Emil Hácha si velice dobře uvědomoval, že zde má mnohem větší možnost chránit práva na českou samosprávu než kdekoli jinde. V čele tohoto soudu stál prezident Bacquem, kterému byli podřízeni všichni předsedové senátů a radové. Tito byli do svých funkcí jmenováni doživotně císařem na návrh ministerského rady.

Funkce Emila Háchy se tímto, de facto, povýšením změnila z královského zemského rady na dvorního radu. V prvních dnech se seznamoval se svými novými kolegy, ale brzy zjistil, že skutečně blízký mu je jen soudní rada Čapek, s kterým sdílel podobné názory. S rakouskými Němci v době války samozřejmě moc úzké vztahy nenavázal. Senátní prezident Pantůček, vynikající svými odbornými znalostmi, se z jistých důvodů národně neprojevoval a raději se v této době ještě s Háchou moc neseznamoval. Ani práce u Nejvyššího správního soudu ve Vídni mu nijak nevyhovovala. Byl zaplaven stížnostmi občanů proti mobilizačním příkazům. Těchto stížností byly samozřejmě v době války stovky a všechny byly stejné. Hácha, který celý život vytrvale zvyšoval svoje vzdělání teď ustrnul na rutinu, která ho vyčerpávala do morku kostí. Přesto všechny případy řešil se stejnou zarputilostí a nic neodbyl. Byl si vědom toho, že přece jenom stále vytváří nálezy Nejvyššího správního soudu. Přesto však z úřednického platu na konci války jen těžko dokázal uživit svou rodinu, o nějaké kultuře ani nemluvě.

U Marie Háchové přetrvávaly nervové potíže a dcera Milada bojovala s němčinou. O nijak zvlášť šťastném období se v Háchově rodině nedalo mluvit. Navíc po vypuknutí bolševické revoluce v Rusku přestal Emil Hácha věřit v samostatnost českého národa a slovanstva jako takového vůbec. Je jasné, že ani člověk takového rozhledu a úsudku jakým byl Hácha nečekal takový „husarský kousek“, který se povedl Masarykovi a spol. Snem všech Čechů byl nějaký slovanský stát, ale že by mohlo vzniknout samostatné Československo, to skoro nikoho nenapadlo.

Soudce Nejvyššího správního soudu v Praze

Jak se později ukázalo, Háchův vídeňský spolupracovník JUDr. Pantůček, tajně působil jako legislativní poradce Mafie, a již na začátku roku 1918 se připravoval na vyhlášení samostatného státu Čechů a Slováků. Sbíral podklady a postupně tvořil poznámky pro vytvoření československého „základního zákona“. Ty pak v noci z 27. na 28. října použil Alois Rašín při vytváření recepční normy. Specifikem českého národa bylo, že v něm byly v podstatě vytvořeny všechny společenské vrstvy. Nově vzniklý stát tak mohl začít hned naplno fungovat.

Doba vzniku republiky byla obdobím národní euforie. Hácha si přesto jako kritický člověk a hlavně jako objektivní pozorovatel uvědomoval, že budoucnost nového státu nebude jednoduchá. Později formuloval své myšlenky: „Před 20 lety zajásala všechna česká srdce, naplněna jsouce nadějí, že vstupujeme do šťastného údobí našich národních dějin, které nám přinášejí trvalou vládu našich věcí... ..moji radost z našeho netušeného úspěchu kalila týravá obava, zda jsou dány všechny vnější a vnitřní záruky trvalosti naší tehdejší výhry.“²⁶ Dobře věděl, že Československo je v podstatě malým Rakouskem se všemi jeho problémy. Otázka národnostních menšin byla „vyřešena“ vytvořením ideje čechoslovakismu. Jak dlouho to tak ale mohlo fungovat? A kam patří Němci? To všechno byly problémy, které se jen odsouvaly. Historický vývoj Čechů a Slováků byl naprosto odlišný. Před rokem 1918 byly sice národy v područí monarchie, ale každý de facto v jiném státě. Slovákům navíc naprosto chyběla inteligence a ani střední třída nebyla téměř vytvořena. Hácha také těžce nesl zacházení s katolíky v nové republice. Sám jako věřící člověk by si představoval lepší vypořádání státu s církví. Navíc v našem těsném sousedství byly dva poražené státy, s kterými bylo po válce dost špatně naloženo. To také nevěstilo nic dobrého. A jak dlouhá mohla být budoucnost státu, který vznikl doslova přes noc? Hácha byl spíš pro vytvoření nějaké federace z více malých států, kde by Čechy měly vedoucí úlohu. Projevil tedy pochybnosti, „zda bylo pro český národ politicky nejšťastnější řešení budovat samostatný stát československý a zda by nebylo úspěšnější pro vzdálenou budoucnost spokojiti se raději s náležitým vytvořením státoprávního samostatného postavení

²⁶ *Pan president k národu : Výbor z projevů pana státního presidenta Dr. Emila Háchy s jeho předmlouvou.* Svazek I. Praha : Propagační knižnice národního souručenství, 1940, s. 7.

v rámci přeorganisované bývalé monarchie.²⁷ To ale byla myšlenka v době nově nabyté samostatnosti v pravdě rouhačská.

Všechny tyto problémy si uvědomovalo jenom pár lidí ve státě, ostatní žili v nadšení z nově vzniklé situace. Je ale potřeba dodat, že všeobecná euforie a chuť žít v novém státě udělaly z tzv. první republiky jedno z nejvyzdvihovanějších a nejvzpomínanějších období českých dějin. Československo té doby se stalo jedním z příkladů demokracie a zároveň i velmi průmyslově prosperujícím státem. Naneštěstí toto všechno přispělo k jeho likvidaci na konci 30. let 20. století. Hácha měl být při tom.

Mezi důkazy bytostně demokratického uspořádání nového státu patřil i krátký zákon o sedmi paragrafech č. 3/1918 Sb. z 2. listopadu 1918, kterým byl zřízen Nejvyšší správní soud. „Zákonodárce čsl., vytknuv si úkol vytvořiti soudní kontrolu správy co nejrychleji, sáhl pochopitelně po nejbližším vzoru, který se po čtyři desetiletí celkem dobře osvědčoval.“²⁸

Tvůrcem tohoto zákona byl JUDr. Ferdinand Pantůček, osobnost největšího rozhledu ve správním právu. Ten se tak v podstatě zasadil o to, že Československo mělo Nejvyšší správní soud dříve než ústřední úřady. „Je snad trochu paradoxní, že měli jsme soudní kontrolu správy zorganizovanou dříve než ústřední úřady státní, a bylo snad i odvážné uvést v činnost kontrolní tribunál, který musí měřiti akty správní zákonem a jen zákonem, již v době přerodu v nový stát, kdy je těžko obejít se bez nějaké diktatury. Zdá se však, že bylo prozíravé započítati se stavbou jaksi od střechy, neboť není jisto, zdali v pozdější chvíli bylo by se našlo tolik porozumění pro soudní kontrolu správy, kolik jí měl Národní výbor. Zkušenost ostatně ukázala, že poněkud předčasné zřízení správního tribunálu nebylo státu na škodu. Spíše naopak bylo záhy poznáno a uznáváno i s míst velmi příslušných, že správní tribunál je jednou z nejcennějších záruk dobré pověsti státu.“²⁹

Do jeho působnosti spadalo poskytování soudní ochrany stěžovatelům, jejichž práva byla akty správních úřadů porušena, a dále rozhodoval o některých kompetenčních konfliktech. V zákoně č. 3/1918 Sb. bylo řečeno, že: „Soud tento skládá se z prvního presidenta (II. tř. hodn.), z druhého presidenta (III. tř. hodn.), ze 4

²⁷ Z dosud nepublikovaných pamětí přednosty kanceláře prezidenta J. Havelky v: PASÁK, Tomáš. *Emil Hácha : 1938-1945*. Praha : Rybka Publishers, 2007, s. 357.

²⁸ Komentář JUDr. Emila Háchy k zákonu č. 3/1918 Sb v: *Nejvyšší správní soud : Normy o jeho zřízení a působnosti, komentované podle judikatury býv. správního soudního dvora a nejvyššího správního soudu s použitím materiálů a písemnictví*. Uspořádal Dr. RÁDL, Zdeněk. Praha : Československý kompas, 1933, s. 23.

²⁹ HÁCHA, Emil. Krise Nejvyššího správního soudu. *Parlament*, roč. 7, čís. 1, 1928, s. 3.

senátních presidentů (IV. tř. hodn.) a 20 radů nejvyššího správního soudu, z nichž jest 7 ve tř. IV., ostatní ve tř. V. a z potřebného počtu tajemníků, sil kancelářských, pomocných a sluhovských³⁰. Všichni tito, kromě sil kancelářských, pomocných a sluhovských byli jmenováni prezidentem na návrh vlády. Je logické, že v čele tohoto soudu stanul právě Ferdinand Pantůček.

Hácha o něm a jeho přínosu pro soud napsal: „úkoly administrativního šéfa soudu považoval vždycky za vedlejší a méně důležitou složku svého úřadu. Hlavní svůj úkol viděl v založení judikatury, v určení jejího ducha a směru, tak aby soud stal se tím, čím podle svého poslání býti má. Vskutku také právní názory Pantůčkovy v mnohých stěžejních otázkách právních judikaturu soudu ovládly a v míře jen o málo menší dosud ovládají, ačkoli v příštím únoru uplynou již 4 roky od jeho žalostného a předčasného odchodu. Neboť soudu nestačí pouhé pochybnosti, aby upustil od názorů Pantůčkem hájených neodchyluje se od nich, dokud nejsou způsobem zcela nepochybným vyvráceny.“³¹

JUDr. Hácha po vzniku Československa zůstal ještě nějaký čas v Rakousku, aby zde převzal spisovou agendu Nejvyššího správního soudu ve Vídni týkající se českých zemí. Ihned po svém příjezdu do Prahy se stal jedním z mozků českého správního soudu tehdy sídlícího v hlavním městě. JUDr. Pantůček si jej proti protestům vlády, která Hácha navrhla pouze do funkce senátního prezidenta, prosadil do pozice druhého prezidenta. Tím byl jmenován dne 28. března 1919 prezidentem republiky Masarykem. Navíc se stal Pantůčkovým náměstkem a nakonec i nástupcem. Z funkce druhého prezidenta Nejvyššího správního soudu se automaticky stal také viceprezidentem volebního soudu a soudu patentního. Tímto se Emil Hácha dostal znova do zaměstnání, které odpovídalo jeho dosaženému vzdělání a intelektu. Na doporučení profesora Hoetzela byl navíc 7. srpna 1920 habilitován docentem pro obor srovnávacího práva správního na Karlově univerzitě, a tak začal na právnické fakultě přednášet o správním soudnictví, správní organizaci v Anglii a dalším. Žáci si ho chválili jako odborníka mírné povahy, u kterého byla zkouška příjemným a inspirujícím zážitkem.³²

Jeho vědecké schopnosti ocenila i Učená společnost Šafaříkova, když mu udělila svoje členství, stejně tak mu jej udělil například i spolek českých právníků

³⁰ § 1 zákona č. 3/1918 Sb. o nejvyšším správním soudě a o řešení kompetenčních konfliktů

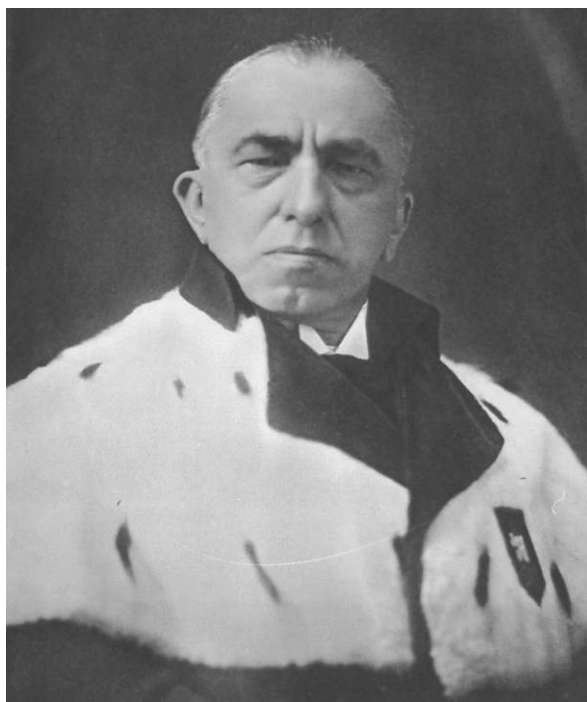
³¹ HÁCHA, Emil. Nejvyšší správní soud, vzpomínky na jeho zřízení i dnešní stav. *Právník*, roč 68, 1928, s. 590.

³² MACHÁLEK, Vít. *Prezident v zajetí : Život, činy a kříž Emila Háchy*. Praha : Regulus, 1998, s. 44.

Všehrd a později také Česká akademie věd a umění, která ho roku 1932 zvolila mimořádným členem první třídy. Ve druhé polovině 30. let byl Hácha také členem právní rady Československé republiky, což byl poradní orgán premiéra pro řešení obtížných legislativních problémů.

Mezi největší uznání Háchových dovedností patří bezpochyby jeho volba členem stálého rozhodčího soudu v Haagu. Když uvážíme, že tento soud měl pouze 15 členů, z nichž 6 bylo obsazeno vždy zástupci mocností a jen 9 připadlo pro zbývajících 37 států, teprve si dokážeme představit, jak známou vědeckou osobností byl JUDr. Hácha. Šlo o muže, který byl skutečně ve svém oboru kapacitou evropského formátu a který byl na vrcholu svých sil.

Dne 13. února 1925 zemřel prezident Nejvyššího správního soudu JUDr. Ferdinand Pantůček. Muž, který se zasloužil o vytvoření nejen správního soudu, ale i

Obr. 7: První prezident Nejvyššího správního soudu

státu. To byla obrovská ztráta pro české správní právo a soudnictví. Na jeho místo nepřipadl v úvahu nikdo jiný než Emil Hácha. Tento fakt ostatně uznávali všichni soudci Nejvyššího správního soudu. „O toto jmenování se přičinilo grémium NSS, které zaslalo v březnu 1925 Švehlovi obšírný dopis stvrzený 38 podpisy, že po úmrtí prvního prezidenta dr. Pantůčka se nenajde osoby způsobilější, aby NSS zůstal bezpečným ochráncem občanských svobod a účinným nástrojem konsolidace poměrů v RČS.“³³ A jak ten mohl jinak činit po doporučení celého soudcovského sboru,

než mu vyhovět? Tak byl dne 22. července 1925 JUDr. Emil Hácha jmenován prezidentem republiky Masarykem prvním prezidentem Nejvyššího správního soudu. „Bylo štěstím pro náš správní soud, že po vynikajícím organisátoru, jakým byl Pantůček, přišel v jeho čelo Hácha, jenž hluboce teoreticky založen a širokého rozhledu dovede jedinečnou svou konstruktivní schopností stavěti theorii do služeb praxe a

³³ KVAČEK, Robert, TOMÁŠEK, Dušan. *Causa Emil Hácha*. Praha : Themis, 1995, s. 11.

zjednávat shodu mezi požadavky přímé právní logiky a skutečným životem, máje stále na zřeteli vysoké poslání správního soudu.³⁴ Tímto dosáhl ve věku padesáti tří let vrcholu kariéry. Pro veřejnost byl stále ještě postavou více méně neznámou. Noviny přesto o jeho jmenování do funkce alespoň krátce pojednaly: „Jmenování presidenta dra Háchy se všeobecně čekalo; všude bylo považováno za samozřejmé, nikomu nepřipadlo na mysl, že by nástupcem prvního presidenta dra Pantůčka mohl se státi někdo jiný, nežli jeho první náměstek, první spolupracovník a první spolutvůrce nejvyššího správního soudnictví československého... ...stalo se, co bylo důstojno a spravedливо.“³⁵ Po třinácti letech byl sice zvolen do funkce ještě vyšší, a to prezidenta republiky, to už ale bylo spíše proti jeho vůli.

Hácha jako první prezident Nejvyššího správního soudu měl spíš organizační a dnes bychom řekli manažerské povinnosti, přesto si každý týden udělal čas na nějaký případ a ten vyřešil. Vybíral si jen ty nejzajímavější a nejsložitější případy a byl známý tím, že je dokázal rozebrat na jednotlivé logické celky, odhalit problém a ten pak briskně vyřešit. Při svém rozhodování konkrétní případ využil k vyložení teoretických postulátů a postupně tak na těchto nejzávažnějších kauzách vytvářel judikaturu různých odvětví správního práva. „Alespoň jednou týdně vždy předsedal senátu a vybíral si otázky nejsložitější a nejnepohodnější, na příklad z práva horního, vodního, stavebního, pracovního.“³⁶ Jeho nálezy však vynikaly nejen pozoruhodným teoretickým rozbořením případu, ale také svou slohovou vyspělostí a stylistickým uspořádáním. Není proto ani divu, že se tak staly vzorem pro rozhodovací činnost i ostatních soudců Nejvyššího správního soudu. Jeho spolupracovník a dobrý přítel profesor Hoetzel o něm napsal: „I jako právník prezentuje se Hácha jako umělec: nejen způsobem podání, ale také obrazotvorností, uměleckou imaginací, bez níž není dobře možná ani vědecká práce právníká.“³⁷ Hácha byl zkrátka při zachování odborné preciznosti umělcem i v soudcovském zaměstnání, a tak se československý správní soud mohl řadit na roveň těm nejlepším soudům Evropy. Při výběru svých spolupracovníků byl JUDr. Hácha také velice pečlivý a sahal jen do řad těch nejlepších právníků.

Horší to však bylo s otázkami organizačními. I ve svém postavení prvního prezidenta se stále cítil být více soudcem než úředníkem, a proto se raději zabýval

³⁴ ZEIS, Egon. První prezident Nejvyššího správního soudu Dr. Emil Hácha šedesátníkem. *Právník*, roč. 71, 1932, s. 389.

³⁵ President Nejvyššího správního soudu JUDr. Emil Hácha. *Národní listy*, 2.8.1925, s. 1.

³⁶ JOACHIM, Václav. Dr. E. Hácha jako právník. *Lidové noviny*, 1.12.1943, s.1.

³⁷ HOETZEL, Jiří. Dr. Emil Hácha šedesátníkem. *Národní listy*, 10. 7. 1932, č. 189, s. 5.

vytvářením judikatury složitých případů, než samotným chodem soudu, který raději svěřoval na starost svým podřízeným. Problémy měl někdy i s otázkami personálními. Jeho přílišná dobrosrdečnost, která se projevila už při zkoušení na právnické fakultě mu nedovolovala propustit ani ty ne úplně nejschopnější zaměstnance, což by úřadu jistě jenom prospělo. Přesto však od všech vyžadoval vysoké odborné znalosti a kladný přístup k práci a ne jen nějakou osobní ctižádost nebo snad dokonce „podlézání“. Vždy přívětivým dojmem působil i na strany sporu před soudem. On byl ten, kdo jen aplikoval právo a ne ten, kdo by jim chtěl uškodit. Snažil se zákonná ustanovení vysvětlovat tak, aby je každý pochopil, i když to byl třeba jen prostý člověk.

JUDr. Hácha by svým přesvědčením patřil mezi příznivce sociálních demokratů, ale jako vrcholný státní úředník musel být bytostně apolitický a vyvarovat se jakýchkoliv stranických projevů. „I v tomto ohledu vyznával britský názor, podle kterého se jako příslušník civil service, čili státní úředník, sloužící stejně loyálně každé straně, jež je právě u vlády, a sám jsa do parlamentu nevolitelný, pokládal by přímo za urážku, kdyby byl tázán, ke které politické straně náleží.“³⁸

Dobře znal rozdíl mezi československým a britským parlamentním systémem, kde vládu vytváří vždy pouze jedna vítězná strana. Naopak u nás ji musí sestavit stran několik, a z toho důvodu, že „zákonodárné akty vznikají zpravidla kompromisem stran koaličních, objevuje se správní tribunál v nové roli strážce zákonodárných kompromisů, který bdí nad tím, aby správa, zejména jsou-li vládní resorty rozděleny mezi koaliční strany politické, aplikovala zákony, kompromisem vzniklé, v duchu sjednaného kompromisu a nikoli v duchu politické strany, v jejímž držení je příslušný resort.“³⁹

Mezi jeho neoblíbené povinnosti patřilo předsedání mandátovému senátu a volebnímu soudu, jejichž úkoly byly ve třicátých letech také výlučně politické. Jednání v nich se v podstatě omezilo na zbavování poslanců jejich mandátů z důvodů zákazu strany, za kterou byli zvoleni. Hácha nesouhlasil se zákonem, který umožňoval zákaz politického subjektu v podstatě z národnostních důvodů, přesto jej musel aplikovat. Také judikatura vytvořená již JUDr. Pantůčkem, která povolovala vyloučit kohokoliv ze strany na základě jím, při vstupu do strany podepsaného, „blanketního“ odstoupení mu nebyla sympatická. Pak už jen stačilo při sebemenším prohřešku poslance doplnit datum, a ten se tak vlastně „dobrovolně“ vzdal svého mandátu. Tato praktika byla víc

³⁸ HÁCHA, Emil. O zestraničtěném úřednictvu. In PALKOVSKÝ, Břetislav. *Emil Hácha - president Česko-Slovenské republiky, právník a státník*. Praha : Orbis, 1938, s. 19.

³⁹ HÁCHA, Emil. O zestraničtěném úřednictvu. In PALKOVSKÝ, Břetislav. *Emil Hácha - president Česko-Slovenské republiky, právník a státník*. Praha : Orbis, 1938, s. 19.

než na hraně se zákonem, přesto ji zaběhnutá judikatura povolovala a politická elita ji v zájmu zachování stability státu úporně obhajovala.

Háchova rozhodnutí, založená vždy na striktním výkladu práva a na hledání spravedlnosti, byla ve dvacátých a hlavně ve třicátých letech Českoslováky odsuzována jako protinárodní. Jednalo se o případy, kdy Hácha rozhodoval o stížnostech národnostních menšin, tedy hlavně německy mluvících obyvatel státu. Ti si stěžovali, že jejich práva jsou omezována více, než to povoluje tzv. jazykový zákon. Hácha s nimi souhlasil, ale byl přehlasován v plénu většinou hlasů.

Dalším citlivým případem, který řešil, byla otázka „říšských“ Němců. Rozhodoval, zda mají v Československu stejná jazyková práva jako „čeští“ Němci, tedy zda mohou činit podání k úřadu ve svém rodném jazyce. Jako velký znalec judikatury se v tomto případě mohl opřít o nálezy již zesnulého JUDr. Pantůčka, které přiznávaly stejná práva jako národnostním menšinám i cizincům. Byl si sice vědom, že je to rozhodnutí minimálně zpochybnitelné, ale byl zastáncem názoru, že judikatura, ačkoliv není striktně závazná, by se měla držet jedné linie a měnit pouze v opravdu vážných případech. Zrovna zde to ale nepovažoval za nutné, protože české úřednictvo muselo být schopno jednat s „českými“ Němci německy, tak proč by nemohlo stejně tak i s „říšskými“. Dobře si uvědomoval, že jde spíš o problém politický než technický a on nebyl z těch, kteří by v době narůstající hrozby ze strany nacistického Německa chtěli nějak zvyšovat politické napětí.

Sám Hácha byl však v Německu považován za prezidenta Nejvyššího správního soudu, který rozhoduje spravedlivě v otázkách českých Němců a který není tak jako mnozí jiní čeští „vlastenci“ orientovaný ostře proti nim. To mu však bylo doma často vytýkáno. On opravdu nepodléhal dobové politice a řídil se striktně platnými zákony. To však způsobilo, že několikrát dal svými rozhodnutími zapravdu i stížnostem Henleinovců. Za to byl v Československu kritizován a naopak německou propagandou vyzdvihován do nebes. Dá se ale vytýkat přílišná objektivita? Hácha nedokázal aplikovat nic než zákon. Na základě toho mu bylo v roce 1935 nabídnuto členství v Akademii německého práva. I když věděl, že v této instituci jsou například i francouzští právníci, on o této nabídce dlouho neuvažoval a slušně ji odmítl. Byl si vědom toho, že stát, který si vytváří a vykládá právo tak, jak je zrovna potřeba ani vlastně žádnou Akademii práva nepotřebuje, a tak shledal svoje členství v ní naprosto zbytečným. Tvrdil totiž, že „dnes jsou hlavními rivály demokracie sovětské zřízení se strany jedné a fašismus se strany druhé. Přes veškerou různost své ideové základny jsou

si tito riválové demokracie, kteří jsou i mezi sebou soupeři, po nejedné stránce velmi podobní. V sovětském zřízení nemůže pro správní justici již proto být místa, poněvadž bolševismus odstranil tradiční dělbu moci a tím i hierarchii norem, t.j. rozdíl mezi zákonem a normami nižšího řádu, jakými jsou nařízení a individuální správní akt, takže není vůbec možno správu měřití normou vyššího řádu, zejména zákonem. Důsledně nemohl bolševismus uznati soudcovskou nezávislost a učinil ze soudce pouhého justičního úředníka. Je však ještě hlubší důvod, proč nelze v sovětském zřízení hledati instituci sloužící ochraně jednotlivce proti moci veřejné, neboť kde platí zásada Leninova, že svoboda je buržoasní předsudek, není místa pro orgán, jehož posláním je chránit svobodu jednotlivcovu proti státu. Ale i fašismus... ..třebaže dosud formálně zachoval tradiční soudní kontrolu správy, míří k jejímu znehodnocení, a to jak kumulací normotvorné moci v jedněch rukou, tak podlamováním nezávislosti soudcovské, jež se vedle supremacie moci výkonné nemůže udržeti.⁴⁰ Vůbec nepovažoval ani za dobré zúčastnit se slavnostního zasedání Akademie německého práva v Mnichově. Tehdejší ministr zahraničí Kamil Krofta jej však přesvědčil, že by bylo v zájmu zachování „dobrých“ vztahů s Německem žádoucí, aby na toto pozvání odpověděl kladně. Hácha tedy do Mnichova odcestoval, avšak nepřednesl žádný projev ani jinak nevystoupil.

Břetislav Palkovský o Háchovi napsal: „není právník naší staré školy, která byla vynikající ve svém oboru, avšak nedovolila hnout tvrdou právní větou: Lex dura, sed lex – tvrdý zákon, ale zákon. Hácha je zcela moderní právník, u něho není rozporu mezi právem a spravedlností. Zcela uvědoměle, podle určitých základních principů doplňoval mezery zákonů, nikoliv však podle potřeb dne, nýbrž jedině z mravních zásad, jichž společným postem je spravedlnost. Nalezl krásu v tvorbě práva, nevydával své nálezy jen formálně, nýbrž tvořil je z nejhlubšího přesvědčení, ze své vlastní vnitřní víry. Nebyl a není teoretik staré školy, ani módní praktik.“⁴¹ Sám Hácha popsal, jak vlastně chápe jednotlivé zákony a jak je nutné k nim přistupovat při jejich aplikaci: „Normou právní nejsou ovšem jednotlivé věty v zákoně obsažené, nýbrž normový obsah, který sluší zjistiti ze zákonných textů činností myšlenkovou, někdy velmi složitou, ale vždy intelektuální.“⁴²

⁴⁰ HÁCHA, Emil. Soudnictví ochranou demokracie. In PALKOVSKÝ, Břetislav. *Emil Hácha - president Česko-Slovenské republiky, právník a státník*. Praha : Orbis, 1938, s. 20.

⁴¹ PALKOVSKÝ, Břetislav. Úvodní slovo sborníku. In PALKOVSKÝ, Břetislav. *Emil Hácha - president Česko-Slovenské republiky, právník a státník*. Praha : Orbis, 1938, s. 5.

⁴² HÁCHA, Emil. Zákon a soudce. In PALKOVSKÝ, Břetislav. *Emil Hácha - president Česko-Slovenské republiky, právník a státník*. Praha : Orbis, 1938, s. 18.

Vedle ženy a dcery byla pro něj práce zkrátka vším. To co dělal, dělal rád a zároveň s obrovským nasazením a pílí. Už jen proto, že měl rád svoje povolání, tak si nemohl ani představit, že by jej nevykonával naplno. Stížností k Nejvyššímu správnímu soudu postupem doby přibývalo, ale Hácha nechtěl připustit, že by se některým případům věnoval méně než jiným. Velice mu záleželo na zachování jednotnosti judikatury a na její vysoké odborné, stylové i jazykové úrovni. To však způsobovalo, že v práci trávil celé dny a domů se vracel až pozdě večer. Pracovní vyčerpání a k tomu ještě starost o zdraví manželky, která dlouhodobě trpěla závažnou nemocí, působilo neblaze na jeho vlastní zhoršující se zdravotní stav. Musel tak postupně opouštět své záliby a funkce. Už v roce 1919 se ač nerad vzdal místa tajemníka Moderní galerie. V polovině dvacátých let byl zproštěn povinnosti předsedání patentového soudu. Zůstal tak už jen předsedou volebního soudu, neboť tato funkce vyplývala přímo z prezidentství Nejvyššího správního soudu. Zároveň přestal přednášet a zkoušet na Karlově univerzitě správní právo. Svoji veškerou energii, až na pár výjimek, tak směřoval pouze k práci u soudu. Neodmítl pouze čestné členství ve výboru pro oslavy výročí Jirsíkova gymnázia a v předsednictvu Slavnostního koncertu ve prospěch vánoční nadílky pro chudé děti z Podkarpatské Rusi. K tomu ještě v roce 1934 redigoval sborník prací k šedesátým narozeninám profesora Hoetzela. To však nemohl ani nechtěl odmítnout, protože profesor Hoetzel byl jeho dlouholetým přítelem a zároveň před dvěma lety redigoval podobný sborník věnovaný k šedesátým narozeninám jemu samému.

Stručné průvodní věnování, jehož autorem byl Hoetzel bylo velmi výstižné: „Milý příteli Hácho, v době těžké hospodářské krise a neutěšených poměrů politických připomíná nám šedesáté výročí Tvého narození, že naše republika má ještě muže, kteří jsou na svém místě. Své vlastenectví viděl jsi vždy ve vzorném konání povinností. Čeští i němečtí publicisté chtějí Ti touto Poctou říci, jak si váží Tvého právníckého věhlasu a Tvého názoru na poslání nejvyššího soudu.“⁴³ Šlo o projev nejvyššího uznání Háchovy práce i osobních vlastností, udělený mu nejbližšími spolupracovníky a zároveň odborníky v jeho profesi.

V novinách v té době vyšel článek ve stejném duchu. Jiří Hoetzel v něm seznamoval širokou veřejnost s postavou prvního prezidenta Nejvyššího správního soudu. Ocenil jeho nasazení, které ani v předdůchodovém věku nijak nepolevovalo.

⁴³ *Pocta k šedesátým narozeninám Dr. Emila Háchy*. Redigoval HOETZEL, Jiří. Bratislava : Právnická fakulta University Komenského, 1932, s. 6.

„Hácha nestárne ani jako právník, nýbrž sleduje i nejnovější směry právnícké, rád uznává vše, z čeho plyne podle jeho názoru skutečný prospěch právníckému poznání. Souvisí to s jeho objektivností plynoucí z jeho funkce soudcovské. Hácha je soudcem každým coulem, jak se všeobecně uznává. Služby, které koná nejv. správnímu soudu jsou nedocenitelné. Věnuje mu všecko, co má, celou svou osobu. Hácha jako člověk i jako soudce hledí posuzovati všecko sub specie aeternitatis [pod zorným úhlem věčnosti – pozn. aut.].... ...Československá republika si může gratulovati a býti hrda na to, že v čele jejího nejv. správního soudu stojí muž kvalit Háchových, muž ve svém oboru evropského formátu, člověk vzácně ušlechtilý a milý.“⁴⁴

Přes veškerou snahu všech soudců Nejvyššího správního soudu byla tato instituce ve třicátých letech doslova zavalena stížnostmi. Na rozhodnutí některých případů se muselo čekat i několik let. „Důvěra občanstva, a to i národních menšin, k této kontrolní instituci počala však záhy ukazovati i svou stinnou stránku. Od samého počátku byl nejvyšší správní soud zahrnován větším počtem stížností, než na kolik stačily jeho síly... ...V desátém roce trvání republiky dospěly věci tak daleko, že soud převedl na účet běžného roku 8.138 nevyřízených stížností, k nimž den co den přibývají stížnosti nové v počtu léta minulá podstatně předstihujícím, takže koncem prvního čtvrtletí tohoto roku vykazují se nevyřízené případy povážlivou číslicí 9.202 přes to, že v tomže čtvrtletí bylo na 2.000 případů vyřízeno. Tento stav tribunálu lze bez nadsázky nazvati kritickým.“⁴⁵ Je samozřejmé, že takový stav byl krajně nežádoucí, neboť rozhodnutí učiněná po letech téměř ztrácí svůj smysl. Tím poklesl na důležitosti i sám Nejvyšší správní soud. JUDr. Hácha si byl této situace vědom a velmi špatně ji snášel. I proto byl jedním z těch, kteří spolupracovali s Ministerstvem vnitra na normě, která by tento stav zlepšila. Nereálně se jevilo zvýšení počtu pracovníků soudu i zúžení okruhu stížností, které by bylo možno do budoucna k soudu podávat. Za účelem řešení vzniklé situace byl proto vytvořen nový zákon č. 164/1937 Sb. o Nejvyšším správním soudu, který byl nakonec po dlouhém projednávání přijat 16. června 1937. Ve skutečnosti však práci ulehčoval jen minimálně. „Odlehčovací prostředky vládní osnovy, která byla v jejich volbě většinou dosti zdrženlivá, byly novým zákonem buď vůbec odmítnuty nebo značně zeslabeny.“⁴⁶ Obsahoval například ustanovení o konání veřejného ústního líčení na výslovný návrh strany. „V neveřejném zasedání může soud na základě

⁴⁴ HOETZEL, Jiří. Dr. Emil Hácha šedesátníkem. *Národní listy*, 10. 7. 1932, č. 189, s. 5.

⁴⁵ HÁCHA, Emil. Krise Nejvyššího správního soudu. *Parlament*, roč. 7, čís. 1, 1928, s. 3-4.

⁴⁶ *Nejvyšší správní soud : Komentář k zákonu č. 164/1937 Sb., o nejvyšším správním soudě, ze dne 16. července 1937*. Uspořádal RÁDL, Zdeněk. Praha: Československý kompas, 1937, s. V.

spisů rozhodnutí o stížnosti, nepodal-li stěžovatel ve stížnosti anebo žalovaný úřad nebo strana spolužalovaná nebo k řízení podle § 27 přibraná ve lhůtě stanovené k podání odvodního spisu návrh, aby se konalo veřejné ústní líčení.“⁴⁷ Zajímavostí je, že mimo jiné také posunul věkovou hranici pro odchod do výslužby pro soudce na 68 let.⁴⁸ To mělo jediný důvod. Zajistit, aby JUDr. Hácha, kterému v době vydání tohoto zákona bylo prakticky 65 let ve své práci ještě nějaký čas setrval. Jeho zdravotní stav ještě nebyl takový, aby svoji práci nedokázal zastat. Všichni si navíc uvědomovali, že by jeho odchod znamenal obrovskou ztrátu soudce evropského formátu.

Emil Hácha se k Nejvyššímu správnímu soudu připoutal nejen pracovně, ale i příbuzenskými vazbami. Pracovala zde nejen jeho neteř Ruth Klausová, ale hlavně místotajemník soudu JUDr. Zdeněk Rádl, který se později stal jeho zetěm. Dne 20. prosince 1927 se totiž oženil s čtyřiadvacetiletou Miladou Háchovou. Na Vyšehradě je oddával samozřejmě Eduard Šittler. Milada byla absolventka obchodní akademie příjemného vzhledu i vystupování a navíc sportovně založená. Jako dcera Emila Háchy se znala s mnohými umělci i politiky, měla široký kulturní rozhled a přehled o aktuálním dění. JUDr. Zdeněk Rádl byl vynikající právník, avšak Hácha u něho odhalil nepříliš svědomitý přístup k práci i osobnímu životu. Za „první republiky“ ale nebylo možné, aby u jednoho soudu pracovali tchán a zeť. Jelikož byl Hácha samozřejmě pro fungování Nejvyššího správního soudu jako jeho prezident důležitější než Rádl, byl tento místotajemník brzo přeložen k ministerstvu financí. Tam byl ve funkci vrchního odborového rady. Novomanželé bydleli u Háchových a dá se říct, že Rádl vycházel s rodiči své ženy dobře. I sám Hácha si ho jako zetě pochvaloval. Tyto dvě rodiny tak spolu často trávily i dovolenou na chalupě v Jincích a na horách. Avšak zprvu spokojený svazek nevydržel dlouho. Postupně se začalo ukazovat, že mezi oběma novomanželky existovaly značné povahové rozdíly. Milada byla po otci maximálně svědomitá a zodpovědná, se smyslem pro povinnost. Rádl byl spíš volnomyšlenkář. Po vzájemné dohodě se tak stalo, že Zdeněk Rádl podal návrh na rozvod manželství. Pro Háchovi to bylo dost velké překvapení, vždyť ještě v létě roku 1936 byli spolu s Rádlými na dovolené v Krkonoších a nic nezpозorovali. Při návratu z této dovolené se na zpáteční cestě domů dokonce přihodila otřesná nehoda. Jejich automobilu nedal přednost mladý cyklista a oni jej srazili. Tento mladík svým zraněním podlehl. Paní Háchové musel poskytnout první pomoc právě Rádl. Nemohl jí však pomoci

⁴⁷ § 28 odst. 4, písm. c) zákona č. 164/1937 Sb. o Nejvyšším správním soudu, ze dne 16. června 1937.

⁴⁸ Komentář k tomuto zákonu napsal Zdeněk Rádl, Háchův zeť.

s psychickým šokem, který zažili ostatně všichni, když viděli na silnici vyhasnout život mladého člověka. Přes tento dobrý vztah se svým zetěm, nemohli už Háchovi změnit nic na tom, že dne 3. února 1937 bylo manželství jejich dcery rozloučeno. Jak už se tak i v těchto celkem poklidných případech uvádí, bylo manželství rozvedeno pro „nepřekonatelný odpor“.

Na Miladu tento vztah zapůsobil tak silně, že se již nikdy neprovdala. Rozvod své dcery nesl špatně i Emil Hácha. Přes svůj přísný vzhled to byl člověk, který měl rád děti, dobře s nimi vycházel a přirozeně se tak těšil na vnoučata. Jelikož byla Milada jedináček, tak už se žádných nedočkal. Nejhůře nesla neštěstí své dcery samozřejmě její matka. Je přirozené, že každá matka chce pro své dítě jen to nejlepší, a to se u Háchových nepovedlo. To ještě více zhoršilo už tak chatrné zdraví paní Háchové. Už v březnu 1928 se musela podrobit operaci, při které jí byla vyjmuta štítná žláza. Tato operace se sice povedla, avšak své následky měla na psychice paní Marie. Na konci roku 1929 trpěla zánětem nervů, který byl velice bolestivý. Emil Hácha se snažil trávit co nejvíce času s ní, aby jí tak alespoň po psychické stránce pomohl. Z domu odcházel prakticky jen do práce a po ní zůstával tento velice kulturně založený člověk u své milované ženy. V roce 1934 propukla u paní Háchové další nepříjemná nemoc. Tentokrát to byl zánět okostice. Kvůli němu se podrobila operaci a v následujícím roce držela i se svým mužem přísnou dietu. Stále ale trpěla bolestmi a postupně ubývala na váze. K tomu se ještě přidaly bolesti na prsou, které byly pravděpodobně způsobeny nějakou srdeční dysfunkcí. Srdeční choroby měli ostatně v rodině. Zemřely na ně jak její sestra, tak i švagrová.

V roce 1933 se Háchovi přestěhovali od Vyšehradu do Dostálovy ulice v Dejvicích, odkud to měl pan soudce blíž do práce. Pronajali si zde šestipokojový byt, který jim lépe vyhovoval. Na jeho udržování si sice museli najmout dvě služky, avšak Emil Hácha si zde mohl bez problémů vystavit všechny své umělecké předměty a hlavně měl kam umístit i knihovnu, která byla v posledních letech jeho soudcovské praxe opravdu rozsáhlá. V tomto bytě však Háchovi nevydrželi moc dlouho, neboť další stěhování přišlo už v roce 1935. Tehdy šlo o pouze přesun do nedaleké činžovní vily. Mnoho dní však Háchovi kvůli špatnému zdravotnímu stavu paní Marie trávili na cestách především po českých lázních. Jezdili do Karlových Varů, Mariánských Lázní, Jánských Lázní, Poděbrad, Jáchymova, Trenčianských Teplíc a dalších. Mimo to i stále rádi „chalupařili“ v Jincích a také pravidelně jezdili do Trhových Svinů na návštěvy k příbuzným.

Při dovolené ve chvílích volna, kterých měl ale Hácha poskrovnu, rád s manželkou a přáteli, mezi něž řadil především Otakara Sommera a Vojtěcha Mastného, cestoval po historických památkách a poutních místech Československa, ale i celé Evropy. Úplného odpočinku od práce si dopřával jenom v létě a o vánočních svátcích, kdy jezdil do Krkonoš, jednak na pěší túry, jednak lyžovat. Žádný sport mu nebyl cizí, a tak se i po svých šedesátých narozeninách rád věnoval svému oblíbenému plavání. To miloval od mládí. Ale i v pokročilém věku se dokonce začal učit hrát tenis a zkusil také moderní tance. Antonín Klášterský na to vzpomínal: „Starý přítel Dr. Hácha, první president nejvyššího správního soudu, vzkázal mi, že už je [moderní tance – pozn. aut.] tančí a že bych také měl začít – jsem na to prý zrovna v nejlepších letech... A tak mne napadá – že oni ti páni nejvyšší radové si tam vzali příklad ze svého prvního presidenta a také už tančí... Tak abych snad také, ale nevím, nevím...“⁴⁹

⁴⁹ KLÁŠTERSKÝ, Antonín. *Vzpomínky a portrety*. Praha : Fr. Borový, 1934, s. 466.

Publikační činnost

Kritika rakouské správy

JUDr. Emil Hácha vedle své náročné soudcovské činnosti byl aktivní i na poli literárním. Do popředí jeho zájmu neustále vystupovaly otázky domácí a hlavně národní. Protože se jednalo o právníka specializovaného na správní právo, byla jeho bytostným tématem samozřejmě samospráva. Jí se věnoval například v poměrně kritickém článku nazvaném *Vládní studie o reformě vnitřní správy* otištěném roku 1905. „Reforma vládní vytkla si trojí thema: přestavbu soustavy samosprávy místní, přestavbu soustavy státní správy politické a konečně vybudování nového organismu správního soudnictví.“⁵⁰ Zde upozorňoval na rozkolísanost a nejednotnost právních norem upravujících samosprávu. Pojednal i o „dvojkolejnosti“ správy a v ní rozdílně působících tenzích – centralizaci i decentralizaci zároveň. Nejprve uvedl jak fungovala státní správa do uvažované reformy, a pak se snažil nastínit podle svých předpokladů, jaké bude nové „reformní“ uspořádání. Svou prací tak dodával argumenty do úst zastánců české samosprávy založené na úrovni zemí, což Vídeň odmítala připustit. Když pak měl být vydán i zákon o vytvoření krajských zastupitelstev, stál zase v opozici. Dobře věděl, že decentralizací zemí Koruny české se otevře obrovský prostor pro germanizaci některých území. Tuto myšlenku sám jako člen poradního sboru českých okresů i stálého výboru českých měst prezentoval na III. sjezdu českých okresů v Království českém.

Britské správní právo

Po perfektním ovládnutí rakouského práva se s využitím svých jazykových schopností začal zabývat i studiem správního práva italského, francouzského, německého a hlavně anglického. Není divu, že se z něj stal největší odborník na srovnávací správní právo své doby. Postupně si opatřil sbírky všech anglických soudních nálezů za několik století a na nich si porovnával svůj způsob rozhodování na základě pevninského práva.

⁵⁰ HÁCHA, Emil. *Vládní studie o reformě vnitřní správy*. *Nová česká revue*, roč. 2, 1904-1905, s. 267.

Postupně se z něho stal znalec anglického práva i životního stylu a jako takový napsal už v roce 1903 svou studii Řád jednání anglického parlamentu, v které kromě popisu činností Sněmovny reprezentantů například zdůraznil rysy jednání parlamentu, které tomu rakouskému podle jeho mínění zcela chyběly. Jeho obrovská znalost zahraničních právních úprav správního práva přímo číší ze studie Rozhledy po cizím zákonodárství. V ní například zdůvodňoval důležitost porovnávání zahraničních právních systémů s domácím. „Jdeť napořád o jednu věc: jak nejlépe čeliti politickým, hospodářským, sociálním potřebám a nesnázím, jež v téže oblasti kulturní nemohou si navzájem býti nepodobny. Cizí zařízení zajisté nedají se beze všeho a hlavně beze škody štěpovati na domácí soustavu právní. Ale nejedná se také o model, jedná se jen o úrodné jádro, jež zbaveno svého lokálně – historického obalu může se ujmout také na jiné půdě.“⁵¹ Pěknou metaforou tak řekl, že domácí zákonodárce má v zahraničí víc než dost námětů pro svou činnost. Pozorný čtenář se musel pozastavit nad Háchovým nesmírným přehledem. Nejen, že v této studii porovnal zákony o lékárnictví v Rakousku a Anglii, ale ještě dokázal připojit asociace z britské krásné literatury. „Anglický stát nevšimal si toho, co my lékárnou nazýváme, před druhou polovicí 19. století. Referent na základě pramenů, které má po ruce, dovede k tomu podati jen velmi nedokonalé vysvětlení. Čtenáři klassické satiry Smollettovy: Příběhy Rodericka Randoma, vzpomenou si na ony dva lékárníky (jmenují se Mr. Pution a Mr. Crab), kteří vedle lékární provozují pilně také lékařskou praksi.“⁵²

Britská krásná literatura

Zabýval se jak odbornou, tak i krásnou literaturou. Díky svému bratru Theodorovi se zdokonalil v angličtině, což oba Háchové zúročili při překladu některých děl světové literatury. Českému čtenáři přinesli například Tři muže ve člunu od Jeroma Klapky Jeroma. Sám Emil Hácha pak přeložil práci Roberta Louise Stevensona o Françoisi Villonovi nebo Povídky z Indie od Rudyarda Kiplinga.

Jeho nejoblíbenějšími spisovateli byli angličtí literáti, ale měl rád i francouzské, belgické a samozřejmě české. Při svém pobytu v Anglii se nezabýval jenom studiem tamějšího práva, které ho fascinovala, a jehož naprostou odlišnost proti

⁵¹ HÁCHA, Emil. Rozhledy po cizím zákonodárství. *Správní obzor*. Praha : Klub Konceptního úřednictva Zemského výboru království Českého, roč. 2, 1910, s. 114.

⁵² HÁCHA, Emil. Rozhledy po cizím zákonodárství. *Správní obzor*. Praha : Klub Konceptního úřednictva Zemského výboru království Českého, roč. 2, 1910, s. 114-115.

právům zbytku Evropy si velmi dobře uvědomoval. Navštěvoval i muzea, divadla a galerie a zajímali ho moderní trendy britské literatury. Svoje poznatky pak mohl dobře zúročit při psaní odborných literárních článků do časopisů *Nová česká revue* a *Zvon*.

Jeho asi nejvýznamnějším článkem z této oblasti publikovaným právě v *Nové české revue* jsou jeho *Pohledy do anglické literatury* z roku 1904. Tento rozbor nám dává jen tušit jak obrovský byl Háchův rozhled po anglické literatuře. Když uvážíme, že nešlo o žádného kritika, ale o „pouhého“ člena zemského výboru mimořádného pracovního vytížení, nezbyvá než obdivovat jeho činorodost. Šlo v podstatě o recenzi toho, co bylo v roce 1904 vydáno ve Velké Británii. Samozřejmě, že Hácha nebyl tím, kdo by přečetl veškerou britskou literaturu, přesněji řečeno seznámil domácí čtenáře s kritikou britské literatury, jejímž autorem byl jeden z předních literárních historiků té doby, Edmund Gosse. Šlo vskutku o kritiku v pravém slova smyslu. „Děje se sice mnoho, ale událostí je málo... ...dnešní román je psán jen pro knižní trh, je nanejvýš čtivem pro široké vrstvy, ale není literaturou.“⁵³ Avšak Hácha sám obhajoval současné autory proti nemilosrdné kritice s tím, že až čas ukáže, co je kvalitní literatura. Nelze se stále jen obracet do minulosti a pouze v ní vidět staré ideály.

Co však Háchu nejvíce zaujalo v literární tvorbě byly biografie. Obdivoval, jak jejich autoři dokázali do detailu vykreslovat významné osobnosti, například Gladstona. „Nejrůznější posudky shodly se v tom, že Morleyho Gladstone je jedna z největších biografií napsaných kdy jazykem anglickým, a to už něco znamená v literatuře, která měla Boswella, Lockharta, Foerstera a Carlyla, abych jen namátkou citoval. Gladstone našel biografa sebe hodného. Svou kritickou vlohou, mistrovstvím svého stylu, širým rozhledem, vlastní vynikající minulostí politickou (byl členem posledního kabinetu Gladstonova), vykonanými již pracemi biografickými a svými intimními styky s Gladstonem byl John Morley přímo predestinován k tomuto dílu, velikému výsledkem a velikému námahou, neboť Gladstone svému životopisci práci neusnadnil.“⁵⁴

Ostatně anglické literatury měl Hácha plnou knihovnu. Ta se skládala z kolem tisíce svazků jak děl odborných, tak i krásné literatury. Všechny knihy ve své knihovně si nechal vázat do jednotné vazby stejně tak, jako to bylo populární v dřívějších staletích, aby pak jeho sbírka působila jednotně. Každý svazek si pak nechal vyzdobit *ex libris*, tedy malým ozdobným lístkem, který obsahoval nápis *EX LIBRIS, JUDr.*

⁵³ HÁCHA, Emil. *Pohledy do anglické literatury*. *Nová česká revue*, roč. 2, 1904-1905, s. 154.

⁵⁴ HÁCHA, Emil. *Pohledy do anglické literatury*. *Nová česká revue*, roč. 2, 1904-1905, s. 155-156.

Obr. 8: Ex libris

EMIL HÁCHA. Ex libris se vlepuje do knih, aby zde připomínalo jejich majitele. To Háchovo navrhl grafik Antonín Burka a byl na něm vyobrazen anglický soudce s parukou a lipové lístky jako český symbol.

Sborník Pocta k šedesátým narozeninám Dr. Jiřího Hoetzela

Literárním výsledkem spolupráce především Háchy a Hoetzela se stal například měsíčník Klubu zemských konceptních úředníků Správní obzor nebo sborník Krajská zastupitelstva.

Háchovo demokratické smýšlení se odráželo i v názorech na nové poměry v Německu. Zastával myšlenku, že na demokracii je charakteristické právě to, že v ní vždy „povolávání vůdců zůstane v rukou občanstva avůdcové zůstanou nezávisle na své vlastní vůli vyměnitelnými.“⁵⁵ Nejen to se snažil vyvrátit Adolf Hitler v praxi i ve své knize *Mein Kampf*, o které se Hácha vyjadřoval krajně odmítavě.

Mnohé z těchto názorů uvedl prezident Nejvyššího správního soudu ve sborníku, který sám uspořádal, k poctě k šedesátým narozeninám Dr. Jiřího Hoetzela. Nemohl souhlasit s praktikami režimu, který potlačoval občanská i osobní práva jednotlivce, nad něž postavil zájmy společnosti a státu, a který založený na vůdcovském principu vykazoval jasné znaky tradičního „prušáckého“ militarismu. „Jednotka, od níž národní socialismus vychází, není jednotlivý občan se svými základními právy občanskými, nýbrž národní celek, jemuž se jednatel musí ve všem všudy podříditi. To znamená příkré a někdy až do vášnivosti stupňované odmítnutí liberalistického individualismu, který prý je německému politickému cítění zcela cizí a jehož stopy je třeba z německého právního řádu vyhladiti... ..Proti liberálně-demokratickému státu bez vůdce staví národní socialismus autoritární stát vůdcovský a proti mnohosti politických stran stranu jedinou, v níž se národ ztělesňuje. Příbuznost této nauky s fašistickou teorií státní jest očividna. V autoritativním vůdcovském státě německém

⁵⁵ HÁCHA, Emil. *Demokracie a její nepřítelé*. In PALKOVSKÝ, Břetislav. *Emil Hácha - president Česko-Slovenské republiky, právník a státník*. Praha : Orbis, 1938, s. 19.

hlásí se však také duch starého vojenského státu pruského...⁵⁶ Tyto myšlenky Hácha zachytil pouhý rok po nástupu Hitlera k moci. Nacismus tak v podstatě ještě nebyl známý, avšak jak je vidět, mnozí vzdělanci již věděli, co přináší. „Po organizační stránce jest příznačno, že v důsledku zvláštního poměru národně-socialistické německé strany dělnické k státnímu zřízení říše Německé jsou představitelé této strany včlenění i do správy obecní s funkcí obecních radů.“⁵⁷

Hácha vždy uznával jenom demokracii, jejíž vzor viděl v Anglii. Nemohl tak psát o nových tendencích v Německu jinak, než s odmítnutím a varováním po všechny. Byl si sice vědom, že demokracie není ani při nejmenším společenským uspořádáním bez chyb, ale byl nade vší pochybnost přesvědčen, že je stále tím nejlepším, jaké existuje. Zároveň chápal, že režimy popírající svobodu jedince mají ideální živnou půdu především ve státech poražených v první světové válce, které ještě navíc spojenci naprosto zdecimovali svými požadavky reparací nereálných rozměrů. „Princip vůdcovský je na konec otázkou světového názoru. Kdo nepozbyl víry v demokracii a v zřízení zastupitelské, nemůže se s ním nikdy smířiti, i když musí přiznati, že jest reakcí, byť příliš radikální, na poznané nedostatky zřízení zastupitelského, jež komunální prakse poválečná ukázala v míře a v podobě tak hroživé, že odpor proti zavedení vůdcovského principu do obce byl tím již zředeu podlomen a cesta reformnímu radikalismu urovnána. Než i ten, komu není možno přijímati reformu jako vzor hodný následování, musí přijímati ji jako výstrahu.“⁵⁸

Účast na tvorbě Slovníku veřejného práva československého

Háchovým velkým organizátorským, ale i autorským, řekněme až „diderotovským“, počinem byla redakce pětidílného Slovníku veřejného práva československého. Ten vycházel postupně od roku 1929 až do roku 1948. Sám Hácha považoval vytvoření tohoto slovníku, možná by se dalo říct i encyklopedie, za morální povinnost svou i svých spolupracovníků z Nejvyššího správního soudu. Uvědomoval si,

⁵⁶ HÁCHA, Emil. Nové obecní zákonodárství v Prusku. In *Pocta k šedesátým narozeninám Dr. Jiřího Hoetzela*. Bratislava : Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1934, s. 295.

⁵⁷ HÁCHA, Emil. Nové obecní zákonodárství v Prusku. In *Pocta k šedesátým narozeninám Dr. Jiřího Hoetzela*. Bratislava : Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1934, s. 300.

⁵⁸ HÁCHA, Emil. Nové obecní zákonodárství v Prusku. In *Pocta k šedesátým narozeninám Dr. Jiřího Hoetzela*. Bratislava : Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1934, s. 302.

že soudcovská elita musí vytvořit „příručku“ pro ostatní úředníky, která by sjednocovala a přesně vysvětlovala pojmy veřejného práva.

Není jistě náhodou, že tehdejší prezident Nejvyššího správního soudu JUDr. Hácha v tomto slovníku definoval pojem „Nejvyšší správní soud“. Dokladem jedinečnosti tohoto díla je i to, že pouze tento jeden Háchův pojem je vysvětlen na padesáti třech stranách. Svou obsažností a podrobností se mu tak nemohla vyrovnat ani žádná učebnice a jeho vytvoření mělo ve své době obrovský význam. Hácha popsal historii, vznik a typické znaky nejen československého, ale i rakouského Nejvyššího správního soudu. Dále pak způsob rozhodování, organizaci, řízení před ním a další. Byl si vědom, že je nutné, aby odborná veřejnost měla k dispozici materiál, který by pojmy veřejného práva, a správního soudnictví vůbec, kvalitně vysvětloval. To také sám ve slovníku uvádí: „Znaky, jež ve svém souhrnu určují typus někdejší rakouské a nynější čsl. soustavy správního soudnictví, jen zhruba napovídají, jak je funkce našeho správního soudu principiálně vymezena. Je proto třeba tyto pojmy, které mají pro instituci základní význam, podrobněji vyšetřiti, což je dosti nesnadné, poněvadž přes determinální svou funkci jsou jen málo určité.“⁵⁹ Mezi mnoha Háchovými definicemi se samozřejmě objevuje i ta, která říká, že: „je úkolem správního soudu chrániti (individuální) právo proti zkrácení způsobenému rozhodnutím neb opatřením správního úřadu. Proces před správním soudem může tedy býti zahájen teprve po vydání správního aktu a proti němu. Jde o tzv. správní jurisdikci a posteriori.“

Hácha ale jako jeden z autorů slovníku vytvořil ještě pojmy „analogie“, „disciplinární právo“, „dozor“, popsal některé oblasti horního práva, „koaliční právo“, „koncese“, „organisace závodní“.

Z výše vyjmenovaných vymezil například „Koaliční právo“, jako: „normy právní, jež vztahují se k dobrovolným, trvalým nebo přechodným sdružením, která sledující cíle hospodářské, zejména udržení neb zlepšení hospodářských podmínek, namířena jsou proti společnému soupeři v poměrech hospodářských nebo proti vrstvám hospodářským, jež mají zájmy zájmům sdružení protichůdné. Typickým příkladem koalice je sdružení dělníků proti podnikatelům a naopak.“⁶⁰ Pak se při výkladu tohoto hesla v podstatě věnoval dějinám dělnického hnutí od středověkých cechů, přes francouzskou a průmyslovou revoluci, až po dvacáté století.

⁵⁹ Heslo „Nejvyšší správní soud“. In *Slovník veřejného práva československého*. Svazek II. Brno : Nakladatelství Polygrafia – Rudolf M. Rohrer, 1932, s. 832.

⁶⁰ Heslo „Koaliční právo“. In *Slovník veřejného práva československého*. Svazek II. Brno : Nakladatelství Polygrafia – Rudolf M. Rohrer, 1932, s. 196.

Je až s podivem, jak se orientoval v historii a jaký přehled při vysvětlování daných pojmů prokázal. Zdůrazňoval to i prof. Hoetzel, který o jeho pracích říkal: „Setkáváme se tu se všemi přednostmi jeho tvoření: smyslem pro historické souvislosti, velikou konstruktivní schopností a znalostí látky, charakteristickou snahou a přímo virtuositou těžiti z pozitivního práva i při konstrukcích teoretických... ..Hácha si žádné otázky neusnadňuje, nýbrž hledí v každé otázce proniknouti k jádru. Proto každá jeho práce znamená posunutí přetřásané otázky vpřed, ne-li definitivní její řešení.“⁶¹

Jako protiklad ke koaličnímu právu definoval „Organisaci závodní: závodní výbory a závodní rady“. O ní Hácha napsal: „Na rozdíl od dobrovolných sdružení zaměstnanců, která jsou organisována na základě odboru zaměstnání, tedy na základě životního povolání zaměstnanců bez ohledu na určitý poměr pracovní, jsou závodní organisace zaměstnanecké útvary zavedené státem a organisované podle zákona na základě pracovního poměru zaměstnanců v určitém závodě.“⁶²

Velice zajímavé je i heslo označené jako „Pracovní právo“. Slovník byl vydaný v roce 1934, a tak zrovna na příkladu tohoto pojmu můžeme vidět, jakým překotným tempem se právo během 20. století vyvíjelo. Hácha psal, že: „pracovní právo jest spíše jen souborný název pro předměty nové právnické disciplíny než ustálený právní pojem.“⁶³ Nejprve nastínil, jak definují pracovní právo někteří zahraniční autoři, pak popsal jeho vývoj a některé další pojmy. V jeho stati se tak objevily i definice jako: „Svobodnou smlouvu pracovní uzavírají zaměstnavatel a zaměstnanec jako dva právně zcela rovnocenní kompaciscenti... ..Zkušenost ukázala, k jak zhoubným pro dělníka důsledkům vedla t. zv. svobodná smlouva pracovní, umožňující jeho vykořisťování až k potlačení jeho lidské důstojnosti... ..Postupně uznávaly civilisované státy nutnost, až stát, neponechávaje úpravu podmínek pracovních svobodné dohodě kontrahentů smlouvy pracovní, svým zákonodárstvím přímo nebo nepřímým zasáhl na ochranu tělesného, mravního a intelektuálního blaha těch, kdož za mzdu pracují... ..Vývoj pracovního práva jeví se jako řetěz korektur škodlivých důsledků svobodné smlouvy pracovní.“⁶⁴

⁶¹ HOETZEL, Jiří. Dr. Emil Hácha šedesátníkem. *Národní listy*, 10. 7. 1932, roč. 72, č. 189, s. 5.

⁶² Heslo „Organisace závodní: závodní výbory a závodní rady“. In *Slovník veřejného práva československého*. Svazek II. Brno : Nakladatelství Polygrafia – Rudolf M. Rohrer, 1932, s. 1185.

⁶³ Heslo „Pracovní právo“. In *Slovník veřejného práva československého*. Svazek III. Brno : Nakladatelství Polygrafia – Rudolf M. Rohrer, 1934, s. 423.

⁶⁴ Heslo „Pracovní právo“. In *Slovník veřejného práva československého*. Svazek III. Brno : Nakladatelství Polygrafia – Rudolf M. Rohrer, 1934, s. 426.

Všechny tyto pojmy, díky tomu, že je Hácha sám vymýšlel, charakterizují jeho pohled a chápání konkrétních právních odvětví a institutů. Z výkladu je zřejmé, že byl poměrně silně sociálně smýšlející. Není se ale moc čemu divit, protože si prošel katolickou výchovou a pocházel z maloměsta. Například v pracovním právu v otázkách závodních výborů zastával stanovisko, že ve sporných případech musí být zákon vykládán vždy ve prospěch zaměstnanců. Zaměstnavatelé tak před Nejvyšší správní soud chodili jen velmi neradi. Jeho vnitřní smýšlení se dá celkem dobře odhalit i při čtení hesel „Koaliční právo“ nebo zrovna „Pracovní právo“. Hácha byl člověk silně sociálně založený a stavěl se do opozice k „smithovské“ teorii o volné ruce trhu. Je u něj cítit marxistický vliv, když mluví například o „společném soupeři dělníků, kterými jsou podnikatelé a naopak“. Stejně tak ono „vykořisťování“ dělníků buržoazií je myšlenka Karla Marxe. Vysvětlení je ale nasnadě. V době, kdy Hácha a další soudci pracovali na tomto slovníku, se stávaly tyto teorie teprve známými. Ještě ale nikdo moc netušil, alespoň ve středoevropských poměrech, jaké důsledky bude mít jejich necitlivé uvedení do praxe.

V posledním díle, který vyšel před druhou světovou válkou vysvětloval Hácha pojem „Správní soudnictví“. I při vykládání tohoto pojmu postupoval, tak jak je pro jeho tvorbu obvyklé. Nejprve se zabýval historií a vznikem správního soudnictví vůbec. Poté porovnával jeho jednotlivé typy. Rozebral správní soudnictví v Anglii, Francii a nakonec ve středoevropských státech. Jelikož tento díl slovníku vyšel v roce 1938 je zajímavé si přečíst, co napsal o Německu. „Slavná tradice říšskoněmeckého správního soudnictví brání sice ještě některým teoretikům národně-socialistického režimu zřici se úplně této instituce, ale představa vůdce, Führer, a korrelátní představa Gefolgschaft, vede nutně aspoň k pronikavému zúžení oblasti veřejné správy, kterou třetí říše může a chce podrobiti soudní kontrole... ..Princip vůdcovství vede k rozeznávání mezi akty politického vedení a akty politického provádění. Vůdce, ač prý tvoří právní normy nikoliv svobodně, nýbrž podle práva národního společenství, není vázán pozitivními normami, takže soudní kontrola aktů vůdcových není vůbec myslitelná. Může postihovati jen akty politického provádění, t. j. akty orgánů podřízených. Dosavadním soustavám správního soudnictví se vytýká, že pěstují přehnaný kultus osobnosti, stavějíce jednotlivce do protikladu proti státu, což se přičí základnímu názoru nacionálně-socialistické revoluce, podle něhož státnímu celku přísluší přednost před jednotlivcem. Posláním a povinností člena národního společenství jest sloužití tomuto

společensví.“⁶⁵ Z Háchova kritického výkladu je jasné, že se mu tento státní princip přičil a jednoznačně jej odmítnul.

Básnická sbírka Omyly a přeludy

Pozoruhodné však je, že se nezabýval pouze překládáním literárního umění, ale sám je i tvořil. Je totiž autorem básnické sbírky Omyly a přeludy, která byla původně vydána v roce 1939 pouze v padesáti exemplářích pro jeho přátele. Kvůli tomu a také z politických důvodů vyšla anonymně. Všichni její adresáti logicky věděli, kdo ji napsal a nikdo jiný ji číst neměl. To je důvod, proč se o ní poměrně dlouho nevědělo. Jedná se především o komorní apolitické básně, ve kterých Emil Hácha vyznal lásku ke svojí ženě a také k přírodě. Jde o procítěné dílko, které bylo kritikou přijato velmi kladně.⁶⁶

V celém Háchově rodu, pomineme-li jeho samotného, se dá najít několik umělců. Patří mezi ně například synovec a neteř budoucího prezidenta architekt Kamil Roškot a malířka Anna Roškotová, nebo bratranec Emil Pauer, kterého jako básníka objevil Jaroslav Vrchlický.

Judikatura

Největším Háchovým literárním počinem jsou bezesporu jeho nesčetné nálezy Nejvyššího správního soudu. Některé z nich měly takovou vypovídací hodnotu a byly dostatečně srozumitelné, že byly i publikovány. Jedním z takových byl i nález zabývající se právní povahou Karlovy univerzity. Nešlo ale o pouhou publikaci samotného nálezu, ale spíš popis toho, jaká analýza musela jeho vydání předcházet a k jakému závěru se soudci dopravovali.

Na počátku řízení byla stížnost, podaná k Nejvyššímu správnímu soudu „profesorským sborem Lékařské fakulty Univerzity Karlovy“, proti rozhodnutí ministerstva školství a národní osvěty. Ministerstvo v něm nevyhovělo návrhu na jmenování jistého doktora za mimořádného zkoušejícího pro doktorské zkoušky s tím,

⁶⁵ Heslo „Správní soudnictví“. In *Slovník veřejného práva československého*. Svazek IV. Brno : Nakladatelství Polygrafia – Rudolf M. Rohrer, 1938, s 604-605.

⁶⁶ Některé básně z této sbírky doprovázejí pro lepší vykreslení Háchovy osobnosti i text této práce.

že tento muž je již zkoušejícím řádným. To však byl jen počátek problému. Než jej soudci mohli vůbec začít řešit, museli rozhodnout mnoho jiných sporných otázek.

Nejvyšší správní soud nejprve zjišťoval, zda má vůbec univerzita, fakulta nebo učitelský sbor právní subjektivitu a zda tak může podávat správní stížnosti. Při svém rozhodování se nemohl opřít o žádnou odbornou literaturu domácí ani rakouskou. Neexistovala ani dřívější judikatura vídeňského Nejvyššího správního soudu, která by se podobnou otázkou zabývala. Kdyby taková existovala, tak by sice nebyla pro správní soudce v Praze závazná, ale mohla by mít podpurný charakter. Proto si musel Nejvyšší správní soud problémy týkající se právních dějin univerzity vyřešit sám. Tento nálezný se tak stal jedinečnou studií, kterou by byla škoda nezveřejnit. Navíc Emil Hácha očekával, že pro svou jedinečnost se tento nálezný a hlavně jeho odůvodnění stane vodítkem pro další rozhodovací činnost. „Je tedy možno očekávati, že právní nálezný o právní povaze university, který je v nálezný číslo 15040 ze dne 24. října 1922 uložen, bude po delší dobu určovati směr judikatury nejvyššího správního soudu ve věcech universitních. V tom spočívá jeho význam, i kdyby snad se ukázalo, že jeho premisy jsou neúplné nebo že jeho konkluse jsou pochybené.“⁶⁷ Je téměř neuvěřitelné, že soudci ve svém zkoumání právní povahy univerzity šli až do 12. století, tedy do doby, kdy byly založeny první univerzity, které se staly předobrazem Karlovy.

Po době Karlově, kdy univerzita jako korporace učenců a jejich studentů zažívala období jisté autonomie se tento nálezný zabývá obdobím monarchie absolutistické. Tehdy „studijní direktori bděli nad tím, aby profesori konali přednášky ve dny a hodiny k tomu určené a aby čas k přednáškám určený nezkracovali, dále aby profesori konali přednášky o své učebnici podle úředních předpisů jim daných, a aby přednášeli srozumitelně, zřetelně a živým způsobem.“⁶⁸

Po pádu absolutistického a nástupu ústavního státu došlo částečně k decentralizaci veřejné správy. Samotný chod univerzity pak ovlivnila tzv. reforma ministra kultu a vyučování hraběte Lva Thuna. Ta sice odstranila policejní dohled nad fungováním univerzity a cenzuru přednášek profesorů, avšak univerzita nadále zůstala „státním úřadem vyučovacím“. Postupnou demokratizací státního zřízení však i univerzita získávala více práv na samosprávu a postupně se navracela k pojetí, které měla při svém založení. Bylo jisté, že již za „první republiky“ měla práva vlastnická

⁶⁷ HÁCHA, Emil. Nejvyšší správní soud o právní povaze university. In *Věstník ministerstva vnitra Československé republiky*. Praha : Ministerstvo vnitra republiky Československé, roč. 5, č. 1, 1923, s. 7.

⁶⁸ HÁCHA, Emil. Nejvyšší správní soud o právní povaze university. In *Věstník ministerstva vnitra Československé republiky*. Praha : Ministerstvo vnitra republiky Československé, roč. 5, č. 1, 1923, s. 10.

k budovám, pozemkům, zakladatelským listinám a dalším, avšak tím, že stát uznal univerzitě tato práva se konkludentně nevzdal případného práva na její řízení.

Po dlouhém historickoprávním rozboru nález praví, že „dávná epocha právní dala universitě jako útvaru právnímu prvou její podobu. Soustavy právní, jež vystřídaly se v proudu staletí, formovaly po svém instituci věky přetrvávající, a výsledek těchto opětovných proměn je na ten čas hybridní útvar, v němž podstata veřejné korporace sloučena jest s podstatou státního ústavu ve spleť celek, který lze právnicky plně vystihnouti jen konstrukcí velmi složitou a velmi subtilní. Dnešní stát dává universitě potřebné prostředky hmotné z převážné části, dodává jí také potřebné síly osobní, třebaže za kooptační součinnosti fakult universitních. V těchto silách osobních, které stojí k němu v poměru služebním, dodává však stát zároveň korporaci universitní nebo korporacím fakultním, z nichž ona se skládá, korporační členstvo. Korporace universitní pak navzájem poskytuje toto své členstvo buď přímo ve sborech profesorských, nebo nepřímo v orgánech těmito volených, jakožto správní orgány ústavu státnímu, které v této své funkci jsou správními orgány státu.“⁶⁹

Po pečlivém rozboru tak soudci deklarovali, že universita jako celek, a pravděpodobně i fakulta, je korporace s právem na určitou účast ve veřejné správě. Nešlo jim o zjištění, jaká všechna práva má, potřebovali si ověřit jenom to, zda může podat stížnost. Z daného vyplynulo, že je nutné vždy posuzovat v jaké pozici vystupuje osoba stěžovatele. Pokud jedná jménem korporace, je možné, aby stížnost podala. Pokud ale vystupuje pouze jako státní úřad, tak subjektivitu nemá a stížnost musí být odmítnuta jako nepřijatelná. V tomto konkrétním případě pak byla stížnost přijata, avšak úplně jinou otázkou už bylo, zda naříkané rozhodnutí ministerstva mohlo fakultu, respektive profesorský sbor, nějak zkrátit na jejich subjektivních právech. Na to soudci odpověděli negativně, a tak byla stížnost nakonec stejně zamítnuta jako bezdůvodná. Na tomto příkladu je dobře vidět, že Háchovi a ostatním soudcům Nejvyššího správního soudu při jejich práci nestačilo jen jednoduše aplikovat zákony, ale museli zkoumat i historický kontext daných problémů, a tak postupně zaplňovat mezery v platném právu.

Dalším takovým „slavným“ judikátem, který byl stejně tak jako tento předešlý publikován, byl nález číslo 1699 ze dne 15. listopadu 1922 o užívání katolických kostelů jinými církvemi. Soud zde zjišťoval, „co jest právem, když vlastník budovy, věnované bohoslužebným účelům církve římskokatolické a dosud k účelům těmto

⁶⁹ HÁCHA, Emil. Nejvyšší správní soud o právní povaze university. In *Věstník ministerstva vnitra Československé republiky*. Praha : Ministerstvo vnitra republiky Československé, roč. 5, č. 1, 1923, s. 19.

fakticky používané, disponuje o své újmě kostelní budovou způsobem, který se nesrovnává s tímto věnováním.⁷⁰ Ačkoliv to tak na první pohled nevypadá, šlo o poměrně dost politický spor, do kterého byly zapleteny různé církve a složky veřejné moci.

Ve zkratce se jednalo o to, že jakási obec, v jejímž vlastnictví byl kostel, který měla v užívání římskokatolická církev, povolila dalším dvěma církvím, aby tento kostel také užívaly. Nešlo tedy o změnu „náboženské orientace“ budovy, ale pouze o spoluužívání. Do celé věci se ale vložil i krajský orgán, který vykoval dozor nad výkonem obecních práv. Ten řekl, že obec nemůže disponovat s budovou, která byla „věnována bohoslužebným účelům římskokatolické církve“, i když jde o její majetek, bez souhlasu římskokatolických církevních orgánů. Usnesení obce o propůjčení budovy jiné než katolické církvi tak mělo být překročením pravomoci obce, a proto bylo dozorcujícím orgánem zrušeno.

Dotčená obec s tímto postupem nesouhlasila a domnívala se, že je omezována na svých právech. Z toho důvodu podala stížnost k Nejvyššímu správnímu soudu. Ten, aby zjistil, jaké jednání je po právu a jaké ne, musel vyložit pojem budova „věnovaná“ bohoslužebným účelům církve římskokatolické. Jelikož je tento nálezh průlomový, tak je jasné, že žádná podobná dřívější judikatura neexistovala. Obec se bránila, že zde vystupuje pouze jako strana soukromoprávního závazku. Ty jsou, jak víme, relativní, což znamená, že působí jen mezi jeho stranami. Pokud je s tímto vztahem něco v nepořádku, musí se bránit protistrana podáním civilní žaloby. Je však nutné dodat, že by římskokatolická církev jen těžko hledala v občanském zákoníku odůvodnění pro takovou žalobu. Není možné, aby nadřízený orgán státní správy rušil, anebo povoloval uzavírání takovýchto závazků. Tím by obec přišla o všechna svá práva. „Úkolem státního dohledu dle § 102 ob. zřiz. jest péče o zachování veřejného řádu a nikoliv ochrana subjektivních práv a zájmů jednotlivých osob.“⁷¹

Při svém zkoumání právního základu sporu šel soud až ke stavbě kostela roku 1735. Vysvěcen byl jako katolický, avšak již asi po padesáti letech jej koupila obec a také ho „věnovala“ bohoslužebným účelům římskokatolické církve. Soudci Nejvyššího správního soudu museli zjistit, jaký právní vztah zakládá toto „věnování“, jaká je jeho

⁷⁰ HÁCHA, Emil. Nejvyšší správní soud o užívání kostelů katolických jinými církvemi. In *Věstník ministerstva vnitra Československé republiky*. Praha : Ministerstvo vnitra republiky Československé, roč. 5, č. 3, 1923, s. 97.

⁷¹ HÁCHA, Emil. *Nejvyšší správní soud o užívání kostelů katolických jinými církvemi*. In: *Věstník ministerstva vnitra Československé republiky*. Praha: Ministerstvo vnitra republiky Československé, roč. 5, č. 3, 1923, s. 98.

povaha a v neposlední řadě, jaké z něj plynou důsledky pro strany a státní dozor. Budovy státem uznaných církví, které byly věnovány veřejné bohoslužbě, i když byly předmětem soukromého vlastnictví, byly podle československého práva považovány za věci veřejné. Nejvyšší správní soud odvodil, že tato „veřejnost“ pak vzniká právě jejich „věnováním“ pro obecné náboženské užívání. Jak se má správně zacházet s věcmi určenými k bohoslužbě je výhradně církevní záležitostí. Avšak již od doby josefínské má římskokatolická církev specifické postavení. Tehdy šlo přímo o státní církev. V době „první republiky“ byla sice již situace o dost jiná, ale stále platilo, že jejím orgánům právo přiznávalo statut úřadů. Pouze do jejich kompetencí pak spadaly otázky zacházení s věcmi věnovanými k bohoslužebným účelům.

Pokud tedy Nejvyšší správní soud judikoval, že tyto věci jsou věcmi veřejnými a že dispozice s nimi přísluší jen církevním „úřadům“, nemohla s nimi obec nakládat bez jejich svolení, přestože byly v jejím vlastnictví. Jiná situace by nastala, kdyby „věnování“ bylo učiněno jen pro nějaké konkrétní účely, například pro bohoslužby určené žákům škol atd., nebo s výhradou budoucí možnosti výpovědi věnování. Pak by církev tyto budovy nemohla užívat a disponovat s nimi nad rámec tohoto „věnování“ uděleného vlastníkem. Tomu však v tomto případě nic nenasvědčovalo, a tak nezbylo Nejvyššímu správnímu soudu nic jiného, než tuto stížnost zamítnout.

I tento náález se stejně jako předešlý čte jedním dechem. Háchův literární styl byl vskutku znamenitý. Psal logicky tak, jak se postupně ubíraly myšlenky soudců při právním rozboru situace. Nastínil právní podklad případu a vyložil zákony a judikaturu, která se jej týkala. V průběhu celého textu se pak zabýval různými pro a proti, proč by stížnost měla být přijata, či naopak zamítnuta. Je to s trochou nadsázky jako čtení detektivního případu, kde se rozuzlení čtenář dočká až na samém konci.

Kromě těchto dvou „slavných“ náálezů rozhodoval Emil Hácha během své soudcovské kariéry o stovkách a stovkách dalších stížností.⁷² Seznam jeho případů, ale i dalších literárních studií, publikoval JUDr. Josef Kliment.⁷³ Většinou ale nešlo o tak složité případy, proto i odůvodnění jejich rozhodnutí jsou mnohem kratší. Nejvíce těchto „běžných“ náálezů je v rozsahu dvou až tří stran. Výjimku samozřejmě tvoří rozhodnutí o stížnostech podaných německy, které jsou psány dvojjazyčně a jako takové jsou fakticky, nikoliv však obsahově, mnohem delší. Předmětem mnohých rozhodnutí

⁷² Opisy těchto rozhodnutí (kromě jiného) jsou uloženy v Národním archivu v Praze ve fondu Nejvyšší správní soud v Praze 1918-1951.

⁷³ KLIMENT, Josef. *Z literární a soudcovské činnosti Dr. Emila Háchy*. Praha : Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1939. 8 s.

byly například stížnosti proti rozhodnutím o vrácení obecních dávek, o prodeji obecních pozemků, o neudělení podpory v nezaměstnanosti, o překročení osmihodinové pracovní doby, o náhradě škody způsobené obci starostou a další. Kuriozitou je, že Háčovým dílem je například i judikát číslo 22597/33 ze dne 11. září 1935 o stížnosti proti rozhodnutí Zemského úřadu v Bratislavě o umístění žumpy.⁷⁴

V Háčových nálezech se jasně zrcadlí jeho právní uvažování. Jeho argumenty byly stručné a jasné, stejně tak jako celé odůvodnění výroků. Při rozhodování byl konzervativní, neboť mu velice záleželo na zachování jednotnosti judikatury. Ctil zásadu právní jistoty a s ní spojenou zásadu legitimního očekávání. Rázil názor, že pokud soud rozhodl jednou určitým způsobem, měl by tak rozhodovat ve stejných případech i příště. V tomto jeho přesvědčení je nejlépe vidět vliv anglosaského právního systému. Tam je totiž judikatura pro soud závazná. V Československu tomu tak nebylo, přesto si Hácha potřebu stálosti rozhodování uvědomoval. Osoba, která před soud přicházela, tak mohla očekávat, že soudce rozhodne její spor stejně, jako v podobných případech předchozích.

Důkazem toho jsou i v odůvodněních časté odkazy na dřívější judikaturu uveřejněnou v tzv. Bohuslavově sbírce. Někdy Hácha odkazoval i na rozhodnutí ve Sbírce nálezů Vídeňského správního soudu, a na argumentace z odborných publikací nebo statí obecně uznávaných právních autorit i jeho kolegů (např. nález č.13405/32 ze dne 19. října 1932 odkazuje na článek Dr. Hoetzela ve Sborníku věd právních a správních). Tyto odkazy na předešlou rozhodovací činnost soudu i odbornou literaturu byly v Háčově době opravdu častější než je tomu v současnosti. Dnes se soudci z nějakých důvodů takovéto argumentaci vyhýbají.

Odůvodnění některých Háčových nálezů byla jako z učebnice. Tak je tomu například v rozhodnutí č. 25993/28 ze dne 26. září 1928, kde řešil vznik závazku k náhradě škody při porušení zvláštní povinnosti. Při svém rozboru postupoval tak, jak se to učí i dnes studenti na právnických fakultách. Nejprve zjistil, zda škoda opravdu vznikla, jak a kým byla způsobena a zda šlo opravdu o zaviněné porušení povinnosti. Po zodpovězení těchto otázek v souvislosti s konkrétním případem konstatoval, že okolnosti, které způsobily vznik škody vylučují protiprávnost. Šlo o případ tzv. exkulpace, a proto povinný nebyl odpovědný za vznik škody.

⁷⁴ Národní archiv, fond Nejvyšší správní soud v Praze 1918-1951, karton 837, inventární číslo 905, signatura 41d, Samospráva – obecní na Slovensku.

V některých Háchových nálezech se objevuje i tzv. obiter dictum. Jde o takovou část odůvodnění, která je jaksí navíc. V anglosaském precedenčním systému dokonce ani nenabývá závaznosti. Příkladem je nález č. 15718/32 ze dne 19. října 1932 o odprodeji obecního pozemku. Žena se v něm odvolávala proti výroku, který nebyl. To znamená, že nešlo o odvolání proti výroku a stížnost tak musela být odmítnuta jako nepřijatelná. Hácha v odůvodnění přesto řešil, jak by soud postupoval, kdyby se odvolala správně do výroku. Konstatoval, že ani tak by stížnost nebyla úspěšná. Obiter dictum tedy sice není k odůvodnění nezbytné, ale v tomto případě mělo nesmírný psychologický efekt. Rozhodnutí totiž konstatovalo, že stížnost nebyla podána správně. Pokud by odůvodnění znělo jen takto, stěžovatelka by byla přesvědčena, že ve věci mohla uspět. Tím, že ale Hácha uvedl, že ani v případě lépe podané stížnosti nebyla naděje na úspěch, jde o jakousi psychickou úlevu pro stěžovatele.

Pokud svými rozhodnutími rušil nařízení nebo rozhodnutí správních úřadů, činil tak většinou pro nezákonnost způsobenou procesními vadami řízení. Ano, Emil Hácha byl velký procesista. Požadoval, aby si správní úřad ověřil všechny povinným tvrzené skutečnosti a pokud ze strany úřadu chyběl nějaký důkaz nutný pro rozhodnutí, Hácha neváhal a takové rozhodnutí zrušil. To byl i případ č. 21230/23 ze dne 19. května 1924, v němž si propuštěný dělník z kamenolomu stěžoval na rozhodnutí, kterým mu nebyla přiznána podpora v nezaměstnanosti. Systém sociálního zabezpečení v době „první republiky“ byl na úplně jiné úrovni, než je třeba dnes, a proto tento případ může vypadat dost nezvykle. Stěžovaný úřad totiž omítl podporu propuštěnému dělníkovi přiznat s tím, že ten vlastní menší polní hospodářství a že by podpory zneužíval k „lehkomyslnému životu“. Hácha však rozhodnutí stěžovaného úřadu vytkl to, že se nijak nesnažilo prokázat, že ono „menší polní hospodářství“ dokáže stěžovatele uživit, což byla jedna z podmínek pro odmítnutí přiznání podpory. Když se tímto, stěžovatel bránil, úřad k tomu vůbec nepřihlédl. Navíc Hácha neshledal žádné opory k tvrzení úřadu, že by stěžovatel zneužíval podpory k lehkovážnému životu, a proto rozhodnutí o nepřidělení podpory v nezaměstnanosti zrušil pro nezákonnost. Jelikož správní úřady ani za „první republiky“ nefungovaly vždy tak, jak by měly, bylo takovýchto rozhodnutí mnoho.

Ve svých nálezech se Hácha nebál vykládat tzv. neurčité právní normy v rozporu s výkladem správních úřadů. Činil tak například v rozhodnutí č. 17343/22 ze dne 26. února 1923 o nepřiznání podpory v nezaměstnanosti. Stěžovatelem v tomto případě byl mladý svobodný muž, který byl propuštěn z práce, ale žil stále se svým

otcem. Stěžovaný správní úřad, který mu nepřidělil podporu v nezaměstnanosti tvrdil, že pokud mladíka živí jeho otec, jedná se o „jiný příjem“. Neurčitým právním pojmem, který zákonodárce použil, ale nedefinoval, byl právě onen „jiný příjem“. Správní úřad si jej mohl sám definovat, avšak jeho výklad mohl soud při přezkumu rozhodnutí nahradit výkladem vlastním. Hácha nesouhlasil s tvrzením, že pokud rodič živí svoje dítě, jde o „jiný příjem“, a proto dané rozhodnutí o nepřidělení podpory v nezaměstnanosti zrušil pro nezákonnost.

Uvedená rozhodnutí jsou jen malým nahlédnutím do rozhodovací činnosti Emila Háchy. Mají však poodkrýt jeho právní smýšlení a založení. Studium judikatury je ale důležité nejen k odhalení osobnosti soudce, který rozhodoval, ale i k pochopení celého právního systému, jeho fungování a úrovně. Pozoruhodné je, že sám Nejvyšší správní soud na svých webových stránkách uvádí, že přinejmenším šestina nálezů publikovaných v tzv. Bohuslavově sbírce (vycházela ve dvou řadách mezi lety 1918 – 1948) je dodnes aktuální.⁷⁵

⁷⁵ MAZANEC, Michal. *Nejvyšší správní soud : Historie* [online]. [cit. 17. listopadu 2008]. Dostupné na <http://www.nssoud.cz/main.aspx?cls=art&base_tre_id=0&tre_id=107&menuactive=%3bml107%3b&art_id=4>.

Rok 1938

Nešťastný rok

Už na konci roku 1937 paní Háchová trpěla nepříjemnou nemocí, tentokrát zánětem žíly. Emil Hácha k tomu dostal zánět průdušek, takže Vánoce pro ně nebyly zrovna nejpříjemnější. Proto se již těšili na jaro a na celý nový rok. Slibovali si od něj pokojnější a příjemnější trávení času, než ležení v posteli s různými nemocemi. I na základě toho se Emil Hácha rozhodl, bez toho, aniž by věděl, co ho čeká, že tento rok odejde do důchodu. Zákon č. 164/1937 Sb. o Nejvyšším správním soudu sice posunul věkovou hranici pro odchod do výslužby pro soudce na 68 let, což mělo být Háchovi až v roce 1940, on si však chtěl ještě užít klidného stáří. Z práce se rozhodl odejít, aby trávil více času s churavějící manželkou. Také se těšil, že se konečně bude moct věnovat svým zálibám, na které neměl pro samou práci čas. Chtěl uspořádat svoji grafickou sbírku, zase překládat anglickou literaturu a věnovat se pěší turistice. Měl radost z návratu do Moderní galerie, kam byl již 2. září 1937 přijat do českého odboru kuratoria. Také chtěl vytvořit ještě nějaká hesla do stále nedokončeného Slovníku veřejného práva československého a napsat knihu, která by završovala jeho odbornou soudcovskou činnost. Především se ale těšil na chvíle klidu a pohody, které budou trávil společně se svou ženou. Nic z toho se ale nepodařilo.

Sotva se paní Háchová vyléčila ze zánětu žíly, postihla ji nemoc ještě závažnější. S těžkým zánětem plic musela být převezena do nemocnice. Po prvním infarktu plic jí přestávala fungovat plicní tkáň, která byla závislá na ucpané tepně. Marie už předvíдалa svůj osud a muži napsala působivý dopis na rozloučenou. Zanedlouho ji postihl druhý plicní infarkt do levé strany plic, který však ještě přestála. Emil Hácha na její přání trávil celé dny a noci u jejího lůžka. Byl tam i v poslední den jejího života. Ráno ho ještě při vizitě lékaři ujistili, že stav paní Marie je uspokojivý, čemuž Emil samozřejmě uvěřil. Když se však s dcerou Miladou vrátil po obědě zpátky k ženě do nemocnice, tak již nebyla mezi živými. Tak se stalo, že tito dva naprosto sobě oddaní lidé nemohli být v poslední chvíli svého společného života při sobě. Paní Marie zemřela ve věku nedožitých šedesáti pěti let, v neděli 6. února 1938, pouhé dva dny před třicátým šestým výročím jejich svatby. Pohřbena byla pouze za účasti členů rodiny

na vinohradském hřbitově. Přátelům dali o jejím úmrtí Háchovi vědět až po pohřbu s tím, že Marie chtěla být pohřbena tak, jak žila, čili skromně a tiše.

„Chci slyšet tě se smát! Proč smích tvůj utichá?

V tvé růže myrta vpletena.

To vítr sviští jen, zde nikdo nevzdychá,

hrobka je dobře zazděna.⁷⁶

„Bez ní jsou síně mé všechny zas pusté a prázdné,

z čarovné pohádky smutek a stesk jen mi zbyl,

tesklivá vzpomínka vadne a vadne,

životem unaven nemám již útěšný cíl.⁷⁷

Tímto pro Háchu skončila spokojená část jeho života. Nadcházející roky pro něho nepřinesly už nic dobrého. Jako správný křesťan před sebou viděl už jen povinnost důstojně dokončit zbytek svého života, o němž byl přesvědčen, že již nebude nijak dlouhý. V jeho trápení se mu snažili ulehčit přátelé a samozřejmě i dcera Milada, která však nesla úmrtí matky taky velmi těžce. Nic však nemohlo nahradit přítomnost milované osoby. Háchovi chyběla, kam se jen podíval. Neměl se komu svěřovat a ani koho žádat o radu. Jediné, co mu ještě zbývalo byla jeho práce, o které si před smrtí manželky myslel, že z ní brzy odejde. Psychicky ho ubíjely už i lázeňské pobyty v Poděbradech a Karlových Varech, kde si připadal nesmírně osamocený. Byl zvyklý jezdit všude se svou ženou a teď, když tu nebyla, postrádal smysl života. Ve svém utrpení si tak ani nevšímal nástupu hrozícího nebezpečí Československa.

Březen 1938 byl ukázkou toho, co se našemu státu může stát. Hitler anektoval nezávislé Rakousko, aniž by k tomu použil zbraní. Stačilo mu pouhé zastrašení představitelů země. Je pravdou, že Rakousko si bylo s Německem bližší než Československo díky používání stejného jazyka, avšak Němci si mohli stejně tak dobře dělat nároky na náš stát na základě historických argumentů. Za „první republiky“ totiž žilo v Československu více Němců než Slováků, a tak jen masarykovská idea čechoslovakismu tento stát patřičně stmelovala a legitimizovala. Hrozícího nebezpečí si ale představitelé státu byli dobře vědomi, což jasně dokládají nesčetné pevnosti

⁷⁶ Báseň Hrobka v: HÁCHA, Emil. *Omyly a přeludy*. Praha : Primus, 2001, s. 9.

⁷⁷ Báseň Epilog v: HÁCHA, Emil. *Omyly a přeludy*. Praha : Primus, 2001, s. 49.

v pohraničí. Bylo jasné, že si svůj mladý stát budeme muset bránit, a tak byla po vzoru francouzské Maginotovy linie na hranicích s Německem budována „nepropustná betonová hráz“. Měl to být nejen obranný val proti zahraničnímu agresorovi, ale částečně i řešení hospodářské krize třicátých let. Anexí Rakouska se však společná hranice s Německem prodloužila o úseky na jihu, které byly téměř nechráněné. Tento projekt se tak stal téměř zbytečným. Dnešní historici ale tvrdí, že tehdejší Československo si pro zbrojení, které bylo v té době nezbytné, vybralo tu nejlepší možnou variantu. Další možností totiž bylo, že za peníze, které byly takto investovány do stavby pohraničních pevností, se mohla vybudovat velká mobilní armáda, složená z obrovského množství tanků, obrněných vozidel, letadel, kanónů a samozřejmě vybavení pěchoty. Dnes, když víme, jak obrana našeho státu dopadla, můžeme být jenom rádi, že se armáda rozhodla pro stavbu pevností, které se nadaly odvést. Kdyby zvolila druhý projekt, stal by se všechnen tento vojenský materiál s naprostou jistotou kořistí Wehrmachtu.

Emil Hácha byl však až do léta 1938 naprosto zdrcen smrtí svojí ženy, a tak nad takovými problémy nepřemýšlel. Vypořádat se se svou ztrátou mu kromě jeho dcery Milady pomohla jeho práce. Navíc ho v červnu toho roku požádal premiér Hodža, aby se stal ještě s dalšími osobnostmi právním poradcem vlády a jednal se zástupci Sudetoněmecké strany o jejich státoprávních požadavcích, které vznášeli už od března. Veřejnost samozřejmě vnímala nároky sudetských Němců velmi negativně, ale Hácha věřil, že pokud by se podařilo tento problém vyřešit, upevnilo by to jednotu státu, o které se dalo už od vzniku Československa mluvit s velkou nadsázkou. V expertní skupině byl na prvním místě právě Emil Hácha, a tak si sám vybíral spolupracovníky. „Dr. Hodža provedl výběr znalců tak, že při ústním rozhovoru s prvním prezidentem nejvyššího správního soudu Dr. Háchou naznačil osoby, které by se měly expertisy zúčastnit, doplnění jich stalo se pak na návrh Dr. Háchy.“⁷⁸ Vytvořena byla expertní skupina, která se skládala ze soudců Nejvyššího správního soudu - Háchy, Hoetzela, Weyra a Havelky, dr. Schieszla jako zástupce prezidenta Beneše a předsedy Ústavního soudu Krejčího. Jednat se zástupci Sudetoněmecké strany měl však výhradně JUDr. Hácha. Jejich úkolem bylo najít kompromis mezi požadavky „henleinovců“ a možnostmi, které poskytoval československý právní řád. „Rozhodnutí leželo přirozeně vždy v rukou vlády, lépe řečeno ve sboru politických ministrů. O osudu svých

⁷⁸ HAVELKA, Jiří. Účast právnických expertů při jednání se sudetoněmeckou stranou v červnu 1938. *Právník*, roč. 77, 1938, s. 463.

dobrozdání se experti nikdy nic nedověděli a neměli také nikdy možnost se jednání ve vládě nebo ve sboru politických ministrů zúčastniti. Podle různých známek lze mít za to, že expertisa nebyla politickým ministrům vůbec vítána a že kromě toho viděla vláda v expertech výlučně znalce právní konstrukce a formulace, pokládajíc obsahové řešení věci za věc výlučně politickou, k čemuž se cítila povolána jedině sama.⁷⁹

Hácha byl odborníkem nejen na správní právo, ale i na ústavní právo a státovědu, a proto mu brzo po předložení návrhu Sudetoněmecké strany, vycházejícím z požadavků Konrada Henleina předneseného v Karlových Varech, bylo jasné, že hledání kompromisu bude velice obtížné. Zvláště pak splnění bodů, které požadovaly přesné ohraničení německého území v Československu, plnou národní samosprávu tohoto území, výhradní jmenování německých státních a veřejných zaměstnanců na německém území a plnou svobodu přiznání se k německému národu a německému světovému názoru. To všechno jasně směřovalo k rozpadu Československého státu.

Přesto se však expertní skupina pokusila nalézt řešení vzniklé situace, jež by bylo přijatelné jak pro Čechoslováky, tak pro německou menšinu. Uvědomovala si jaké hrozí státu nebezpečí ze strany největšího souseda. V elaborátu nazvaném „Námět pro ochranu menšin v samosprávě národnostní“ nabídla skupina řešení situace pomocí propracovaného volebního práva v obcích na principu poměrného zastoupení. To mělo menšinám zajistit dostatečný vliv na chod obce a v podstatě i lepší možnost uplatnění svých práv. Následovat měl nový jazykový zákon a také hospodářská pomoc menšinám v pohraničí. Jak ale napsal Dr. Havelka, závěry znalců nebyly pro politickou reprezentaci státu závazné. Tehdejší doba nebyla nakloněna ústupkům Němcům, a tak se žádný z nápadů expertní skupiny nerealizoval. Činnost expertní skupiny byla ukončena. Hácha tak mohl klidně pokračovat v léčení svých nemocí a dále se plně věnovat své práci u Nejvyššího správního soudu.

Problémy v československém pohraničí se s nástupem militantního režimu v Německu stupňovaly. Dlouhodobě se je nedařilo řešit, a tak Velká Británie požádala o svolení vyslat do Československa nezávislého pozorovatele lorda Runcimana, aby zmapoval situaci místních národnostních menšin. JUDr. Hácha tento nápad, na rozdíl například od prezidenta Beneše, uvítal. Hácha byl až do Mnichova zapřisáhlým anglofilem, a tak v této misi neviděl nic špatného. Naopak věřil, že lord Runciman kladně ohodnotí to, jak se v Československu zachází s národnostními menšinami a uzná,

⁷⁹ HAVELKA, Jiří. Účast právnických expertů při jednání se sudetoněmeckou stranou v červnu 1938. *Právník*, roč. 77, 1938, s. 463.

že stát plní svoje povinnosti, které mu vznikly při založení Společnosti národů. V Anglii viděl velmoc, která jako jediná může zabránit válce, a měl v ní plnou důvěru. I když bylo „prvorepublikové“ Československo mnohem úžeji smluvně svázáno s Francií, Anglie také figurovala jako garant nového středoevropského státu. Emil Hácha doufal, že Německo si „nechá zajít chuť“ na malé Československo, když by mu kvůli němu měla hrozit válka s těmito dvěma silnými velmocemi. Nepočítal však s postupem britského premiéra Chamberlaina, který prosazoval politiku takzvaného „appeasementu“. Ta vedla úplně k obráceným závěrům, než v jaké doufal Hácha i ostatní představitelé státu. Místo toho, aby se Hitler bál zaútočit na Československo kvůli hrozbě války s Anglií a Francií, obětovaly tyto dvě velmoci nás, aby se samy vyhnuly válce s Německem. Neuvědomovaly si totiž, že když nechají nacisty bez boje obsadit hospodářsky vyspělé Československo, jenom je posílí do dalších bojů.

Po jednání v Berchtesgadenu předložili britský a francouzský velvyslanec prezidentu Benešovi dne 19. září 1938 diplomatickou nótu, která požadovala odstoupení většinově německých okresů Říši. V opačném případě bude Československo označeno za viníka války, obsazeno německou armádou a jako takovému mu nebude poskytnuta žádná pomoc ze strany velmocí. Prezident Beneš tuto nótu zpočátku odmítal podepsat, avšak pod hrozbou útoku nepřátelské armády kapituloval. Snažil se zachránit, co se dalo. Podpora ze strany velmocí byla více než nejistá, neboť ty stále jen vyjednávaly s Hitlerem o ústupcích. Po tom, co se žádný z československých vládních představitelů nedokázal postavit Hitlerovi tváří v tvář, Hodžova vláda odstoupila a byla jmenována vláda v čele s vojenskou ikonou, legionářem Janem Syrovým. V tohoto jednookého generála vkládal národ obrovské naděje a spatřoval v něm svého nového Žižku. Ten také hned 23. září 1938 udělal v Československu čin nevídaný. Se souhlasem velmocí vyhlásil mobilizaci. Byla to demonstrace vůle bránit svůj stát a ukázalo se během ní, jak velké je národní uvědomění. V těchto dnech připravoval Emil Hácha evakuaci Nejvyššího správního soudu. Uvědomoval si, že v případné válce nebude soud potřeba, a tak byl ochoten poskytnout jeho zaměstnance k obraně státu.

Ještě než stačilo Československo přijmout jakékoliv německé požadavky, byla svolána konference čtyř mocností v Mnichově. Bez přítomnosti zástupců strany, o které se jednalo, bylo rozhodnuto o dalším osudu státu. Čtyři pásma pohraničí měla být obsazena německým vojskem už 1. října 1938 a páté po jeho vytyčení mezinárodní komisí. Tento verdikt byl podepsaný jak nepřáteli, tak spojenci, čili neexistovala žádná naděje na jakoukoli vojenskou pomoc. Jeho schválení či neschválení ze strany

Československa bylo zbytečné. Armáda požadovala boj na obranu státu, když poukazovala na poměrně dobrou vyzbrojenost a hlavně ochotu všech mužů bojovat. Prezident Beneš se ale v zájmu záchrany národa rozhodl ustoupit požadavkům velmocí, a tak přesto, že se rozhodl asi dobře, vznikla jedna z našich největších národních křivd. To bylo Benešovo poslední předválečné prezidentské rozhodnutí. Již 5. října ze svého úřadu odstoupil.

Emil Hácha prožíval toto období velice bolestně. Jediné, co jej trochu uspokojovalo bylo to, že si již zažádal o důchod a se „svým“ úřadem se pomalu loučil. Byl rád, že v těchto těžkých chvílích, kdy od republiky byla okrajována pohraniční pásma, se už nebude podílet na veřejném životě, a tak „se ztratí z očí“. To ještě ani zdaleka netušil, co jej v následujících letech čeká.

Hledání nového prezidenta

Nastávající období bylo dožíváním toho, co zbylo ze samostatného demokratického Československa. Už jeho začátek byl více než složitý. Prezident Beneš abdikoval a na jeho místo se nenabízel žádný ideální kandidát. Možností, koho zvolit za nového prezidenta bylo samozřejmě jako vždycky několik. V úvahu přicházeli například velvyslanec v Berlíně Vojtěch Mastný, prezident České akademie věd a umění Josef Bohuslav Foerster, podnikatel a ekonom Jan Baťa, nejznámější a nejvlivnější finančník první republiky Jaroslav Preiss, prezident Nejvyššího soudu Vladimír Fajnor, předseda Nejvyššího kontrolního úřadu Vladimír Horák a samozřejmě další politici, vysokoškolští profesoři, osoby z armádních kruhů, umělci, atd. Ústava říkala, že „Zemře-li prezident anebo vzdá-li se své funkce ve volebním období, vykoná se nová volba podle ustanovení §§ 56 a 57 na dalších 7 let. Národní shromáždění budiž k tomu konci svoláno do 14 dnů.“⁸⁰ Ať se snažila vláda vedená generálem Syrovým sebevíc, tato krátká dvoutýdenní lhůta jí k nalezení vhodného kandidáta nestačila.

Nároky na něj byly obrovské. Musel to být člověk nestranný, nejlépe stojící mimo dřívější politiku. Bylo nutné, aby se na této osobnosti dokázaly shodnout všechny české, ale i slovenské a podkarpatskoruské strany a hlavně to měl být člověk, který bude splňovat mezinárodní požadavky. Musel na jednu stranu zosobňovat ideály „první republiky“, ale na druhou stranu musel také představovat jakýsi nový směr mezinárodní

⁸⁰ § 59 zákona č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky, ze dne 29. února 1920.

politiky s ohledem na změněné uspořádání státu. Volba se stále oddalovala, neboť vhodného kandidáta se nedařilo nalézt, a pokud to již vypadalo nadějně, nikdo se nechtěl zkompromitovat přijetím tohoto úřadu. Proto podle slov Ústavy: „Pokud nový prezident není zvolen... ..přísluší výkon jeho funkcí vládě, která může pověřiti svého předsedu jednotlivými úkony“.⁸¹ To znamená, že úplné bezvládní nepanovalo, avšak veřejnost trvala na tom, aby byla nová hlava státu zvolena co možná nejdříve. V době národní ohrožení nejvyššího stupně bylo zapotřebí, aby měl stát svého představitele, který by jej zastupoval navenek a ke kterému by se mohly ubírat veškeré naděje.

Do poloviny listopadu 1938 byl za nejvhodnějšího kandidáta označován František Chvalkovský, bývalý velvyslanec v Itálii, a „druhorepublikový“ ministr zahraničí. Avšak k jeho volbě se negativně stavěli představitelé nejsilnější českých politických stran. Měli totiž podezření, že si Chvalkovský ze svého působení v Itálii přivezl značné sympatie k fašistickému režimu. Ten, když zjistil, že potřebnou tří pětinovou podporu Národního shromáždění nezíská, sám kandidaturu složil. Hledání muselo začít znovu od úplného začátku. Byl vznesen i dotaz na Slovenskou ľudovou stranu, zda nemůže navrhnout nějakého svého kandidáta, ani ona si však nevěděla rady. V té době se čeští vrcholní politici rozhodli, že vytvoří politický systém podobný anglickému, a tak se dohodli na vytvoření pouze dvou stran. Pravicové Strany národní jednoty vedené Rudolfem Beranem a levicové Národní strany práce představované Antonínem Hamplem. Přesto, že se tak politická scéna opticky ještě více polarizovala, dokázali tito dva předsedové při hledání prezidentského kandidáta docela dobře spolupracovat.

V polovině listopadu přišli sociální demokraté s novým kandidátem, který se měl ukázat nejvhodnějším ze všech. Byl jím samozřejmě prezident Nejvyššího správního soudu JUDr. Emil Hácha. S touto osobností ihned souhlasil i Rudolf Beran a podporoval ji i bývalý premiér Hodža, který Háchu znal z dřívější spolupráce. Najednou se ukázalo, že se v tomto muži snoubí všechny ideální předpoklady budoucího prezidenta. Byl nadstranický a v politice se nikdy před tím neangažoval. Ve svém oboru dosáhl evropského věhlasu a navíc šlo o vlastence a demokrata masarykovské doby, který ovšem dokonale ovládal němčinu. Co ale bylo jeho největší devizou byl fakt, že šlo o člověka práva a spravedlnosti. Bylo známo, že byl vždy maximálně objektivní. Jako takový měl být národem bez problému přijat. Jistý problém ale nastal. JUDr.

⁸¹ § 60 zákona č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky, ze dne 29. února 1920.

Hácha byl už rozhodnutý, že konečně odejde z úřadu do penze. Těšil se, jak si stáří užije se svou ženou a jak se bude věnovat svým zálibám. Jeho žena sice na začátku roku zemřela, on se ale již rozhodl odejít do ústraní a tiše dožít. Jakmile byl ale „objeven“ jako vhodný kandidát na prezidenta, snažila se jej vláda všemožně přesvědčit, aby tuto kandidaturu přijal. Osoba, která jej měla přimět k souhlasu byl agrárník Rudolf Beran, který apeloval na Háchovu morálku a smysl pro spravedlnost. Ten však stále vzdoroval, protože je starý a nemocný a s politikou nemá žádné zkušenosti. Beran mu ale sdělil, že se na něm shodli předsedové všech politických stran v Čechách, na Slovensku i Podkarpatské Rusi a pokud odmítne, žádný jiný kandidát už takovou podporu napříč politickým spektrem nezíská. Kandidaturu do úřadu prezidenta Háchovi předkládal jako jeho národní povinnost a ubezpečoval ho, že neznalost poměrů v politice je spíš jeho výhodou, protože tak bude přijatelný i pro Německo. Navíc ho ujišťoval, že v této funkci bude určitě jen krátkou dobu a jistě nebude muset řešit žádné problematické situace.

Hácha se odvolával na pokročilý věk, neboť si dobře uvědomoval svůj horšící se zdravotní stav. Stále častěji se u něj objevovala zapomnětlivost a měl také problém s ovládním nohy. To však ještě netušil, že to jsou pouze prvotní příznaky jeho pozdější nemoci. Všemožně se snažil této kandidatuře vyhnout. Nakonec přišel i s tvrzením, že má v Poděbradech známou, s kterou uvažují o svatbě. Jiří Havelka k této epizodě v Háchově životě ve svých pamětech uvedl: „ke konci jara nastal podstatný obrat v životě Háchy tím, že se seznámil s jakousi dámou z Poděbrad, která mu byla velmi sympatická, takže – zpočátku spíše v žertu – zmiňoval se o tom, že by se mohl ještě jednou oženit, aby ve stáří, kdyby jeho dcera šla vlastní cestou, nezůstal zcela opuštěn. O pozadí vztahu Háchy k této mně neznámé dámě nemám nic bližšího, avšak je jisté, že nešlo o nějaké stařecké poblouznění, nýbrž o vážné rozhodování pro budoucnost.“⁸² O tomto údajném vztahu se ale nic konkrétního neví a historici se k němu staví poměrně skepticky. Domnívají se převážně, že měl sloužit jenom jako krajní argument, kterým se Hácha bránil přijetí prezidentské funkce. Ta mu totiž nemohla přinést nic dobrého. Ve své profesní kariéře už dosáhl jak nejvýše mohl, stal se přeci prezidentem Nejvyššího správního soudu, a tak neměl už žádné vyšší ambice. O podporu ve svém odmítavém názoru se obracel ke svým přátelům, ale ani ti mu nepomohli a snažili se jej přesvědčit, že právě on je ten nejvhodnější. Přesto, že byl Hácha křesťansky smýšlející člověk,

⁸² Z dosud nepublikovaných pamětí přednosty kanceláře prezidenta J. Havelky v: PASÁK, Tomáš. *Emil Hácha : 1938-1945*. Praha : Rybka Publishers, 2007, s. 360.

sebeobětování, jak chápal akceptaci kandidatury na prezidenta „druhé republiky“, nepovažoval za vyvrcholení svého života.

Po uplynutí lhůty na rozmyšlenou přišel Hácha za Beranem s tím, že kandidovat nechce. Znova zopakoval všechny svoje argumenty a dokonce přiložil i lékařskou zprávu, která hovořila o tom, že u něj stále slábne schopnost rozhodovat. Beran na to nebral ohledy a upozornil jej, že pokud úřad nepřijme, zůstane post neobsazen se všemi důsledky, které to pro národ bude zákonitě mít. Definitivně ho dokázal přesvědčit až zástupce Národní strany práce Antonín Hampl. Tento předseda bývalé sociální demokracie, strany, která byla Háchovi názorově vždycky nejbližší, zlomil jeho odpor. Stále ještě prezident Nejvyššího správního soudu se tak „konečně“ stal kandidátem na třetího prezidenta Československa. Autoři, kteří se zabývali zdravím třetího prezidenta Psůtková s Vahalou ve své publikaci píše, že přijetí kandidatury bylo možná jedním z prvních projevů Háchovy nemoci. „Zdá se, že Háchův osudný souhlas s kandidaturou na prezidentský úřad přece jen podmínila pokročilá ateroskleróza, která utlumila Háchův zdravý rozum. Na počátku, v listopadových dnech 1938 si její atak neuvědomoval ani Hácha, ani jeho okolí. Až dosud Hácha vedl normální, vcelku blahobytný život úspěšného vysokého byrokrata. Pěstoval svůj stereotyp, své gáblíčky, své čtvrtky vína a doutníčky. Ani on, ani jeho okolí netušilo

Obr. 9: Prezidentský kandidát

nic o cholesterolu a jeho metabolismu. Prudká změna prostředí, z pomalého klidu soudní agendy do vřavy stresových situací, diktovaných maniakem, přivodila nápadné zhoršení choroby.“⁸³ Jako podmínku žádal, aby jej podporovaly všechny politické strany, což mu bylo také přislíbeno. Toto své nové „poslání“ přijímal velice nerad. Jak píše Psůtková s Vahalou ve své knize, nešlo u něj o žádnou touhu „po moci“, ale o touhu „pomoci“.⁸⁴ Domníval se, že na výkon prezidentské funkce, respektive jakékoliv politické funkce, je moc svědomitý a poctivý a že s tímto svým přístupem nemůže nic

⁸³ PSŮTKOVÁ, Zdeňka, VAHALA, Zdeněk. *I nám vládli nemocní? : Naši první prezidenti očima medicíny*. Praha : Práh, 1992, s. 118.

⁸⁴ PSŮTKOVÁ, Zdeňka, VAHALA, Zdeněk. *I nám vládli nemocní? : Naši první prezidenti očima medicíny*. Praha : Práh, 1992, s. 116.

dělat polovičatě. Bylo mu jasné, že v nastalé době přinese prezidentský úřad takové úkoly, které nebudou řešitelné a s tím se ve své dosavadní soudcovské praxi nesetkal. Už samotná vidina funkce hlavy státu mu tak činila nesmírné psychické problémy.

Volba prezidentem

Přijetím prezidentské kandidatury JUDr. Emilem Háchou se politické události daly opět po dlouhé době do pohybu. Sešlo se Národní shromáždění a 22. listopadu schválilo ústavní zákon č. 299/1938 Sb., o autonomii Slovenské krajiny a ústavní zákon č. 328/1938 Sb., o autonomii Podkarpatské Rusi, která byla zároveň přejmenována na Zakarpatskou Ukrajinu. Po oficiálním přejmenování Československé republiky na Česko-Slovenskou byla „druhorepubliková“ přestavba státu dokončena. Tuto naprosto novou situaci měl zvládnout soudce, který si nepřál nic jiného než v klidu odejít do ústraní. „V Háchovi nepřichází vůdce státu, ale strážce právního řádu. Žijeme v době, která přehodnocuje (a znehodnocuje) hodnoty jako žádná jiná... ..Volají-li však autority z tohoto vedení odpovědné [vláda – pozn. aut.] samy v čelo státu muže, který (jako byl Lear každým coulem král) jest každým coulem soudce, jest to projev vůle, aby náš řád státní zůstal řádem právním.“⁸⁵

Poměrně dobře byl Hácha přijat za prezidentského kandidáta i v Berlíně. Bylo o něm známo, že rozhodoval vždy spravedlivě, a to i v otázkách sudetských Němců. Nedalo se tak předpokládat, že to bude prezident, který by byl ochoten přistoupit na nějaká radikální, nebo snad dokonce protiprávní, řešení. „Neopustí svůj životní mravní ideál ani jako president republiky. Nikdo u něho nic nepořídí, kdo se pokusí zkřivit právo, třeba by dokazoval nutnost bezpráví účelností. Jemu nikdy účel nesvětil prostředky.“⁸⁶ Není ale pravdou, že by českoslovenští politici tlačili na Háchu, aby přijal prezidentskou kandidaturu, jenom na přání Hitlera. Na tolik zas první prezident Nejvyššího správního soudu v Praze nebyl evropským politickým špičkám známý. Ve svém oboru byl sice autoritou, ale jinak se o něm moc nevědělo. Jasně je i to, že Hácha by kandidaturu nikdy nepřijal, kdyby věděl, že za ní stojí nějaké zahraniční tlaky.

Ještě před volbou se pro jistotu sešel s Jozefem Tisem, aby se ujistil, že pro něj opravdu zdvihnou ruku i zástupci všech slovenských stran. Zároveň si také vymínil, že

⁸⁵ STRÁNSKÝ, Jaroslav. K presidentské volbě. *Lidové noviny*, 27.11.1938, s. 2.

⁸⁶ PALKOVSKÝ, Břetislav. Úvodní slovo sborníku. In PALKOVSKÝ, Břetislav. *Emil Hácha - president Česko-Slovenské republiky, právník a státník*. Praha : Orbis, 1938, s. 7.

po jeho zvolení se premiérem stane místo Syrového Beran. Ne, že by měl něco proti generálovi legionáři. Byl si ale vědom, že ani on, ani Syrový není politik. Do doby než vynikající státník a diplomat Beneš odstoupil, mohl být premiérem voják pragmatik, ale po jeho odchodu bylo nutné, aby se jím stal někdo, kdo se v politice vyzná. Proto hledal Hácha pomoc právě v Beranovi. Tento předseda agrární strany ihned Háchu ujistil, že prezidentská funkce bude pouze reprezentativní, politické kroky budou nadále spočívat na premiérovi.

Aby se Hácha mohl stát prezidentem republiky, musel se vzdát funkce prezidenta Nejvyššího správního soudu. Ústava z roku 1920 říkala, že prezidentem „volen může býti státní občan Československé republiky, který je volitelný do sněmovny poslanecké a dosáhl 35 let věku.“⁸⁷ To však Emil Hácha nesplňoval, protože „první a druhý prezident nejvyššího správního soudu nemohou býti po dobu své činné služby zvoleni za členy Národního shromáždění.“⁸⁸ Kvůli tomu byl dne 24. listopadu Emil Hácha penzionován. Přesně po dvaceti letech tak opustil instituci, na jejímž vytvoření se sám podílel a které obětoval značnou část svého života.

Kadetku, kde Nejvyšší správní soud sídlil, pak navštívil už jen jednou. Bylo to 30. listopadu 1938. V tento den, čili necelý týden po přijetí jeho kandidatury, se konala v Rudolfinu volba prezidenta. Hácha byl samozřejmě patřičně nervózní, a tak trávil chvíle před vyhlášením výsledků hlasování v prostřední jemu nejbližším. Nejradši by byl, kdyby zvolen nebyl a už to tak i vypadalo, když se po dvanácté hodině stále neozývala děla oznamující zvolení nové hlavy státu. Hácha stále doufal, že existuje možnost, jak se vyhnout svému údělu. Jenže nakonec byl zvolen bez větších problémů.

Z 313 poslanců a senátorů přítomných hlasování mu odevzdalo hlas 272 z nich, 39 hlasovacích lístků bylo prázdných, jeden zněl na jméno generála Zahálky a jeden se zdržel hlasování. Při hlasování odevzdávali lístky zvlášť slovenští poslanci a senátoři a zvláštní čeští s podkarpatskoruskými, a proto víme, že ze 64 zástupců Slovenska pro Háchu hlasovalo 58. Nesplnilo se mu tak to, v co doufal, že jej právě slovenští volitelé nepodpoří. Hlasovaly pro něj potřebné tři pětiny poslanců i senátorů, a tak se JUDr. Emil Hácha stal v pořadí třetím prezidentem Československa. „Pod ranami krutého soudu, který nás stihl, je upuštěno od všech slavnostních ceremonií a zůstává

⁸⁷ § 56 odst. 2 zákona č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky, ze dne 29. února 1920.

⁸⁸ § 12 zákona č. 164/1937 Sb. o Nejvyšším správním soudě, ze dne 16. června 1937.

prostá volba prvního mezi všemi.“⁸⁹ Děla brzo zahřměla a posléze se i před budovou kadetky na Hradčanech objevila auta, v jednom z nichž seděl i generál Syrový, který si osobně přijel pro nového prezidenta státu. „Svojí mravní kvalitou, apolitičností, katolickou vírou, uznávanou právní autoritou, vzdělaností a také svým dosavadním působením skýtal záruku zachování demokratického právního řádu. S výjimkou komunistů byl přijatelný pro všechny... ..jako křesťan si uvědomoval, že za této situace přijmout prezidentskou funkci bude znamenat vzít na svá bedra kříž a nastoupit křížovou cestu.“⁹⁰

Celá země se radovala. Ne, že by obyvatelstvo vědělo jakou osobností Hácha je, ale panovalo všeobecné uspokojení nad tím, že konečně téměř po dvou měsících se někdo postaví do čela státu. Navíc to byl právník a hlavně soudce a ti mají tradičně v našem národě vysokou prestiž. „Pod neštěstím, které uhodilo jako blesk, lámaly se mdlé charaktery, ale národ ve své většině vycítil našťestí pravdu. Je významné, že v této době mravní i hmotné nejistoty se stal presidentem republiky právník. Je to symbol, ukazatel cest, jimiž se chce republika brát po krátké době chaosu.“⁹¹ Všechny noviny samozřejmě přišly v den volby a ve dnech následujících s články, které národ seznamovaly s jeho novým představitelem a projevovaly souhlas s jeho volbou. „[Nový prezident – pozn. aut.] Převzal úděl, jaký neměl nikdo před ním, ujal se ho prostě a vážně, jak to odpovídá duchu doby. Tak byl i přijat a uvítán veřejností, jejíž mysl je všecka zaměřena k práci a k obnově. Není pochyb o tom, že nový prezident republiky je v tom všem s lidem zajedno. Nechť ho při každém rozhodnutí provází trvalé štěstí!“⁹² Pěkně o Háchově volbě pojednal ve svém článku i známý novinář a spisovatel Eduard Bass: „Dílo obnovy postoupilo o významný krok: Prozatímnost ustupuje konečnému řádu, nebezpečné vakuum se zaplňuje. Demokracie má opět svého nejvyššího představitele, státní život svůj pevný ústřední bod... ..Jako by nás šťastná hvězda vedla kolem všech možností k tomu, čeho je potřeba nejžhavěji: k výsostnému zdůraznění svrchovanosti práva jako štítu a pavězy neporušitelného řádu mravního. Na tomto místě jediném můžeme bezpečně zakotvit svoji budoucnost. Voják [gen. Syrový

⁸⁹ Dnes volba třetího prezidenta republiky. *České slovo*, 30.11.1938, s.1.

⁹⁰ RUBÍN, Jirí. Dluh zapomenutému státníku. *Katolický týdeník*, roč. 4, č. 48, 1993, s. 8.

⁹¹ PALKOVSKÝ, Břetislav. Úvodní slovo sborníku. In PALKOVSKÝ, Břetislav. *Emil Hácha - prezident Česko-Slovenské republiky, právník a státník*. Praha : Orbis, 1938, s. 5.

⁹² Prezident republiky zvolen : Dr. Emil Hácha v čele státu. *Lidové noviny*, 1.12.1938 Ráno, s. 1.

– pozn. aut.] uvedl v čelo státu soudce. Velká a správná rozhodnutí mají vždy ve své prostotě povahu symbolu.“⁹³

Podobně psal i Venkov: „Není náhodou, že za třetího presidenta republiky byl zvolen nejvyšší soudce ve státě, president Nejvyššího správ. soudu dr. Emil Hácha. Vyjadřuje se tím pevně odhodláním učinit právo a spravedlnost, moudrý klid a právní bezpečnost svrchovanými vodítky do našeho nového života, do nového budování státu republiky Čechů, Slováků a Karpatorusů.“⁹⁴ Zkrátka se dá říct, že celý národ upínal svoji naději k osobě, kterou téměř neznal. Avšak z jeho dřívější činnosti se dalo očekávat, že to bude člověk pracovitý a hlavně vlastenecky smýšlející. „Rázem se takto stal dr. Emil Hácha v své moudré odvaze i rozhodnosti pilířem českého národa v pohnutých dobách. Tyto dějinné chvíle nám rázem ukázaly, čím vším dovede zapůsobiti vědění, moudrost a krása duše vypěstovaná vážnou prací života.“⁹⁵ V zahraničí bylo spíše překvapením, že v době, kdy v čele většiny střeoevropských států stáli vůdci, duceové a jim podobní, si Česko-Slovensko zvolilo za svého představitele akademického činitele, gentlemana intelektuála.

Generál Syrový Háchu odvezl do budovy poslanecké sněmovny v Rudolfínu, kde byl přivítán předsedajícím společné schůze obou komor Janem Malypetrem. Celý ceremoniál probíhal téměř tak, jak jej známe i dnes. Nově zvolený přestavitel státu složil zhruba o půl jedné slavnostní prezidentský slib, poté zazněla státní hymna a fanfáry z opery Libuše. Následovala krátká vojenská přehlídka čestné jednotky a odjezd na Pražský hrad. Ulice, kterými se kolona ubírala, byly hustě lemovány zástupy lidí, kteří si nechtěli tuto slavnou událost nechat ujít.

Po příjezdu na Hrad uvítala svého nového velitele i hradní stráž a nakonec i sekretář a ostatní zaměstnanci. Uvedení do úřadu zakončil seznámením se s prostorami Hradu jak civilními, tak reprezentativní. Když po této vyčerpávající proceduře vyslovil přání, že by se chtěl zúčastnit malé soukromé mše s nejbližšími přáteli, vystrojil pro něj pražský arcibiskup Kašpar ve Svatovítské katedrále obřad tak grandiózní, že v celém dosavadním trvání republiky neměl obdoby. Vedle nového prezidenta byli přítomni všichni členové vlády, církevní hodnostáři a vojenská elita. Nutno však dodat, že ale i v protikatolických Čechách té doby zapůsobila tato událost v jednom z národních symbolů na duše a srdce všech přítomných nesmírně silně. Z bohoslužby ve Svatovítské

⁹³ BASS, Eduard. Třetí president : Muž práva. *Lidové noviny*, 1.12.1938, s. 1.

⁹⁴ Nejvyšší soudce presidentem republiky. *Venkov*, 1.12.1938, s. 2.

⁹⁵ SEKANINA, František. *Dr. Emil Hácha*. Praha : Školní nakladatelství pro Čechy a Moravu, 1943, s. 8.

katedrále a klanění se před lebkou svatého Václava, ochránce naší země, se pak stala tradice spjatá s volbou prezidenta.

Za Háchu se ale v té době modlila nejen katolická, ale třeba i církve československá a vůbec všichni, neboť každý si přál, aby tento starý tichý muž unesl břímě, které mu osud naložil. Hácha považoval sám sebe za jakéhosi „místodržitele“, který vykonává prezidentský úřad pouze v době nepřítomnosti Edvarda Beneše v republice. To později napsal v Úvodu výboru svých projevů. „Když jsem se v listopadových dnech minulého roku zdráhavě odhodlával přijmout volbu za prvního úředníka státu, myslil jsem si, maje svůj životní úkol již za sebou, že nebudu ničím více, než jakýmsi místodržícím pro krátkou dobu přechodnou, v níž se náš politický život po drtivém podzimním otřesu uklidní a usjednotí za vedení zkušených politických vůdců.“⁹⁶ Z tohoto titulu také doufal, že v této funkci nezůstane dlouho a že bude brzo nahrazen.

Beneš s volbou Háchy za prezidenta souhlasil. „Pane presidente, vím dobře, jak těžké úkoly budete mít jako president republiky a přeju proto republice i Vám, aby ji dnešní Vaše volba v těchto těžkých dobách sloužila k plnému zdaru. Prokazoval jste vlasti veliké služby ve své funkci presidenta správního soudu svou velikou zkušeností a znalostmi i svým spravedlivým a rozvážným postupem ve věcech často nejdělitelnějších; a fakt, že se všichni u nás sjednotili na Vaší volbě to jen zdůrazňuje. Přeji Vám, aby se Vám nová práce dařila a aby stát i národ vyšel co nejrychleji a nejlépe z dnešní obtížné situace.“⁹⁷ Háchovi Beneš důvěřoval i v prvních měsících výkonu úřadu. „Mám plnou důvěru v Havla (E. Hácha). Potvrzuji znova, co jsem vzkázal dne 14. a 15. ledna. Je třeba zůstat pevným a nebude-li satisfakce, odejít aspoň s několika členy vlády. Díky za pevný vzkaz Havlův. Uzná-li kompromis pro Nováčka (gen. Eliáš) za přijatelný, souhlasím s řešením. Jinak bude-li možno se ctí pro vás držet pozici nějaký čas, nemám námitek. Naopak může to doma prospět.“⁹⁸ Jiná situace ale samozřejmě nastala v průběhu války, kdy se Beneš s Háchou vzájemně označovali za „veřejného nepřítele českého národa číslo 1.“⁹⁹

⁹⁶ *Pan prezident k národu : Výbor z projevů pana státního presidenta Dr. Emila Háchy s jeho předmlouvou.* Svazek I. Praha : Propagační knižnice národního souručenství, 1940, s. 6.

⁹⁷ Benešův dopis ze dne 30.11.1938 citovaný v: HUDEC, Rudolf. Pět let od historické volby. *Lidové noviny*, 30.11.1943 Ráno, s. 2.

⁹⁸ Depeše ze dne 20. ledna 1941 citovaná v: ELIÁŠOVÁ, Jaroslava, PASÁK, Tomáš. Poznámky k Benešovým kontaktům s Eliášem ve druhé světové válce (s přílohou textů depeší mezi Háchou a Benešem). *Historie a vojenství*. Praha : Naše vojsko, roč. 16, č. 1, 1967, s. 117.

⁹⁹ Viz např. *V hodině dvanácté : soubor projevů státního presidenta a členů vlády Protektorátu Čechy a Morava po 27. květnu 1942.* Praha : Orbis, 1942, s. 7.

Zvolení Emila Háchy prezidentem byl jeden z posledních pozitivních činů, které se před druhou světovou válkou povedly. Eliášová s Pasákem o něm později napsali: „Hácha představoval konciliantní typ, který sice mohl subjektivně nesouhlasit s německým postupem, stavět se mu na odpor v rámci daných možností, ale objektivně byl nositelem myšlenky česko-německého smíření.“¹⁰⁰ Hácha sám se ke své volbě prezidentem později vyjadřoval v rozhovoru s novinářem Karlem Horkým s ironií sobě vlastní: „Že na tom Hradě sedím, to je zase jen ta osudná smůla. Když někde byla nějaká tombola, vždycky mi strčili nějaké lístky a jakživ nic kloudného jsem nevyhrál, vždycky to nejhorší. Ale když loni nahonem musil být nějaký prezident a na Hradě strašilo a nikomu se sem nechtělo, tak si v milém národě vzpomněli, že udělají tombolu a že tenkrát mne nechají vyhrát. Všichni byli jednomyslně pro to, že jenom já jsem povolán k tomu, vést v těchto strašlivých dobách národ a stát. Jako nejvyšší soudce jsem prý od toho. Jednomyslnost toho názoru byla vskutku až dojemná. Tak vysoké místo – a žádná tlačenice o to nebyla. Ale co bychom to zabalovali, zkrátka, nikdo to nechtěl. Já se toho bál taky a než jsem to vzal, přecházel tomu v mé duši přetěžký vnitřní zápas. Ale nějaký prezident být musí. Co jsem měl dělat. Pravda, nahýbala se loď, jen tomu jsem se opravdu divil, že tolik lidí pojednou si vzalo do hlavy, že já mám vlastnosti kapitána.“¹⁰¹

Hned následujícího dne po volbě byla vyplněna podmínka, kterou si Hácha vymínil při přijetí své kandidatury. Surového vláda odstoupila a novým premiérem se dne 1. prosince stal Rudolf Beran. „Kabinet byl sestaven v ovzduší naprosté vzájemné důvěry a k plnému uspokojení všech. Jména ministrů dávají záruku, že nová vláda s novým duchem bude moci rychle provádět své úkoly.“¹⁰² Byla to doba nejen nouzových opatření, ale i gentlemským kroků. Těžko si dnes můžeme představit, že by premiér a celá vláda během svého funkčního období dobrovolně rezignoval na svoji pozici ve prospěch jiné osoby, jen aby tím usnadnil práci nově zvolenému prezidentovi. Pro Berana a jeho vládu to však také nebyla žádná výhra. Rázem se dostal do podobné situace, v jaké byl sám Hácha. Je pochopitelné, že se jeho vláda stala nejnepopulárnější ze všech vlád, které byly u moci do té doby.

¹⁰⁰ ELIÁŠOVÁ, Jaroslava, PASÁK, Tomáš. Poznámky k Benešovým kontaktům s Eliášem ve druhé světové válce (s přílohou textů depeší mezi Háchou a Benešem). *Historie a vojenství*. Praha : Naše vojsko, roč. 16, č. 1, 1967, s. 114.

¹⁰¹ HORKÝ, Karel. Rozhovor s doktorem Emilem Háchou. *Tvar*, roč. 6, č. 16, 1995, s. 14.

¹⁰² Vláda druhé republiky jmenována. *České slovo*, 2.12.1938, s. 1.

Volbou JUDr. Háchy za prezidenta Česko-Slovenska a jmenováním Beranovy úřednické vlády se dostáváme do období, které je poměrně dobře zmapované v historické literatuře. Jde o jednu z nejkontroverznějších částí našich dějin, a proto se k ní v dnešní době obrací stále více historiků. Zároveň jde o dobu, kdy již Emil Hácha nebyl aktivní na poli právní teorie, ani překladatelství. Odbornou literární činnost mu nedovolovalo jeho pracovní vytížení a hlavně postupem času stále více se projevující nemoc. Proto není poslední část života třetího prezidenta pro tuto práci důležitá.

Závěr

JUDr. Emil Hácha se stal v minulosti předmětem mnohých kritik, avšak i díky jeho volbě se Česko-Slovensko stalo posledním ostrůvkem demokracie ve střední Evropě. Toto označení „druhé republice“ sevřené mezi státy vedenými válečnými zločinci nevydrželo sice dlouho, ve své době ale znamenalo hodně.

Osud byl k Háchovi krutý. Místo toho, aby nastoupil do penze a užíval si ji se svou milovanou manželkou, přinesl mu jenom strasti. Přelomem v jeho životě se stal rok 1938. Jeho dcera se rozvedla, manželka zemřela a místo na odpočinek nastoupil do prezidentské funkce, z které Edvard Beneš „utekl“. Postupně se s tíhou svého úřadu a mírou osamění uzavíral sám do sebe. Jen málokomu a málokdy se svěřoval. Bez obav hovořil jen s lidmi, kterým mohl plně důvěřovat. Básník a novinář Karel Horký ho jednou vzácně zastihl, jak později napsal, v náladě hovorné, „kdy srdce, byť skryté v byrokratických prsou (estét Hácha vskutku byl byrokrat, k tomu ještě vídeňské školy), nemůže dobře snést svou osamělost a samo se otvírá, kdy z člověka i vysoko postaveného mluví pojednou jenom člověk.“¹⁰³

Vinou osamění, propukající choroby, četných stresových situací a krajního vypětí posledních psychických sil se z Emila Háchy stala živá troska. Z těla se vytratila duše muže, který soudil co je po právu, a co ne. Hadrová panenka sídlící na Hradě českých králů se stala loutkou v rukou kolaborantů. Muž, který byl vždy nakloněn raději ke kompromisu než k razantním krokům, byl exilovou vládou zavrhnut kvůli tomu, že nedokázal rezignovat, když jej o to žádala. Situace ale nebyla jednoduchá. Něco jiného bylo stanovit priority ve Velké Británii a něco jiného bylo je provést v Němci zmítaném Protektorátu. Hácha přesto, že byl upřímně křesťansky smýšlející člověk, v té době mnohokrát uvažoval i o sebevraždě. Nikdy však nedokázal tento svůj úmysl realizovat. Buď mu k tomu chyběla vůle nebo prostředky. Vždy se také obával, že by se tímto jeho krokem do čela státu dostal někdo ještě horší než byl on sám. Dlužno dodat, že i samotným Němcům vyhovovalo setrvání rozhodování neschopného muže v čele podrobeného státu.

Až budoucnost ukáže jak se český národ bude dívat na svého třetího prezidenta. Muž, jehož skvostná životní dráha byla u konce, vzal na sebe břímě, o které jiní nestáli. Bral za svou povinnost odevzdat pro národ všechno nejlepší ze sebe.

¹⁰³ HORKÝ, Karel. Rozhovor s doktorem Emilem Háchou. *Tvar*, roč. 6, č. 16, 1995, s. 14.

Obětoval svůj klid, pohodu i čest. Soudit je jednoduché, těžší je odpustit. S tím má český národ obrovský problém, a zřejmě i proto si s sebou nese tolik historických křivd.

Je jisté, že pokud dva historici dostanou do ruky úplně stejné prameny, mohou z nich vytvořit naprosto rozdílný výklad dějin. Říká se, že historik musí být při své práci nezávislý a nestranný, jenže každý píše svoji práci s nějakou životní zkušeností a názorem. Absolutní nestrannosti se při interpretaci dějin dosáhnout nedá. To by historik musel klesnout k prostému citování pramenů a ani zde nedosáhne objektivitu. Každý historický pramen totiž vznikl za nějakým účelem. Na světě nelze nalézt jediný neutrální bod, na který by se dalo postavit, opřít se o něj a z něho hledat pravdu.

Emil Hácha na takovou pravdu ještě čeká.

„Osud je, dítě, zlý ironik,
perlivou číši mi nalil,
výsměchu jeho jsem neunik,
číši mou hned zase zkalil.

Beznaděj, dítě, je hořký druh,
beznaděj sestra je smrti,
jedna mne sevřela ve svůj kruh,
druhá mne nazítří zdrtí.

Všichni tři spolu mi v patách jdou,
Stín jejich padá v mé dráhy,
Nesmím již dívat se za tebou,
Pohled jen cítím tvůj vlahý.

Konce mé cesty mi kyne již,
Myšlenky bloudí mi zmateně,
Tajnou však slzu tvou – nevidíš? –
Na zlaté nesu si paténě.“¹⁰⁴

¹⁰⁴ Báseň Slza v: HÁCHA, Emil. *Omyly a přeludy*. Praha : Primus, 2001, s. 22.

Seznam pramenů, literatury a příloh

Prameny

Archiválie

Národní archiv, fond Nejvyšší správní soud v Praze 1918-1951.

Právní normy

Ústavní zákon č. 299/1938 Sb., o autonomii Slovenské krajiny, ze dne 23. listopadu 1938.

Ústavní zákon č. 328/1938 Sb., o autonomii Podkarpatské Rusi, ze dne 23. listopadu 1938.

Zákon č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky, ze dne 29. února 1920.

Zákon č. 164/1937 Sb., o Nejvyšším správním soudu, ze dne 16. června 1937.

Zákon č. 3/1918 Sb., o Nejvyšším správním soudě a o řešení kompetenčních konfliktů, ze dne 2. listopadu 1918.

Webové stránky

MAZANEC, Michal. *Nejvyšší správní soud. Historie* [online]. [cit. 17. listopadu 2008].

Dostupné na <http://www.nssoud.cz/main.aspx?cls=art&base_tre_id=0&tre_id=107&menu_active=%3bml107%3b&art_id=4>.

Články

BASS, Eduard. Třetí prezident : Muž práva. *Lidové noviny*, 1.12.1938, s. 1.

ČÁCHA, Václav. Budějovický student Emil Hácha. In HÁJEK, Karel. *Jihočech Emil Hácha : Obraz domova, rodu a života pana státního presidenta, vydaný v roce jeho sedmdesátých narozenin*. České Budějovice : Jihočeské vydavatelské a nakladatelské družstvo, 1942, s. 48-51.

- Dnes volba třetího presidenta republiky. *České slovo*, 30.11.1938, s.1.
- Dr. Emil Hácha o svém životě. *Venkov*, 1.12.1938, s. 3.
- ELIÁŠOVÁ, Jaroslava, PASÁK, Tomáš. Poznámky k Benešovým kontaktům s Eliášem ve druhé světové válce (s přílohou textů depeší mezi Háchou a Benešem). *Historie a vojenství*. Praha : Naše vojsko, roč. 16, č. 1, 1967, s. 180-140.
- Hácha dostal desku. *Rudé právo*, 26.6.1995, s. 1, 2.
- HÁCHA, Emil. Demokracie a její nepřátelé. In PALKOVSKÝ, Břetislav. *Emil Hácha - president Česko-Slovenské republiky, právník a státník*. Praha : Orbis, 1938, s. 19.
- HÁCHA, Emil. Krise Nejvyššího správního soudu. *Parlament*, roč. 7, čís. 1, 1928, s. 2-5.
- HÁCHA, Emil. Mé vzpomínky na Josefa Stupeckého. In SOMMER, Otakar. *Josef Stupecký : In memoriam*. Bratislava : Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1928, s. 9-12.
- HÁCHA, Emil. Nejvyšší správní soud, vzpomínky na jeho zřízení i dnešní stav. *Právník*, roč. 67, 1928, s. 587-593.
- HÁCHA, Emil. Nejvyšší správní soud o právní povaze university. In *Věstník ministerstva vnitra Československé republiky*. Praha : Ministerstvo vnitra republiky Československé, roč. 5, č. 1, 1923, s. 5-21.
- HÁCHA, Emil. Nejvyšší správní soud o užívání kostelů katolických jinými církvemi. In *Věstník ministerstva vnitra Československé republiky*. Praha : Ministerstvo vnitra republiky Československé, roč. 5, č. 3, 1923, s. 97-102.
- HÁCHA, Emil. Nové obecní zákonodárství v Prusku. In *Pocta k šedesátým narozeninám Dr. Jiřího Hoetzela*. Bratislava : Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1934, s. 295-307.
- HÁCHA, Emil. O zestraničtěném úřednictvu. In PALKOVSKÝ, Břetislav. *Emil Hácha - president Česko-Slovenské republiky, právník a státník*. Praha : Orbis, 1938, s. 19.
- HÁCHA, Emil. Pohledy do anglické literatury. *Nová česká revue*, roč. 2, 1904-1905, s. 154-160.
- HÁCHA, Emil. Rozhledy po cizím zákonodárství. *Správní obzor*. Praha : Klub Konceptního úřednictva Zemského výboru království Českého, roč. 2, 1910, s. 114.

- HÁCHA, Emil. Soudnictví ochranou demokracie. In PALKOVSKÝ, Břetislav. *Emil Hácha - president Česko-Slovenské republiky, právník a státník*. Praha : Orbis, 1938, s. 20-21.
- HÁCHA, Emil. Vládní studie o reformě vnitřní správy. *Nová česká revue*, roč. 2, 1904-1905, s. 261-273.
- HÁCHA, Emil. Zákon a soudce. In PALKOVSKÝ, Břetislav. *Emil Hácha - president Česko-Slovenské republiky, právník a státník*. Praha : Orbis, 1938, s. 18.
- HÁCHA, Theodor Josef. Náš rod. In HÁJEK, Karel. *Jihočech Emil Hácha : Obraz domova, rodu a života pana státního presidenta, vydaný v roce jeho sedmdesátých narozenin*. České Budějovice : Jihočeské vydavatelské a nakladatelské družstvo, 1942, s. 34-40.
- HAVELKA, Jiří. Účast právnických expertů při jednání se sudetoněmeckou stranou v červnu 1938. *Právník*, roč. 77, 1938, s. 461-494.
- HOETZEL, Jiří. Dr. Emil Hácha šedesátníkem. *Národní listy*, 10. 7. 1932, roč. 72, č. 189, s. 5.
- HUDEC, Rudolf. Pět let od historické volby. *Lidové noviny*, 30.11.1943 Ráno, s. 2.
- JOACHIM, Václav. Dr. E. Hácha jako právník. *Lidové noviny*, 1.12.1943, s.1.
- Nejvyšší soudce presidentem republiky. *Venkov*, 1.12.1938, s. 2.
- President Nejvyššího správního soudu JUDr. Emil Hácha. *Národní listy*, 2.8.1925, s. 1.
- Prezident republiky zvolen : Dr. Emil Hácha v čele státu. *Lidové noviny*, 1.12.1938 Ráno, s. 1.
- STRÁNSKÝ, Jaroslav. K presidentské volbě. *Lidové noviny*, 27.11.1938, s. 2.
- Vláda druhé republiky jmenována. *České slovo*, 2.12.1938, s. 1.
- Ze života presidenta republiky Dr. Háchy. *Lidové noviny*, 1.12.1938, s. 6.
- ZEIS, Egon. První president Nejvyššího správního soudu Dr. Emil Hácha šedesátníkem. *Právník*, roč. 71, 1932, s. 387-391.

Monografie

- České Budějovice v pamětech Josefa Šusty*. Blühmovi Dagmar a Josef. Pelhřimov : Nová tiskárna Pelhřimov, 2004. 145 s. ISBN 80-86559-35-1.
- HÁCHA, Emil. *Omyly a preludy*. Praha : Primus, 201. 53 s. ISBN 80-86207-28-5.

- HÁJEK, Karel. *Jihočech Emil Hácha : Obraz domova, rodu a života pana státního presidenta, vydaný v roce jeho sedmdesátých narozenin*. České Budějovice : Jihočeské vydavatelské a nakladatelské družstvo, 1942. 208 s.
- KLÁŠTERSKÝ, Antonín. *Vzpomínky a portréty*. Praha : Fr. Borový, 1934. 538 s.
- KLIMENT, Josef. *Z literární a soudcovské činnosti Dr. Emila Háchy*. Praha : Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1939. 8 s.
- Nejvyšší správní soud : Komentář k zákonu č. 164/1937 Sb., o nejvyšším správním soude, ze dne 16. července 1937*. Uspořádal RÁDL, Zdeněk. Praha : Československý kompas, 1937. 248 s.
- Nejvyšší správní soud : Normy o jeho zřízení a působnosti, komentované podle judikatury býv. správního soudního dvora a nejvyššího správního soudu s použitím materiálů a písemnictví*. Uspořádal RÁDL, Zdeněk. Praha : Československý kompas, 1933. 504 s.
- PALKOVSKÝ, Břetislav. Úvodní slovo sborníku. In PALKOVSKÝ, Břetislav. *Emil Hácha - prezident Česko-Slovenské republiky, právník a státník*. Praha : Orbis, 1938. 42 s.
- Pan president k národu : Výbor z projevů pana státního presidenta Dr. Emila Háchy s jeho předmlouvou*. Svazek I. Praha : Propagační knižnice národního souručenství, 1940. 32 s.
- Pocta k šedesátým narozeninám Dr. Emila Háchy*. Redigoval HOETZEL, Jiří. Bratislava : Právnická fakulta University Komenského, 1932. 324 s.
- SEKANINA, František. *Dr. Emil Hácha*. Praha : Školní nakladatelství pro Čechy a Moravu, 1943. 16 s.
- Slovník veřejného práva československého*. Svazek II. Brno : Nakladatelství Polygrafia – Rudolf M. Rohrer, 1932. 1202 s.
- Slovník veřejného práva československého*. Svazek III. Brno : Nakladatelství Polygrafia – Rudolf M. Rohrer, 1934. 960 s.
- Slovník veřejného práva československého*. Svazek IV. Brno : Nakladatelství Polygrafia – Rudolf M. Rohrer, 1938. 995 s.
- ŠUSTA, Josef. *Léta dětství a jinošství*. Praha : Melantrich, 1947. 198 s.
- V hodině dvanácté : soubor projevů státního presidenta a členů vlády Protektorátu Čechy a Morava po 27. květnu 1942*. Praha : Orbis, 1942. 108 s.

Literatura

Články

HORKÝ, Karel. Rozhovor s doktorem Emilem Háchou. *Tvar*, roč. 6, č. 16, 1995, s. 14-15.

PASÁK, Tomáš. V souvislosti s Háchou... *Tvar*, roč. 4, č. 29-30, 1993, s. 9.

RUBÍN, Jiří. Dluh zapomenutému státníku. *Katolický týdeník*, roč. 4, č. 48, 1993, s. 8.

Monografie

KVAČEK, Robert, TOMÁŠEK, Dušan. *Causa Emil Hácha*. Praha : Themis, 1995. 221 s. ISBN 80-85821-30-3.

MACHÁLEK, Vít. *Prezident v zajetí : Život, činy a kříž Emila Háchy*. Praha : Regulus, 1998. 370 s. ISBN 80-901564-6-0.

PASÁK, Tomáš. *Emil Hácha : 1938-1945*. Praha : Rybka Publishers, 2007. 445 s. ISBN 978-80-87067-04-8.

PSŮTKOVÁ, Zdeňka, VAHALA, Zdeněk. *I nám vládli nemocní? : Naši první prezidenti očima medicíny*. Praha : Práh, 1992. 142 s. ISBN 80-900835-8-7.

Přílohy

Obr. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9 byly publikovány ve sborníku: *Jihočech Emil Hácha : Obraz domova, rodu a života pana státního presidenta, vydáný v roce jeho sedmdesátých narozenin*. České Budějovice : Jihočeské vydavatelské a nakladatelské družstvo, 1942.

Obr. 8 byl publikován v článku: PASÁK, Tomáš. V souvislosti s Háchou... *Tvar*, roč. 4, č. 29-30, 1993, s. 9.